

sztuka 21[8]
ogrodu 2014
sztuka
krajobrazu
www.sztukakrajobrazu.pl

ISSN 2084-6150

Redagują: Jan Rylke, Beata J. Gawryszewska

Recenzenci:

prof. dr hab. Axel Schwerk

dr Beata J. Gawryszewska

Redakcja tomu: Jan Rylke

Druk: Fabryka Druku, ul. Zgrupowania AK "Kampinos" 6, 01-943 Warszawa

Warszawa 2014

Rada Naukowa:

prof. Włodzimierz Dreszer

dr Beata J. Gawryszewska

dr Narcyz Piórecki

prof. Jan Rylke (przewodniczący)

prof. Jan St. Wojciechowski

prof. Agata Zachariasz

Spis treści

Joanna Beata Ćwik	
Tradycja w kobiecym projektowaniu.	str. 4
Tradition in the women's design	
Zuzanna Jarzębowska	
Popularyzacja nauki na świeżym powietrzu – zdefiniowanie Interaktywnych Parków Nauki.	str. 8
Popularization of science in the open air - the definition of interactive Science Parks	
Celina Jechna	
Park miejski na terenach po ogrodach działkowych w dzielnicy Włochy w Warszawie.	str. 14
Urban park in the former allotments area in Włochy district of Warsaw.	
Joanna Lilia	
Problematyka projektowania ogrodów przyszpitalnych w dużych miastach.	str. 23
The problem of designing healing gardens in hospital areas in large cities	
Aleksandra Jaskłowska	
Modernizacja placu przy ulicy Sobieskiego w Legionowie. Park czy Targowisko?	
Modernization square at Sobieski street in Legionowo. Square or market?	str. 35
Martyna Baran	
Przestrzeń publiczna wizytówką miasta.	str.43
Public space – visiting card of the city.	
Justyna Pałka	
Obiekty zabytkowe w strukturze miasta – urbanistyczne problemy, możliwości i zagrożenia funkcjonowania zabytków na przykładzie założenia pałacowo-parkowego w Radzynie Podlaskim.	str. 50
Historic buildings in the city structure – urban problems, opportunities and monuments functioning threats on the example of the palace and the park in Radzyń Podlaski.	
Magdalena Pożarowszczyk	
System wartościowania zabytków architektury jako punkt wyjścia do rozważań nad opracowaniem ogólnego systemu wartościowania przestrzeni.	str. 59
System of evaluation of architectural monuments as a basis for development of a general system for spatial evaluation.	
Zuzanna Wąsowska	
Istota living streets - czyli nadanie nowych funkcji ulicom miejskim.	str. 67
The essence of living streets - the new features of urban streets	
Jolanta Nowak	
Wytyczne do projektowania otoczenia hoteli pod kątem rekreacji rodzinnej.	str. 73
Guidelines for designing hotel's surroundings for family recreation.	
Mikołaj Foks	
Jak zaprojektować Kosmos?	str. 81
Beata J. Gawryszewska	
Ogrody Kosmosu	str. 82

Joanna Beata Ćwik

Tradycja w kobiecym projektowaniu

Tradition in the women's design

„Istotnym nie jest skąd się bierze rzeczy, ważne dokąd się je zabiera”

Jim Jarmusch

Streszczenie: Ogrodnictwo kobiece formalnie nie ma zbyt długiej historii, jednak gdy zagłębimy się bardziej w to zagadnienie, okazuje się że od dawna kobiety kreują otaczającą je przestrzeń. Od neolitu po współczesność odnaleźć można wiele przykładów, które to potwierdzają. Skibińska w swoich badaniach udowodniła tezę, że można wyodrębnić charakterystyczne motywy obecne w kobiecych projektach, oraz cechy kobiecego projektowania. Także w nowoczesnych projektach kobiet są obecne elementy, które należy uznać za tradycyjne w kobiecym projektowaniu.

Słowa kluczowe: Tradycje w projektowaniu, kobiece przestrzenie, Karta znaczeń, płeć kulturowa

Summary: Gardening feminine formally there is not a long history, but when we delve more into this issue, it turns out that for a long time women create surrounding space. From the Neolithic to the present day one can find many examples that confirm this. Skibińska in his research proved the thesis that can extract characteristic motifs present in women's projects, and features feminine design. Also in modern projects women are present elements that should be considered in women's traditional design.

Keywords: Traditions in the design, feminine spaces, card meanings, gender

Wstęp

W pogoni za nowoczesnością, innowacyjnością często patrzymy na „stare” z niechęcią, lub z patetycznym westchnieniem. Przeszłość wydaje się zamknięta, skończona. Tymczasem na każdym kroku potykamy się o dorobek minionych pokoleń. Jedynie ignorancja pozwala nam wierzyć w odkrywczność naszych pomysłów. Jednak dla pełnego obrazu powinniśmy szukać kontekstów, genezy i pracować nad głębszym poznaniem rzeczy. Tradycja - z łacińskiego traditio - "przekaz", to przekazywane z pokolenia na pokolenie treści kulturowe (obyczaje, poglądy, wierzenia, sposoby myślenia i zachowania, normy społeczne, itp) uznane przez daną zbiorowość za społecznie doniosłe dla jej współczesności i przyszłości (PWN). W mentalności współczesnego człowieka rzadko daje się pogodzić „nowoczesność” z kontynuacją, czyli właśnie z „tradycją”. Tymczasem autentycznie rozumiana nowoczesność, nie tylko nie sprzeciwia się dobrze pojętej tradycji, ale z niej właśnie wyrasta i na niej jest budowana” (Augustyn, 2003). Aby stworzyć coś w danej dziedzinie trzeba ją znać i rozumieć, także jej historię i tradycje. Ważna jest także, szczególnie przy działaniach twórczych, świadomość swojej tożsamości.

Badania

Każdy z okresów historycznych wnosi właściwe sobie nowe pierwiastki do założeń ogrodowych, wzbogacając dotychczasową ich formę przestrzenną, zasoby środków, program, tworzywo, powiększając skalę rozwiązań przestrzennych, rozszerzając

potrzeby użytkowe, a także pomnażając liczbę użytkowników ogrodu. Wszystko to stanowi o poszczególnych „ciągach” rozwojowych, zawierających wiele faz w zależności od żywotności danego typu założenia ogrodowego(...).W programie użytkowym ogrodu występuje zależność od warunków społeczno – gospodarczych. Odpowiednio do tych warunków, właściwych dla poszczególnych okresów historycznych, ustala się zapotrzebowanie na pewien rodzaj ogrodów, ich wielkość i liczbę oraz na sposób użytkowania (Majdecki 2007). Możliwe wydaje się nakreślenie takiego „ciągu” dla kobiecych założeń ogrodowych. Punktem wyjścia dla pracy jest przeanalizowanie badań przeprowadzonych przez Skibińską w ramach jej pracy magisterskiej, ukazujących głębokie powiązania kobiety z Ziemią i Naturą widoczne w tradycji wielu kultur, które przekładają się na sposób kształtowania przestrzeni przez kobiety. Rozległe analizy pozwoliły wyodrębnić przestrzenie, które kobiety zajmowały w określonych okolicznościach, które przypisywały sobie same lub przypisywała im je dana społeczność, które dalej badane były pod kątem następujących kryteriów:

- cechy charakterystyczne,
- dostępność,
- położenie,
- przyczyny przebywania w danej przestrzeni,
- czynności wykonywane w tej przestrzeni.

Kolejnym krokiem było opracowanie przez Skibińską autorskiego podziału przestrzeni kobiecych na przestrzenie:

- ograniczoną,
- obcą,
- magiczną
- przedomową

Każdą z nich określono takimi cechami jak: lokalizacja, opis struktury i symboliki miejsc.

Wyodrębnionym, nacechowanym kobieco przestrzeniom nadano odpowiednie ramy.

Przestrzeń ograniczona powiązana jest ściśle z okresami izolowania kobiet, obecnym w licznych kulturach. Izolowanie następowało z dwóch przyczyn, związane było z kobiecą fizjologią: menstruacją, ciążą, połogiem, wzmacniane przez lęk przed krwią menstruacyjną dopełniający obrazu kobiety jako nieczystej, obcej, niebezpiecznej. Drugą przyczyną stawały się obrzędy inicjalne dziewcząt, przybierające różne formy w wielu kulturach. Cechą wspólną był charakter miejsca odosobnienia - był to szałas, chata na uboczu lub las. Kobieta oddalając się od ludzi, przybliżała się do natury. Przestrzeń obca związana jest z wkraczaniem kobiet na niepoznane, nieujarzmione tereny, budzące niepokój, związane z wierzeniami ukazującymi kobiety w roli czarownic czy demonów. Przestrzeń magiczna jest silnie związana z kobiecymi misteriami, z kultem płodności, z nieograniczoną wiarą w moc Matki Ziemi. Kobięce świętowanie jest celebracją powstania nowego życia, pogodzeniem się z przemijalnością, oddawaniem czci temu, co przeminęło i nadzieją- oczekiwaniem na odrodzenie(Skibińska, 2012). Przestrzeń przedomowa wykształciła się na przestrzeni kolejnych epok jako podległa kobiecie – strażniczce domowego ogniska, matce, gospodyni.

Przypisywane jej funkcje to dekoracyjność i użytkowość, był miejscem pracy i wypoczynku.

Następnym etapem pracy jest- bazując na opracowanym przez Skibińską podział- dobór projektów opracowanych przez kobiety, w których można odnaleźć cechy charakterystyczne i odniesienia do przestrzeni kobiecych, a następnie ich analiza. Dobór prac ma podkreślać także ciągłość i powtarzalność elementów występujących w kobiecych projektach. Ich ewoluowanie i dostosowywanie do wzorców obowiązujących w danym okresie. Oprócz opisu projektu, interpretacji, przedstawienia intencji autorki, prace będą także analizowane przy użyciu Karty znaczeń. Jest to narzędzie opracowane na podstawie analizy ogrodów pokazowych prezentowanych w Chaumont-sur-Loire oraz Bolestraszczykach przez Izabelę Myszkę-Stąpór. Dotyczy ona symboliki i znaczeniowości ogrodów. Ze względu na to, że obok widocznych formy i funkcji, w każdym ogrodzie są opisane znaczenia, które autor przez użycie formy i funkcję chce nam przekazać, wykorzystałam materiał do stworzenia Karty znaczeń.(...) Analiza tego materiału polegała na wyłonieniu elementów kompozycji ogrodowej, którymi posługiwali się twórcy ogrodów do zapisania w przestrzeni zamierzonych treści. Wyłonione z opisów, rysunków, fotografii elementy budujące ogród podzieliłam na grupy, które nazwałam warstwami. Określiłam również formę i funkcję tych elementów, zapis oraz znaczenie, jakie niosą. Synteza uzyskanych wyników dała narzędzie, które nazwałam Kartą znaczeń(Myszka-Stąpór, 2013).

Posługując się Kartą znaczeń należy przeanalizować obiekty pod kątem wyróżnienia czterech warstw jakimi są:

- elementy opisowe - narracja,
- elementy strukturalne – konstrukcja,
- elementy ozdobne,
- elementy użytkowe.

Na tej podstawie można zaklasyfikować badany obiekt do jednej z grup:

- ogrody pełne,
- ogrody niepełne,
- instalacje.

Takim właśnie klasyfikacjom poddane będą analizowane projekty, w celu lepszego uchwycenia ich znaczeniowej warstwy.

Podsumowanie

Na podstawie znajomości historii i tradycji, jej dogłębnej analizy można wyróżnić cechy projektowania kobiecego, oraz odnaleźć je w realizacjach kobiet różnych kultur, na przestrzeni wieków, aby następnie zagłębiając się w ich symbolikę określić ich warstwę znaczeniową. Badania takie pozwolą nakreślić pełniejszy obraz kobiecego projektowania, potrzebny dla jego lepszego rozumienia. Może się to przełożyć na bardziej świadome projektowanie, lepsze rozumienie przestrzeni, jej charakteru i ducha miejsca – co jest niezbędne aby kreowana przestrzeń mogła zyskać bardziej indywidualny charakter. Wszechobecna uniwersalność sprawia że powstaje wiele miejsc „bez duszy” i nawet bez widocznych błędów projektowych nie pełnią one przewidzianych funkcji – nie odnajdując odbiorców. Im lepiej więc poznamy zarówno świadome, jak i podświadome preferencje odbiorców naszych dzieł tym większa

szansa na powstanie miejsc z charakterem, uwzględniających potrzeby i upodobania, dobrze dostosowanych do swoich funkcji. Większa świadomość uwarunkowań kulturowych może nas także wyzwolić, kwestionując „obowiązek” stosowania pewnych elementów, wymuszany przez tradycje. Coś co było kształtowane instynktownie przez wewnętrzny głos może być lepiej zaplanowane w sposób świadomy.

Także w dobie szeroko poruszanego w mediach kryzysu kobiecości i męskości, ważne jest to by na nowo z pełną świadomością budować swoje role.

Płeć biologiczna wyznacza funkcje biologiczne (rodzenie dzieci, zapładnianie), płeć kulturowa, czyli gender, wyznacza role społeczne i wzorce kulturowe, które wokół płci są obudowane” (Środa 2013).

Teoria gender wskazuje, że cechy uznawane za biologicznie męskie lub żeńskie często wynikają ze stereotypów i presji społecznych, tym lepiej więc dla pełnego zrozumienia szukać naszej pierwotnej tożsamości.

Zdejmując narzucane społecznie role przypisywane płciom zyskujemy większą wolność, ale również rosną wymagania i odpowiedzialność, ponieważ wychodząc ze schematu musimy sami wykreować siebie. Rezygnując z utartych ścieżek, musimy wydeptać swoje.

Literatura

Augustyn J., 2003: Ojcostwo. Aspekty pedagogiczne i duchowe, Kraków 2003, s. 328

Ferenz K., 1995: Wprowadzanie dzieci w kulturę, Wrocław, s. 59 - 66

Klein E., 1990: Tradycje i obyczaje we współczesnym życiu rodzinnym, „Problemy Opiekuńczo – Wychowawcze” 1990, nr 1 / 2, Rok XXX, s. 14 – 18

Majdecki L., 2007: Historia ogrodów. Tom I, Od starożytności po barok, Wydawnictwo PWN, Warszawa

Myszka-Stąpór I., 2013: Karta znaczeń. Forma, funkcja i znaczenie odczytywane w ogrodach. Sztuka ogrodu sztuka krajobrazu 3/2013. Warszawa

Petrozolin -Skowrońska B. (red.), 1996: Mała Encyklopedia PWN, Warszawa, s. 895

Skibińska M., 2012: Przestrzeń kobieca? Próba uchwycenia specyfiki przestrzeni wykreowanej przez kobiety, w: Gawryszewska B. Wlazło-Malinowska K. (red). Ogród za oknem. Ogród kobiety, Sztuka Ogrodu Sztuka Krajobrazu, Warszawa

Środa M., 2013: Widmo krąży po Europie (i Białymstoku), WPROST nr 42.

Zuzanna Jarzębowska

Popularyzacja nauki na świeżym powietrzu – zdefiniowanie Interaktywnych Parków Nauki

Popularization of science in the open air - the definition of interactive Science Parks

Streszczenie: Wraz z zbiegiem czasu i rozwojem technologii, zmieniają się zwyczaje i oczekiwania użytkowników przestrzeni. Nowoczesne, interaktywne rozwiązania towarzyszą nam w życiu codziennym, w wielu dziedzinach. Nowe spojrzenie na projektowanie terenów zieleni rzuca rozwijający się nurt interaktywnej popularyzacji nauki w coraz to nowych, zaskakujących miejscach. Głód wiedzy może być zaspakajany w parkach i ogrodach, a architekt krajobrazu ma szansę odnaleźć się w nowej roli: projektanta naukowca.

Słowa kluczowe: Parki nauki, popularyzacja nauki, parki edukacyjne

Abstract: With time and development of technology habits and expectations of space tenants are changing. Modern and interactive solutions accompany us in everyday life, in many areas. Evolving trend in interactive popularization of science presents in new, unexpected places, sheds new light on designing for greenery areas. Desire for knowledge can be satisfied in parks and gardens and landscape architect has chance to test himself in a new role-science designer.

Key words: Science parks, popularization of sciences, educational parks

Centra Nauki w Polsce przeżywają prawdziwe oblężenie, nowe placówki powstają w większości aglomeracji miejskich. Nurt popularyzacji nauki w architekturze krajobrazu nie jest jeszcze całkiem odkryty, ale cieszy się coraz większą popularnością. Istniejące w Polsce interaktywne parki, które popularyzują naukę, są zazwyczaj rodzajem "placu zabaw" z ustawionymi gotowymi urządzeniami. Brakuje definicji oraz rozwiązań projektowych, w których wykorzystując popularne, ogólnodostępne materiały stosowane w parkach i ogrodach architekt krajobrazu może osiągnąć interaktywne formy zagospodarowania terenu o funkcjach naukowo-poznawczych nawiązując do kontekstu przyrodniczego bądź kulturowego miejsca. Parki takie, mogłyby być świetnym uzupełnieniem ekspozycji centrów nauki, mogłyby wzbogacać tereny kampusów uniwersyteckich, a także funkcjonować jako osobne założenia parkowe lub ich elementy. Zadanie to stawia architekta krajobrazu w nowej roli projektanta-naukowca. Co więcej Interaktywne Parki Nauki mogłyby być uznane za element wypełniający zapisy konwencji o różnorodności biologicznej, w zależności od projektowanego programu. Wniosek ten można wysnuć na podstawie zdania Kalinowskiej (2008) o festiwalach nauki, które pełnią podobną rolę jako obiekty tymczasowe. Uwzględniając w swoich programach tematykę przyrodniczą, festiwale nauki odgrywają znaczącą rolę w wypełnianiu zapisów Konwencji o różnorodności biologicznej, które może wdrażać do praktyki tylko „świadome społeczeństwo”. Tylko takie społeczeństwo jest przygotowane do realizacji ważnych celów zoologicznych". Kalinowska idzie dalej i mówi jak "dużą rolę do spełnienia mają w tym zakresie uczelnie, które jako „centra edukacji środowiskowej” nie powinny ograniczać się wyłącznie do obowiązkowego kształcenia studentów oraz prowadzenia badań i publikowania ich wyników w specjalistycznych czasopismach, niedostępnych dla przeciętnego czytelnika, zarówno ze względu na trudne słownictwo, jak i niskie nakłady. Powinny one

prować także fakultatywne formy edukacji, obejmujące swym zasięgiem ludzi w różnym wieku, wykonujących różne zawody i mających różne zainteresowania. Jest to ważny element publicznej misji każdej uczelni (R. Kowalski).

Definicje i klasyfikacje

W klasyfikacji terenów zieleni istnieją tereny zieleni specjalnego przeznaczenia w których zawierają się np. ogrody dydaktyczne, a więc popularyzujące naukę- będące źródłem wiedzy. Wg definicji (J. Pokorski, A. Siwiec 1998) jednak zaliczają się do nich także obiekty jak ogrody botaniczne czy zoologiczne, które ukazują wąską dziedzinę wiedzy, zazwyczaj w bardzo tradycyjny sposób. Zatem parki i ogrody służące popularyzacji nauki nie są nowym tworem. Pierwszy publiczny ogród botaniczny istniał już w 1333 w Wenecji; a tradycja ogrodów zoologicznych sięga starożytności – już 2000 lat p.n.e. znane były one w Chinach i Egipcie (Wikipedia). Jedne i drugie przeczą jednak idei projektowania w kontekście miejsca, a zwłaszcza w kontekście przyrodniczym- słonie, lwy i tygrysy zamieszkujące Warszawskie ZOO nie są związane z tym miastem, ponieważ sama idea ogrodów zoologicznych opiera się na pokazywaniu egzotycznych zwierząt. Wraz z rozwojem techniki i nowoczesnego projektowania zaczęły powstawać interaktywne parki, popularyzujące różne dziedziny wiedzy poprzez możliwość wykonania prostych eksperymentów, doświadczenia na sobie samym działalności praw fizyki, czy swojej fizjonomii. Poruszane zagadnienia są stosunkowo nowe, pierwsze centrum nauki powstało w 1969 roku w San Francisco. W Polsce Centrum Nauki Kopernik, jako pierwsze, powstało w roku 2005, ale swoją działalność stała, w budynku rozpoczęło w 2010 roku. Pojedyncze definicje pojawiające się zarówno w języku polskim jak i angielskim dotyczą ogólnie popularyzacji nauki i centrów nauki, pomijają jednak parki jako obiekty zewnętrzne również związane z tematem. Czasem nazwa parki nauki jest mylnie traktowana utożsamia z parkami naukowo-technologicznymi, które zajmują się głównie współpracą badawczą z firmami różnych branż, a nie popularyzacją dla szerokiej publiczności. Kolejnym pojawiającym terminem są parki edukacyjne wg definicji:

Muzeum albo park edukacyjny (ang. *hands-on-museum* albo *children's museum*) – nowa generacja muzeów nauki (ang. *science museum*). Miejsce, w którym dzieci i młodzież, ale także dorośli poznają działanie sił natury i praw fizyki (dotyczących m.in. powstawania prądów morskich, grawitacji, tarcia, równowagi). Pomocne w tym okazują się różnego rodzaju przedmioty i budowle, bardziej lub mniej skomplikowane zwane urządzeniami edukacyjnymi, których może "dotknąć" każdy zwiedzający i samodzielnie zapoznać się z zasadą jego działania. Muzeum edukacyjne zbiera i udostępnia takie eksponaty dydaktyczne wewnątrz budynku, park edukacyjny natomiast na wolnej przestrzeni "pod niebem" (określane są jako muzea na wolnym powietrzu, ang. *open air museum*) (Wikipedia). Definicja ta zawiera jednak jest nieudaną kalką językową, bo czy istnieją nie edukacyjne muzea? W Polsce muzea nauki (*science museum*) nie przeszły też transformacji, bo ich polski odpowiednik Muzeum Techniki pełną inną funkcję, nawet jeśli stały się "hands-on", to zdecydowanie różnią się od współczesnych muzeów nauki, popularnie nazywanych w ogóle Centrami

Nauki. Definicja potwierdza jednak tezę, że istnieje potrzeba zdefiniowania terenów zieleni pełniących funkcję interaktywnej popularyzacji nauki.

Badania

Zbadane zostały parki nauki (interaktywne parki popularyzujące naukę) w Polsce i na świecie, które powstały lub zostały zaprojektowane do pierwszej połowy 2013 roku. Brane pod uwagę były zarówno obiekty istniejące, tymczasowe jak i jeden obiekt teoretyczny.

Parki istniejące:

Park odkrywców przy Centrum Nauki Kopernik, Warszawa

Ogród doświadczeń, Kraków

Wioski świata, Park edukacji globalnej, Kraków

Fragment Parku przy Pałacu Schönbrunn, Wiedeń

Euro Space Centre, Belgia

Science Garden, Birmingham

The Clore garden of science, Izrael

Pozostałe obiekty:

Explorado, Chorzów (zamknięty z powodów administracyjnych)

Park rozwiązań iluzjonistycznych, Warszawa (model teoretyczny)

Park edukacyjny Interakcje (wypożyczalnia urządzeń)

Garden of illusion (RHS, Chelsea)

Badane obiekty różnicowano przede wszystkim stopniem zastosowania rozwiązań projektowych, od obiektów całkowicie zbudowanych z gotowych urządzeń na wzór placów zabaw, do takich gdzie wykorzystane są wyłącznie zabiegi projektowe – forma poszczególnych elementów. Wspólnym założeniem było badanie obiektów w terenie otwartym – na świeżym powietrzu, co wyróżnia je od tradycyjnych centrów nauki. Przeprowadzono analizę istniejących obiektów naukowo-rozrywkowych i wybrano spełniające wcześniej przyjęte kryteria Parku nauki w Polsce i na świecie, pod względem rozwiązań projektowych i formy. W miarę dostępności przeprowadzono badania terenowe (Warszawa, Wiedeń) obserwacje lub na podstawie dostępnych materiałów badania kartograficzne i ikonograficzne (pozostałe obiekty). Następnie przeanalizowano powiązanie danego obiektu z jego lokalizacją w kontekście przyrodniczym i kulturowym. Wyróżniając obiekty nie wykazujące powiązań, powiązane przyrodniczo lub kulturowo oraz związek zastosowanych rozwiązań projektowych z rodzajem powiązań.

Badany był również model funkcjonowania istniejących obiektów, popularność mobilnych form wypożyczanych przez firmę eventową oraz badania społeczne, w tym opinie użytkowników o tych obiektach, a także reakcję na likwidację Parku Odkrywców w Chorzowie.

Analiza wyposażenia parków pod względem wykorzystanych rozwiązań

Katalogowe – rozwiązania przy użyciu gotowych elementów, przypominające wielkie place zabaw zbudowane z poszczególnych urządzeń. Projektowe – rozwiązania opierające się na indywidualnych projektach, skonstruowane z roślinności i standardowych materiałów budowlanych, tworząc zintegrowaną z otoczeniem formę przestrzenną, będące rozwiązaniem unikalnym, dedykowanym dla miejsca. Za najbardziej wartościowe uznano obiekty w których wykorzystywane są rozwiązania projektowe- indywidualne (3 punkty) w przeciwieństwie do rozwiązań katalogowych (1 punkt).

Tabela1.

Lp.	Nazwa obiektu	Rozwiązania projektowe/ katalogowe	Rodzaj powiązania
1.	Park odkrywców	Katalogowe	Tematyczne
2.	Ogród doświadczeń	Katalogowe	Brak
3.	Wioski świata	Projektowe	Tematyczne
4.	Fragment Parku przy Pałacu Schönbrunn	Projektowe+katalogowe	Kontekst miejsca, Historyczne, Kulturowe/Tematyczne
5.	Euro Space Centre	Projektowe	Tematyczne
6.	Science Garden	Katalogowe	Tematyczne
7.	The Clore garden of science	Katalogowe	Tematyczne
8.	Explorado	Katalogowe	Brak
9.	Park rozwiązań iluzjonistycznych	Projektowe	Przyrodnicze
10.	Park edukacyjny Interakcje	Katalogowe	Brak
11.	Garden of illusion	Projektowe	Tematycznie

Na podstawie uzyskanych wyników ponownie sklasyfikowano obiekty będące przedmiotem badań ze wskazaniem tych, które przejawiają cechy parku nauki jako obiektu architektury krajobrazu – czyli z przewagą rozwiązań projektowych. Obiekty wyróżniono w tabeli. Tylko 4 z 11 analizowanych obiektów opiera się na rozwiązaniach projektowych z czego tylko dwa są istniejące. Pozostałe dwa jako rozwiązanie modelowe oraz tymczasowy ogród na międzynarodowym festiwalu ogrodowym mogą świadczyć o tym, że jest to nowy kierunek w projektowaniu, który będzie się rozwijał.

Analiza rodzaju powiązań obiektu z terenem

TABELA 2.

Lp.	Nazwa obiektu	Rozwiązania projektowe/katalogowe	Waloryzacja Wartości projektowych	Typ obiektu
1.	Park odkrywców	katalogowe	1	Istniejący
2.	Ogród doświadczeń	katalogowe	1	Istniejący
3.	Wioski świata	projektowe	3	Istniejący
4.	Fragment Parku przy Pałacu Schönbrunn	Projektowe+katalogowe	2	Istniejący
5.	Euro Space Centre	Projektowe	3	Istniejący
6.	Science Garden	katalogowe	1	Istniejący
7.	The Clore garden of science	katalogowe	1	Istniejący
8.	Explorado	katalogowe	1	nie istniejący
9.	Park rozwiązań iluzjonistycznych	projektowe	3	Modelowy
10.	Park edukacyjny Interakcje	katalogowe	1	Istniejący
11.	Garden of illusion	projektowe	3	Tymczasowy (nie istniejący)

Analiza wykazała, że wszystkie obiekty, w których zastosowano rozwiązania projektowe są powiązane z otoczeniem. Za to obiekty które nie wykazują powiązań czerpią z rozwiązań katalogowych co zwiększa ich nijakość w krajobrazie.

Analiza uzyskanych danych

W celu określenia popularności i potencjalnego zainteresowania Interaktywnymi Parkami Nauki rozestane zostały zapytania do firm projektujących/ wypożyczających tego typu urządzenia. Zachowawczy stosunek powyższych instytucji wskazuje na atrakcyjność rynku.

" To ciągle nowy i niezbadany temat, więc jak Pani podejrzewa trochę boimy się konkurencji, która naprawdę podkrada pomysły i czasem jest w stanie je szybciej wdrożyć... Ale oczywiście po bliższym poznaniu na pewno odpowiemy na Pani pytania;" (Ewa Legoń, Park edukacyjny Interakcje)

Śledząc publikowane przez firmę zdjęcia i informacje w Internecie można dojść do wniosku, że jest to działalność łącząca tematykę parku i festiwalu nauki, ponieważ urządzenia często są wypożyczane jako ekspozycja na festiwalach i piknikach nauki. Wg. danych chorzow.naszemiasto.pl przez trzy miesiące działalności parku Explorado, odwiedziło go 11 tysięcy osób (wstęp biletowy 20zł dziecko 5zł dorosły) Po jego usunięciu fora internetowe zawrzały (m. Chorzów):

Agnieszka (gość)

Szkoda komentarzy na władze parku, pewnie po co dzieciakom świetne atrakcje. Poziom po prostu niski, nie dziwi mi fakt, że ludzie jeżdżą z dziećmi, gdzie indziej skoro, inni potrafią im zapewnić atrakcje. A Park Explorado był nie lada atrakcją dla dzieci ale także dla dorosłych. Żal !!!!!

2012-06-11 16:07:39

Centra i parki nauki kojarzą się z atrakcjami dla dzieci, mimo że popularyzacja nauki zakłada edukację bez względu na wiek. Centrum Nauki Kopernik organizuje wieczory tylko dla dorosłych (wymagane 18+), kolejki i pełne sale dodatkowych seansów i atrakcji mówią same za siebie- Nauka jest nie tylko dla dzieci!

Dowodem na zainteresowanie plenerowego zdobywania wiedzy mogą być popularne w ostatnim czasie pikniki i festiwale nauki, których rocznie odbywa się co najmniej 30 (R. Kowalski) Brak jest niestety zcentralizowanych danych, które uwzględniałyby przedsięwzięcia organizowane we współpracy np. z liceami.

Przy tak silnych argumentach budzi się pytanie, czemu uczelnie przyrodnicze nie wypełniają powyższych wniosków? Czemu nie są zainteresowane powszechną popularyzacją.

Wnioski

Istnieją tereny zieleni służące popularyzacji nauki, które zdobywają coraz większą popularność, lecz nie są sklasyfikowane w ogólnej klasyfikacji terenów zieleni oraz nie posiadają spójnej definicji. Dodatkowo tereny te, zróżnicowane pod względem wyposażenia można podzielić na dwie grupy- wykazujące powiązania przyrodnicze lub kulturowe oraz nie wykazujące żadnych powiązań. Zależność ta może być wartościową wskazówką przy waloryzacji jakościowej obiektów.

Rolą Architekta Krajobrazu jest tworzenie wysokiej jakości terenów zieleni, które będą służyć społeczeństwu.

Literatura

Kalinowska A., 2008: Artykuł 13. W poszukiwaniu społecznego wsparcia w zarządzaniu Konwencją o różnorodności biologicznej. Polska praktyka na tle doświadczeń światowych. CBD, Warszawa.

Kowalski R., Festiwale nauki jako forma szerokiej popularyzacji różnorodności biologicznej na przykładzie Siedlec i Olecka, m.chorzow.naszemiasto.pl/arttykul/komentarze/1424685,porozumienia-nie-ma-parku-explorado-nie-bedzie,id,t.html

Pokorski J., Siwiec A., 1998: Kształtowanie terenów zieleni Podręcznik dla technikum ogrodniczego Wyd. 6, Warszawa, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne

Wikipedia, wikipedia.org, stan grudzień 2013

Celina Jechna

Park miejski na terenach po ogrodach działkowych w dzielnicy Włochy w Warszawie

Urban park in the former allotments area in Włochy district of Warsaw

Streszczenie: Celem niniejszego artykułu jest ukazanie możliwości zaprojektowania parku miejskiego, w miejscu dawnych ogrodów działkowych, z zachowaniem ich dotychczasowego charakteru oraz nadaniem mu unikatowej odrębności. W elaboracie opisuje i omawiam problemy miejsca oraz przedstawiam wnioski i wytyczne projektowe dla w/w terenu w dzielnicy Włochy, w Warszawie.

Słowa kluczowe: Ogrody działkowe, park miejski, wspólnota lokalna, ogrodnictwo

Summary: The purpose of this article is to show the possibility of designing a city park, at the site of former allotments, maintaining their existing character and giving it a unique identity. In the dissertation, I describes and discuss the problems of space as well as present conclusions and design guidelines for aforementioned land in the Włochy district of Warsaw.

Key words: Allotments, urban park, local community, horticulture

Wstęp

Przedmiotem opracowania jest teren, który stracił status Rodzinnych Ogrodów Działkowych. Głównym problemem tego miejsca jest brak zagospodarowania, a jego korzystne usytuowanie w dzielnicy Włochy może być atrakcyjne również dla deweloperów pod zabudowę mieszkaniową. Szulczewska dowodzi, że usuwanie terenów zieleni na rzecz zabudowy wpływa niekorzystnie na jakość życia mieszkańców (Szulczewska, 1996). Dlatego tego typu obszary powinny być jak najszybciej przekształcane w zielen publiczną. Aby określić sposób wykorzystania tych terenów należy zastanowić się nad ich charakterem. Charakter terenu opracowania definiują następujące elementy: układ kompozycyjny, wyposażenie, otoczenie, szata roślinna oraz użytkownicy. Rodzaj każdego z elementów został określony w wyniku przeprowadzonych badań, sformułowano wnioski, w wyniku czego powstały wytyczne do projektu.

Ryc.1. Widok na jedną z działek. (fot. Celina Jechna)

Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie problemów, które mogą pojawiać się na terenach po ogródkach działkowych oraz ukazanie możliwości zagospodarowania tych terenów pod parki miejskie zachowujące przy tym dawny kierunek racjonalnego wykorzystania.

Materiały i metody

Zastosowane metody badawcze odnoszą się do wyżej wymienionych elementów charakteru miejsca. Przeprowadzono analizę układu kompozycyjnego metodą percepcyjną Janusza Skalskiego, która określa zasady według których zostały uporządkowane formy przestrzenne, ich funkcje i znaczenie (Skalski, 2007). Wyposażenie omawianego terenu zostało zidentyfikowane podczas badań terenowych. Na mapę zasadniczą terenu opracowania naniesiono elementy istniejące w terenie, nie oznaczone na mapie. W tabeli zwięźle opisano ilość i stan elementów wyposażenia, następnie sformułowano wnioski. Analiza widokowa pozwoliła ukazać relacje zewnętrznych i wewnętrznych powiązań widokowych, którą przeprowadzono na podstawie mapy zasadniczej oraz analizy dokumentacji fotograficznej. Na mapie wyznaczono subiektywne punkty dalekiego i bliskiego widoku, które zostały opisane jako atrakcyjne bądź nie atrakcyjne widokowo. Analizy sąsiedztwa dokonano na podstawie oględzin terenowych porównując stan istniejący z elementami zaznaczonymi na mapie zasadniczej. Istniejąca na omawianym terenie szata roślinna została przeanalizowana metodą ogólnej inwentaryzacji roślinnej. Inwentaryzacja w formie ogólnej polegała na zliczeniu powierzchni w m² danej grupy roślin. Dane zostały zapisane w tabeli, następnie posortowane wg ilościowego udziału na opracowanym obszarze.

GATUNEK		Średnica drzewa (w cm)				
		20	40	70	100	120
		wiek drzewa (w latach):				
Topola biała	<i>Populus alba</i>	35	70	100	125	145
Topola czarna	<i>Populus nigra</i>					
Lipa drobnolistna	<i>Tilia mordata</i>	17	35	57	78	92
Lipa szerokolistna	<i>Tilia platyphyllos</i>					
Grab zwyczajny	<i>Carpinus betulus</i>	7	15	35	50	60
Głóg	<i>Crataegus</i>					
Buk pospolity	<i>Fagus sylvatica</i>					
Robinia akacjowa	<i>Robinia pseudoacacia</i>	13	26	45	62	75
Sosna zwyczajna	<i>Pinus silvestris</i>	12	25	50	68	80
Klon zwyczajny	<i>Acer platanoides</i>	12	25	40	55	67
Klon jawor	<i>Acer pseudoplatanus</i>					
Platan klonolistny	<i>Platanus acerifolia</i>					
Jesion wzniosły	<i>Fraxinus Excelsior</i>	12	26	45	60	72
Kasztanowiec zwyczajny	<i>Aesculus hippocastanum</i>	20	38	65	87	105
Dąb szypułkowy	<i>Quercus robur</i>	9	18	35	47	55
Dąb bezszypułkowy	<i>Quercus petraea</i>					
Świerk pospolity	<i>Picea excelsa</i>	12	25	50	70	82
Modrzew europejski	<i>Larix decidua</i>	17	35	52	67	79
Klon polny	<i>Acer negundo</i>	27	54	85	-	-
Wierzba biała	<i>Salix alba</i>					
Brzoza brodawkowata	<i>Betula verrucosa</i>	22	34	57	79	-
Brzoza omszona	<i>Betula pubescens</i>					
Wiąz szypułkowy	<i>Ulmus laevis</i>	15	30	51	73	90
Tuja	<i>Thuja occidentalis</i>	5	10	20	35	-
Olsza czarna	<i>Alnus glutinosa</i>	17	30	50	70	-
Czeremcha zwyczajna	<i>Prunus padus</i>					

Ryc.2. Tabela wiekowa drzew (oprac. wg L. Majdeckiego)

Na podstawie tabeli stwierdzono dominujące gatunki, drzewa i krzewy wyróżniające się tj. pomniki przyrody czy historii, a także istotne zalecenia do pielęgnacji. Dodatkowo zbadano wiek alei kasztanowców, którą mieszkańcy Włoch wskazali do analizy we wstępnej rozmowie. Dokonano pomiaru obwodu pnia każdego z kasztanowców na wysokości 1,30m od podstawy pnia. Następnie obliczono według wzoru średnice drzew ($\text{średnica drzewa} = \text{obwód drzewa} / \pi$), które odpowiadały danemu wiekowi drzew w tabeli L. Majdeckiego. Analiza społeczna metodą wywiadu środowiskowego, obserwacja for internetowych i stron poświęconych dzielnicy Włoch, określiła potrzeby i oczekiwania mieszkańców wobec omawianego terenu.

Omówienie wyników i analiz

Analiza percepcyjna Janusza Skalskiego pozwoliła zidentyfikować najważniejsze elementy układu kompozycyjnego terenu opracowania. Rozpoznano 1 bramę, której filary tworzą ściany z ogrodzenia pokrytego roślinnością. Jest to otwarty stary wjazd na teren ROD, który swoim wyglądem zaprasza nas na teren ogródków działkowych. Zaobserwowano także 5 wejść, które w naturalny sposób zostały wyznaczone przez przechodniów poprzez tzw. przydepty. Od strony wschodniej nie zaobserwowano wejścia, gdyż powstały tam zarośla utrudniające przejście. Przez teren przebiega ul. Kosmosu, pozostałość po starym układzie ROD, tworząc główne wnętrze prowadzące do kolejnych wnętrz. Południowo zachodnia część terenu to drugie wnętrze, którego ściany (ogrodzenie z siatki pokryte roślinnością) w zachodniej części poprzerywane są oknami widokowymi na ulicę Plastyczną. Podłogę tego wnętrza tworzy trawnik z wydeptanymi ścieżkami, natomiast sufit to zwarte korony drzew. Kolejne wnętrze, trzecie zlokalizowane jest w centralnej części „ogólu”. Sufit otwarty jest na nieboskłon, ściany zbudowane są z drzew, a nawierzchnia z trawnika. Występują tu punkty charakterystyczne, na które składają się pozostałości po starym ogrodzeniu działki ROD i wysokie martwe drzewo pokryte roślinnością. Czwarte wnętrze zlokalizowane jest na północy. Otwiera ono widok na tory kolejowe za którymi znajduje się zwarta ściana lasu.

Ryc.3. Okno widokowe z ulicy plastycznej na wnętrze numer dwa i punkt charakterystyczny wnętrza. (Fot. Celina Jechna)

Stare domki działkowe znajdujące się wzdłuż ulicy Kosmosu po wschodniej części terenu, a także w północno zachodniej części tworzą dwa duże tereny zabudowane do których nie ma dostępu. W większości teren ten jest ogrodzony i zarośnięty. W niektórych miejscach znajdują się okna widokowe, gdzie można dojrzeć warzywniki i rabaty. Dodatkowo po wschodniej części „ogótu” znajduje się obszar, gdzie nasadzenia z lat 40-tych w wyniku braku pielęgnacji straciły swoją atrakcyjność, tworząc gęszcz drzew i krzewów w całości obszaru. Te ostatnie wnętrza z powodu braku możliwości pokonania ich pieszo zostały uznane za trudno dostępne. Na podstawie analizy percepcyjnej stwierdzono, że układ komunikacyjny nie jest jasno sprecyzowany. Pozostał trzon starego układu (wnętrze nr1), który centralnie prowadzi użytkownika z południowej części na stronę północną. Nawierzchnia tego układu nie jest jednak dostępna dla każdego. Na pewno utrudnia ona przejazd osobom niepełnosprawnym lub starszym, ciężko też poruszać się matce z wózkiem. Trzy wnętrza od południowej strony różnią się budową. Najbardziej atrakcyjne widokowo jest wnętrze pierwsze i drugie, trzecie natomiast dzięki swojej wielkości ma wysoki potencjał rekreacyjny. Analiza wyposażenia wykazała brak programu użytkowo-wypoczynkowego dla dzieci i dorosłych, a elementy małej architektury znajdujące się na terenach trudno dostępnych (domki ROD) nie wpływają korzystnie na ocenę wizualną spacerowiczów.

Ryc.4. Sad z drzewami owocowymi (wnętrze nr dwa) i warzywnik (wnętrze nr VII). (Fot. Celina Jechna)

Analiza sąsiedztwa terenu opracowania pozwoliła zlokalizować najważniejsze cechy otoczenia obszaru opracowania. Teren ten znajduje się wzdłuż ulicy Sympatycznej i Plastycznej stanowiąc powierzchnię 36617 m². Z obszarem sąsiaduje: od południowej strony ulica Sympatyczna i sklep „Lidl”, od zachodniej ulica Plastyczna i niska zabudowa mieszkaniowa, wielorodzinna, od strony północnej i wschodniej tory kolejowe. Dostrzeżono tylko dwie relacje dalekiego widoku. W północnej części terenu opracowania biegnie oś boczna której widok prowadzi na tory kolejowe. Natomiast z głównej osi widać nowo wybudowany Lidl. Z pozostałych fragmentów terenu nie widać powiązań dalekiego widoku, są jedynie trzy atrakcyjne punkty bliskiego widoku, co oddaje wrażenie przestrzeni prywatnej.

Ryc.5. Analiza percepcyjna i analiza widokowa.(opracowanie własne)

Inwentaryzacja roślinności wykazała, że najcenniejszymi gatunkami są: kasztanowiec pospolity (*Aesculus hippocastanum*), orzech włoski (*Juglans regia*), a także sosna zwyczajna (*Pinus sylvestris*) i wierzbą białą (*Salix alba*). Występują także drzewa owocowe: jabłoń (*Malus*), wiśnia (*Cerasus*) i śliwa (*Prunus*). Najbardziej inwazyjną rośliną jest klon jesionolistny (*Acer negundo*) i robinia akacjowa (*Robinia pseudoacacia*).

Ryc.6. Dominacja roślinności w wyniku braku pielęgnacji na północnej stronie terenu. (fot. Celina Jechna)

Dominującym gatunkiem na terenie opracowania jest winobluszcz pięciolistkowy (*Parthenocissus quinquefolia*), który pokrywa ogrodzenie z siatki wzdłuż granic terenu, a także w 35 % drzewa. Zaobserwowano ok. 70-letnią aleję kasztanowców (*Aesculus hippocastanum*) wzdłuż ul. Kosmosu do bezwzględного zachowania, która tworzy podstawę wyjściową do pracy nad koncepcją całości terenu.

Ryc.7. Winobluszcz pięciolistkowy na pozostałościach po ogrodzeniu.
(fot. Celina Jechna)

Ryc.8. Aleja kasztanowców wzdłuż ulicy Kosmosu. (fot. Celina Jechna)

Analiza źródeł internetowych oraz wywiad środowiskowy wykazały iż mieszkańcy dzielnicy Włochy chcą zmian w przestrzeni miasta, podkreślających idee miasta-ogrodu E. Howarda. Według nich obecny obszar jest nieatrakcyjny i nieużytkowany

na tle pozostałych terenów zieleni na mapie Włoch. Nieliczni dostrzegają pozytywne aspekty piękna przyrody, która jednak ginie w konfrontacji z całym układem kompozycyjnym terenu. Dodatkowo najczęściej wymienianym problemem są „nieformalne imprezy”. Dlatego powstało stowarzyszenie w Radzie Dzielnicy Włoch i projekt „Włochowskie skwery”, a od niedawna trwają konsultacje społeczne by zwrócić uwagę na tego typu obszary. Według rozmówców i analizy map historycznych Włoch w latach przedwojennych z istniejącą mapą satelitarną obszar opracowania był terenem łąk podmokłych ze stawem po wschodniej stronie terenu. Prawdopodobnie była to jedna z glinianek, niedaleko której usytuowana była cegielnia, z której miasto czerpało dochody (Gawkowski, 2010).

Omówienie wniosków

Według powyższych analiz omawiany teren jest mało atrakcyjny dla mieszkańców, gdyż nie ma odpowiedniego programu, wyposażenia i nie spełnia potrzeb użytkowników, którzy chcieliby spędzać tam wolne popołudnia zarówno aktywnie jak i biernie. Głównym problemem jest brak przeznaczenia terenu, który został pominięty w miejscowym planie zagospodarowania dzielnicy Włoch. Kolejnymi problemami jest brak spójności układu kompozycyjnego, brak punktów charakterystycznych i przypadkowość wnętrza. Wnętrze z aleją kasztanowców jest najbardziej atrakcyjne. Obecność starych drzew o atrakcyjnej sezonowości i komfort dalekiego patrzenia w dal sprzyja pozytywnej opinii obserwatora. Jest to na pewno wyjściowa do pracy nad koncepcją całego układu. Brak programu użytkowo-wypoczynkowego oraz elementów małej architektury sprawia, że całość obszaru jest chaotyczna, nie przydatna dla ludzi. Wszystkie wymienione elementy wpływają na charakter miejsca, który wydaje się opuszczony i całkowicie nie przystosowany do potrzeb potencjalnych użytkowników. Roślinność, która zdominowała ten teren wymaga przerzedzenia i zachowania wyłącznie gatunków najcenniejszych. Bezwzględnie trzeba usunąć rośliny inwazyjne. Roślinność na tym terenie reprezentuje ogród ozdobno-produkcyjny (byliny, drzewa i krzewy owocowe) co wpływa pozytywnie na całość, jednak nie tworzy spójnego ogółu (Kujawska 2012). Należy podkreślić użytkowy charakter obszaru opracowania, uwzględniając warzywniaki i sady z drzewami owocowymi. Układ kompozycyjny należy uporządkować, wyznaczyć kilka wejść głównych i stworzyć prosty, dostępny dla wszystkich układ komunikacyjny wzorując się na istniejących przydeptach. Relacje widokowe na obszarze opracowania nie są zbyt bogate, ale należy pamiętać o widoku z jadących pociągów, które mijają ten teren. Istniejące punkty widokowe należy zachować i wprowadzić dodatkowe, by urozmaicić wędrówkę obserwatora tego terenu. Na podstawie przeprowadzonej syntezy powstały następujące wytyczne projektowe:

- stworzenie spójnego układu kompozycyjnego opierającego się na wiekowej alei kasztanowców;
- nadanie funkcji wyznaczonym wnętrzom (reprezentatywna, rekreacyjna, wypoczynkowa, użytkowa);
- stworzenie układu komunikacyjnego dostępnego dla każdego użytkownika (dzieci, młodzież, osoby starsze, osoby niepełnosprawne);
- wyznaczenie punktów charakterystycznych ułatwiających rozpoznanie w terenie;

- stworzenie wnętrza z urządzeniami rozrywkowo-zabawowymi dla dzieci i dorosłych (plac zabaw, siłownia plenerowa, boiska do gry zespołowej),
- kreacja elementów małej architektury (ławki, kosze na śmieci, tablice informacyjne) w określonym stylu identyfikowane z terenem opracowania.
- utworzenie wnętrza na lokalny ogród, w którym mieszkańcy mogliby wspólnie uprawiać warzywa, zioła i owoce, związane z programem działań społecznych na terenie opracowania w ciągu całego roku.

Ryc.9. Warsztaty rodzinne tkania z wikliny, Francja. (strona:lebonheurestdanslejardin)

Ryc.10. Ogrodnictwo terapeutyczne w Capel Manor College, USA. (strona:capel)

Obszar opracowania ma wysoki potencjał by stać się nowym typem parku miejskiego. Zawierałby nie tylko strefy rekreacyjne i wypoczynkowe, ale przede wszystkim strefę użytkową. Na podstawie całorocznego harmonogramu wydarzeń, mieszkańcy mogliby wspólnie sadzić, siać i pielęgnować rośliny, a na koniec zbierać plony, które wykorzystywaliby np. na targi śniadaniowe, domowe przetwory, rodzinne warsztaty kulinarne itp. Wartości społeczne jakie mogą płynąć z obecności takiego miejsca są bezcenne. Zaspokajają potrzebę przebywania z innymi, dają poczucie przynależności społecznej, wzmacniają więzi rodzinne pomagają radzić sobie z samotnością zwłaszcza osobom starszym i przede wszystkim działają na zdrowie człowieka, gdyż zarówno czynny jak i bierny udział w pielęgnowaniu roślinności redukuje stres i wyzwala w nas endorfiny (Wojciszke, 2003). Dodatkowo park pielęgnowany przez mieszkańców choć trochę przywoływałby idee ekonomicznego podejścia ogródków dla klasy robotniczej gdzie tereny podmokłe wykorzystywane były do produkcji warzyw i owoców. Park nie wymagałby takich nakładów pieniężnych jak dzisiejsze nowopowstałe parki miejskie, które pochłaniają wiele pracy i energii.

Literatura

- Archiwalne plany urbanistyczne i projekty architektoniczne podwarszawskich Włoch: <http://www.wlochy-pod-warszawa.pl/?kilka-kresek-wystawa,187>
- Biuletyn informacyjny urzędu dzielnicy Włochy: http://www.ud-wlochy.waw.pl/data/bulletins/biuletyn_4a-2013.pdf
- Borucki J., 2009: Historia dzielnicy dawnej gminy Warszaw-Włochy. <http://www.ud-wlochy.waw.pl/historia/historia.htm>
- Gawkowski R., 2010: Moja dzielnica Włochy. Historia Włoch i Okęcia. Urząd Dzielnicy Włochy m.st. Warszawy
- Kujawska M., 2012: Dzieło działka. Muzeum etnograficzne im. Seweryna Udzieli, Kraków.
- Pawlikowska-Piechołka A., 2010: Tradycja ogrodów działkowych w Polsce. Wydawnictwo Novae Res, Gdynia.
- Skalski J. A., 2007: Analiza percepcyjna krajobrazu jako działalność twórcza, inicjująca proces projektowania. Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Strona mieszkańców osiedla tęczowa: <http://www.osiedle-teczowe.waw.pl/kosmos-na-wyciagniecie-reki/>
- Stowarzyszenie dzielnicy Włochy w Warszawie : http://www.wlochy.org.pl/Dzialalnosc_Stowarzyszenia/lad_przestrzenny/Projekt_Wlochowskie_skwery_miejskie_zainaugurowany_.html
- Szulczewska B., Kaftan J., 1996: Kształtowanie systemu przyrodniczego miasta. IGPIK, Warszawa
- Wojciszke B., 2003: Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej. Wyd. naukowe Scholar, Warszawa
- <http://lebonheuredanslejardin.org/tag/hortitherapie/page/3/>
- <http://www.capel.ac.uk/news/social-therapeutic-horticulture-celebrates-40-years-of-gardening-at-capel-manor.html> Capel Manor College

Problematyka projektowania ogrodów przyszpitalnych w dużych miastach. The problem of designing healing gardens in hospital areas in large cities

Streszczenie. Jak mogłyby wyglądać szpitale, gdyby były modernizowane przy udziale architektów krajobrazu? Artykuł bazując na wiedzy psychologów, lekarzy, projektantów ogrodów, filozofów oraz architektów, przedstawia problematykę projektowania ogrodów przyszpitalnych. Począwszy od wyznaczenia kategorii grup docelowych użytkowników, przez przykładowe projekty oraz przedstawienie wyników sondażu socjologicznego. Wynikiem są wytyczne projektowe ogrodów przyszpitalnych i wnętrz w taki sposób, by wpływały pozytywnie na zdrowie pacjentów, odwiedzających i personel medyczny.

Słowa kluczowe. Kontakt z naturą, wpływ roślin na zdrowie człowieka, ogród przyszpitalny

Abstract. How could look like hospitals, if they were modernized with the participation of landscape architects? Article based on the knowledge of psychologists, doctors, garden designers, philosophers and architects, presents problems of healing gardens designs in hospital areas. Starting from the designation of categories of users of the target groups, the sample projects, and present the results of a sociological survey. The result is a design guidelines gardens and interiors in such a way as to have a positive influence on the health of patients, visitors and medical personnel.

Keys words. Contact with nature, the impact of plants on human health, healing gardens in hospital areas

Nie wyobrażamy sobie w dzisiejszych czasach miasta bez minimum jednego parku. To park nadaje istotną strukturę przestrzeniom publicznym miasta, potrafi scalać rozproszone mniejsze tereny zieleni. Podążając za zdaniem Wojciecha Januszczyka (Prezesa SAK): „Parki stają się rozwiązaniem dla wszelkich terenów - od tych najbardziej zaniedbanych, po te najbardziej reprezentacyjne” (Stowarzyszenie, 2013) chciałabym zająć się przestrzeniami przy szpitalach państwowych zamieniając je na ogrody. Tereny te, do tej pory nie rozwiązują kilku podstawowych problemów, tj. nie zapewniają logicznego i funkcjonalnego układu komunikacyjnego, bezpiecznego użytkowania nocą, nie wspominając o nadaniu dodatkowej funkcji, która spełnia się równolegle – wpływania dzięki roślinom na nasze zdrowie i samopoczucie.

Cel pracy i wstęp do zagadnienia problematyki projektowej

- Celem głównym pracy jest przedstawienie problemów oraz wytycznych w procesie projektowania zagospodarowania terenów przyszpitalnych, holi wejściowych, wnętrz do wypoczynku dla pacjentów, odwiedzających i personelu medycznego.
- Zwrócenie uwagi na szereg czynników wpływających na poprawę subiektywnego odbioru wizualnego i wrażeniowego, przebywających na terenie szpitala.
- Uzasadnienie konieczności udziału architektów krajobrazu w przetargach na budowę lub modernizację szpitali. Potrafiących tworzyć przestrzenie wpływające za zdrowie ludzi, dzięki kontaktowi z naturą. Na zasadzie współpracy interdyscyplinarnej. Problematyka projektowania ogrodów przyszpitalnych zaczyna się od ubogich środków finansowych przeznaczonych na ten cel, po mnogość funkcji jakie muszą być spełnione. Przede wszystkim będą to komfortowe naziemne miejsca parkingowe czy

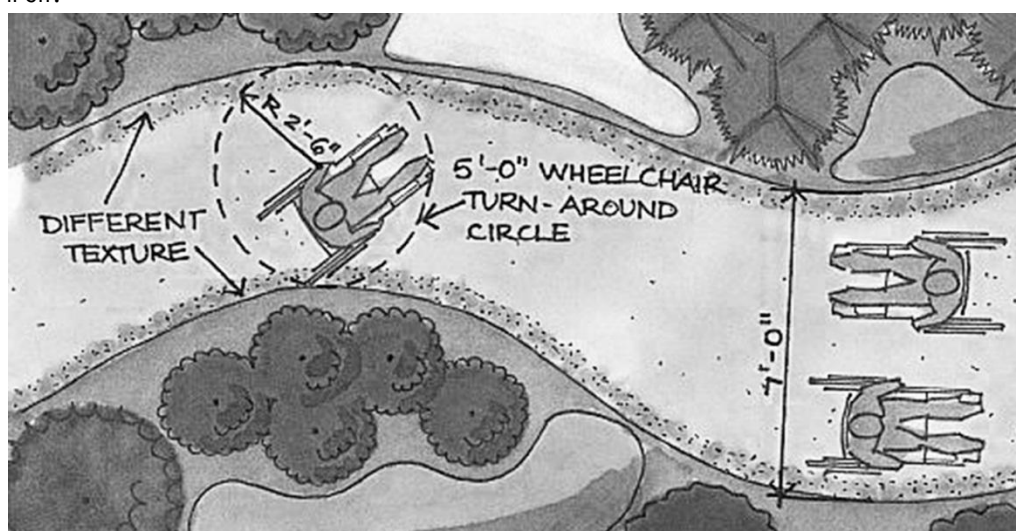
zaplecze techniczne szpitala. Jednak czy można i przede wszystkim czy warto zmieniać otoczenie szpitala? Topher Delaney, projektantka ogrodów przyszpitalnych ze Stanów Zjednoczonych, trzyma się myśli: „Ziemia obiecana jest w naszej codzienności, nie jest gdzieś daleko stąd, jest tu i jest teraz” (Delaney, 2013). Zatem codzienność w szpitalu, która towarzyszy hospitalizacji czy pracy może ulec zmianie na lepsze i prawdopodobnie przyczynić się do szybszego powrotu do zdrowia.

Analizy własne

Stworzenie odpowiedniego projektu musi bazować na konkretnych grupach docelowych, ich potrzebach. Potrzeby te, zostały zweryfikowane w przeprowadzonym sondażu. W przestrzeni przyszpitalnej mamy:

- Pacjentów, którzy najchętniej zapomnieliby o fakcie przebywania na hospitalizacji
- Odwiedzających, chcących sprawnie dostać się do konkretnej sali i bloku oraz komfortowo spędzić czas na korytarzu
- Personel medyczny przyzwyczajony do sterylnych warunków, chcących podczas przerw się zrelaksować i odstresować

Każdej grupie docelowej, należy dostosować obiekt względem ich możliwości fizycznych, nie zapominając o różnego rodzaju problemach osób niepełnosprawnych i nie w pełni sił.

Ryc. 1 Przykład projektu i szerokości ścieżek (Furgeson, 2006).

Ryc. 2 A i B Maksymalne nachylenia w ścieżkach (Furgeson, 2006).

Pomimo problemów finansowych coraz częściej państwowe szpitale w Polsce osią-
gają możliwość modernizacji budynku poprzez jego rozbudowę lub zmianę elewacji.
W projektach, które wygrywają przetargi brakuje funkcjonalnych rozwiązań dotyczą-
cych przestrzeni przyszpitalnych, holi wejściowych oraz wybitnie pomijaną strefą jest
miejsce stricte dla wypoczynku personelu medycznego - patrz szpital na Madaliń-
skiego. Dzieje się tak, ponieważ w zespołach projektowych brakuje architektów kra-
jobrazu, którzy na równi z architektami powinni kształtować i modernizować prze-
strzeń. **Interdyscyplinarne rozwiązania projektowe** byłyby optymalne i mogłyby pozy-
tywnie wpłynąć na:

- Ogólny odbiór wizualny dostępnych przestrzeni publicznych przez mieszkańców i przyjezdnych
- Szybszy powrót do zdrowia oraz nastrój pacjentów w szpitalu
- Wydajność pracy personelu medycznego
- Popularyzowanie zdrowego trybu życia
- Jednoczenie się ludzi w chorobie i wzajemną opiekę

Ryc. 3 Miejsce spotykania się personelu medycznego w Szpitalu na Madalińskiego. Zdj. 2013 J.Lilia

Tworząc modelowe wytyczne na rozwiązywanie poszczególnych stref funkcjonalno-
przestrzennych stworzyłam wspólnie z Karoliną Kuszlis i Zuzanną Jarzębowską projekt
miejsca spotkań i odpoczynku dla personelu medycznego Szpitala im. Świętej Rodzi-
ny. Koncepcja została opracowana w ramach ćwiczeń dydaktycznych podczas
studiów w 2013 roku. Głównym założeniem była **partycypacja społeczności szpitala**,
którą tworzy personel medyczny oraz wykorzystanie materiałów budowlanych do-
stępnych z przebudowy szpitala.

Pracując nad wytycznymi modelowymi do projektu ogrodu przyszpitalnego (do wa-
runków Polskich większych miast), przeprowadziłam również analizy społeczne pole-

gające na wywiadach socjologicznych z personelem wybranych szpitali, tj. Szpital im. Świętej Rodziny oraz w kompleksie Szpitala Onkologicznego. Następnie skierowałam zapytania do szerszej grupy odbiorców, mianowicie mieszkańców Warszawy i przyjezdnych, w postaci sondażu socjologicznego. Pojawiły się pytania o to czy roślinność jest ważna w szpitalach, czy wpływa na nastrój, czy ogrody są przystosowane dla osób niepełnosprawnych i co może być powodem niskiej frekwencji przebywania na ich terenie. Chcąc zbadać preferencje użytkowników przedstawiłam pięć propozycji realizacji ogrodów (poniżej) do zrealizowania w warunkach szpitalnych, różniących się stylem.

Ryc. 4 Ogród wiejski w sanktuarium Cortesia, (Cortesia, 2007)

Ryc. 5 A. Nowoczesne wnętrze ze ścianą wertykalną. Projekt firmy Think outside gardens. Australia (Think outside gardens, 2013). B. Amara Sanctuary Resort Sentosa Singapore jako przykład dżungli we wnętrzu (Resort, 2013).

Rys. 6 A. Ogród z większą finezją w postaci wyposażenia, pojawiają się instalacje artystyczne i mocny kolor. San Diego Children's Hospital, Kanada. Projektant: Topher Delaney (Landscape, 2013). B. Horatio's Garden mieszczący się przy Duke of Cornwall Spinal Treatment Centre w Salisbury, Wielka Brytania. Projektant: Cleve West (Slade, 2012).

Przegląd badań, literatury oraz projektów ogrodów przyszpitalnych

Zagadnienie dotyczące wpływania otoczeniem na zdrowie pacjentów zostało zweryfikowane zarówno przez psychologów środowiskowych, lekarzy jak też przez architektów, wśród nich: Kristina Sahlqvist, architekt wnętrz i pracownik naukowy Göteborgu Design and Crafts University, która w 2006 roku „analizowała, czy **otoczenie szpitalne może wpływać na poprawę zdrowia oraz szybszą rehabilitację pacjentów**. Wynikiem był fakt, że przestrzeń może „pobudzać zmysły i korzystnie oddziaływać na nasze zdrowie” (Sahlqvist, 2006 i Maruszczyńska, 2011). Dodatkiem XXI wieku może być **wykorzystanie dostępnych środków informatycznych** w celach promowania zdrowia publicznego działającego dzięki technologii na większą skalę (Frumkin, 2003). Na terenie szpitala mogłyby pojawić się multimedialne tablice dostosowane do grup wiekowych (dzieci, młodzież, dorośli, seniorzy) z aplikacjami (również w Internecie) promującymi zdrowe nawyki żywieniowe, aspekty dotyczące schorzeń w konkretnym wieku, dedykowane diety, ćwiczenia itd.

Profesor dr środowiskowy Howard Frumkin, pracujący na Uniwersytecie w Waszyngtonie na wydziale Zdrowia Publicznego, podsumował w jednym miejscu fakty jakie wynikają z kontaktu człowieka z naturą (Frumkin, 2003), są to:

- Przyspieszenie powrotu do zdrowia po operacji pacjentów
- Poprawienie uwagi u dzieci z zaburzeniami koncentracji
- Ulepszenie samodyscypliny wśród śródmiejskiej młodzieży
- Zmniejszona śmiertelność u osób starszych
- Obniżenie ciśnienia krwi
- Mniejszy niepokój wśród pacjentów
- Lepsza kontrola i znoszenie bólu
- Zwiększenie wartości poznawczych, emocjonalnych wpływających na rozwój dzieci, zwłaszcza w okresie dzieciństwa i w średnim okresie dorastania
- Kontakt z naturą powoduje redukcję stresu i zwiększenie wydajności w pracy

Powyższe tezy zostały samoistnie potwierdzone w programie telewizyjnym: Darmot's Secret Garden (RTE, 2013). Główny bohater zmagając się z rakiem żołądka i po udanej operacji zaczyna zajmować się rewaloryzacją zabytkowego Victorian Walled Gar-

den. Pomimo osłabienia organizmu, jego pasja do uprawiania ogrodu rośnie z każdym dniem i zaraża tym innych. W odcinku 3 z serii 1 podczas wizyty kontrolnej u lekarza wypowiada znamienne słowa: „Czuję się bardzo dobrze. Ból, który przeżyłem szybko minął, dzięki kontaktowi z przyrodą. Praca w ogrodzie powoduje, że staję się szczęśliwym człowiekiem i śmiem twierdzić, że czuję się lepiej niż kiedykolwiek wcześniej.” (RTE player, 2013). Te słowa stały się myślą przewodnią do wytycznych projektowych, które zostały wypunktowane na sam koniec artykułu.

Ryc. 7 Dermot's Secret Garden (RTE, 2013)

Zatem jak należy kształtować przestrzeń kontaktu człowieka z naturą, by miała ona na niego zbawienny wpływ? W skali dużych miast, to bez charakterna, dominująca nad zielenią bryła budynku szpitala wpływa na odczucia użytkowników. „Nowoczesne otoczenie architektoniczne może zadowalać oko, ale często jest pozbawione wyraźnej osobowości, na którą składają się zróżnicowane i przyjemne zapachy. **Zapachy nadają charakter. Dzięki nim przedmioty i miejsca możemy rozróżniać, identyfikować, zapamiętywać.**” (Tuan, 1987). Orientacja ludzi w przestrzeni obecnych szpitali jest zaburzona, przez jednolite i minimalistyczne podejście do wykończenia wnętrza i przestrzeni przed wejściem, ograniczające się do wpływania tylko na jeden zmysł wzroku. Połączenie interakcji wszystkich zmysłów jest w tym miejscu szczególnie ważne, ponieważ szum wody jest uważany za uspokajający, a dźwięki ogrodu będą z kolei ważne dla umierających pacjentów lub niewidomych (Furgeson, 2006). Jednocześnie trzeba brać na uwagę fakt, że **ogród powinien być prosty do zrozumienia**. Osoby korzystające z ogrodów przyszpitalnych mają do czynienia ze stresem i nadmiar form, kształtów i faktur, gdzie ‘wiele się dzieje’ jest nie potrzebne (Furgeson, 2006). „Wrażenia jakie odczuwa obserwator w układach czasoprzestrzennych zależą w bardzo poważnym stopniu od jasności, atmosfery wnętrza oraz od kierunku padania promieni słonecznych na obiekty lub ich części” (K. Wejcher, 2008). **Wykorzystanie oświetlenia** do stworzenia bezpiecznego obiektu jest kolejnym ważnym składnikiem projektowym. Kreowanie nastroju we wnętrzach, które powinny być uspokajające, może zostać stworzony dzięki wykorzystywaniu światła dziennego.

Wielkości ogrodów przyszpitalnych. Przy budowie nowych obiektów należy zachować przelicznik: **dla** szpitala wojewódzkiego, liczącego 500-600 łóżek, przewiduje się obszar 8-10 ha pod ogród. Ogólne rozplanowanie terenu zależy również od typu **i przeznaczenia szpitala** (ogólny, zakaźny, dziecięcy itp.) i przedstawia się następująco: **zabudowania** 15-5% pow., drogi i podwórza gospodarcze ok. 15%, pozostałe 60-70% wykorzystuje się na zielen (Pokorski J., 1998). **Użytkownicy przyszpitalnego ogrodu potrzebują** cichego miejsca, by móc usiąść i kontemplować. Warto również zachęcać ludzi do dotykania rzeczy w ogrodzie, do korzystania z roślin i struktur z różnych tekstur. Należy pamiętać o pacjentach, którzy oglądają ogród wyłącznie z okien swoich sal, proponując im widoki na zielen (Furgeson, 2006). Możliwe komponowanie nasadzeń roślinnych z tych gatunków, którymi pobudzamy nasze zmysły. Dotyk: *Foeniculum vulgare*, *Stachys byzantina*, *Stipa gigantea*, *Sedum spectabile*, *Allium christophii*. Wzrok: *Sarcococca confusa*, *Origanum laevigatum* 'Herrenhausen', *Rosmarinus officinalis*. Zapach: *Thymus vulgaris* 'Compactus', *Sarcococca confusa*, *Origanum laevigatum* 'Herrenhausen', *Rosmarinus officinalis*. Smak *Fragaria vesca*, 'Rosemary Russet', 'Laxton's Superb', oraz warzywa (Hotario Garden, 2013). W szpitalach szczególnie ważne jest, żeby **ogród był łatwy w utrzymaniu**, ponieważ źle utrzymany ogród może spowodować, że pacjenci stracą zaufanie do personelu medycznego. Ogród przyszpitalny stworzony z darowizn i innych datków **musi być opłacalny**. Zainwestowanie w lepsze gatunkowo materiały budowlane i roślinne spowoduje dłuższe funkcjonowanie ogrodu. Wreszcie ogród, który ma spełniać funkcje uzdrawiające musi być miły dla oka (Furgeson, 2006). Kontakt z naturą dla człowieka będzie zbawienny, dzięki przebywaniu w ogrodzie zarówno aktywnie jak i biernie. Zróżnicowanie atrakcji w ramach partycypacji, zajęć, w końcu warsztatów prowadzonych przez chociażby rehabilitantów spowoduje, że ogród nie znudzi się użytkownikom, a nawet wpłynie na ich szybszy powrót do zdrowia (Hotario Garden, 2013).

Wzorowym projektem ogrodu przyszpitalnego ze świata jest m.in: Walter Reed National Military Center Healing Garden, Bethesda, Maryland, USA. HOK's – autorzy modernizacji dziedzińca, postawili na funkcjonalność i łatwy dostęp z ogrodu zarówno do szpitalnianych łóżek, jak i do gabinetów zabiegowych. Konstrukcja ogrodu, jaka współgra z budynkiem zawiera pozytywne rozrywki i multisensoryczne doświadczenia w kombinacjach otwartych i zamkniętych przestrzeni. Użytkownicy mogą dzięki temu doświadczyć etapami uzdrowienia jakie wynika z kontaktu z naturą (HOK, 2013).

Ryc. 8 A, B, C Walter Reed National Military Center Healing Garden (HOK, 2013).

Ryc. 9 A Widok wewnątrz (HOK, 2013).

Projektanci potraktowali przestrzeń w szpitalu całościowo, zwracając uwagę na wnętrza. W korytarzach i holach wejściowych zostały zaprojektowane zielone ściany wertykalne oraz ciekawe formy roślin we wnętrzach w postaci przypominającej rabaty zewnętrzne. Taki zabieg jednoczy odważny projekt ogrodu przyszpitalnego w jedną spójną kompozycję, która nie wątpliwie spełnia wszystkie wytyczne projektowe. Mimo wszystko istnieją również minusy takiego projektu. W warunkach Polskich dużych miast ciężko byłoby osiągnąć tego pokroju realizację, ponieważ nie byłaby opłacalna i wymagałaby ogromnych kosztów. Rozwiązaniem mogłoby być finansowanie z Unii Europejskiej, lub przetargi na modernizację zarówno budynku jak i samych przestrzeni przyszpitalnych.

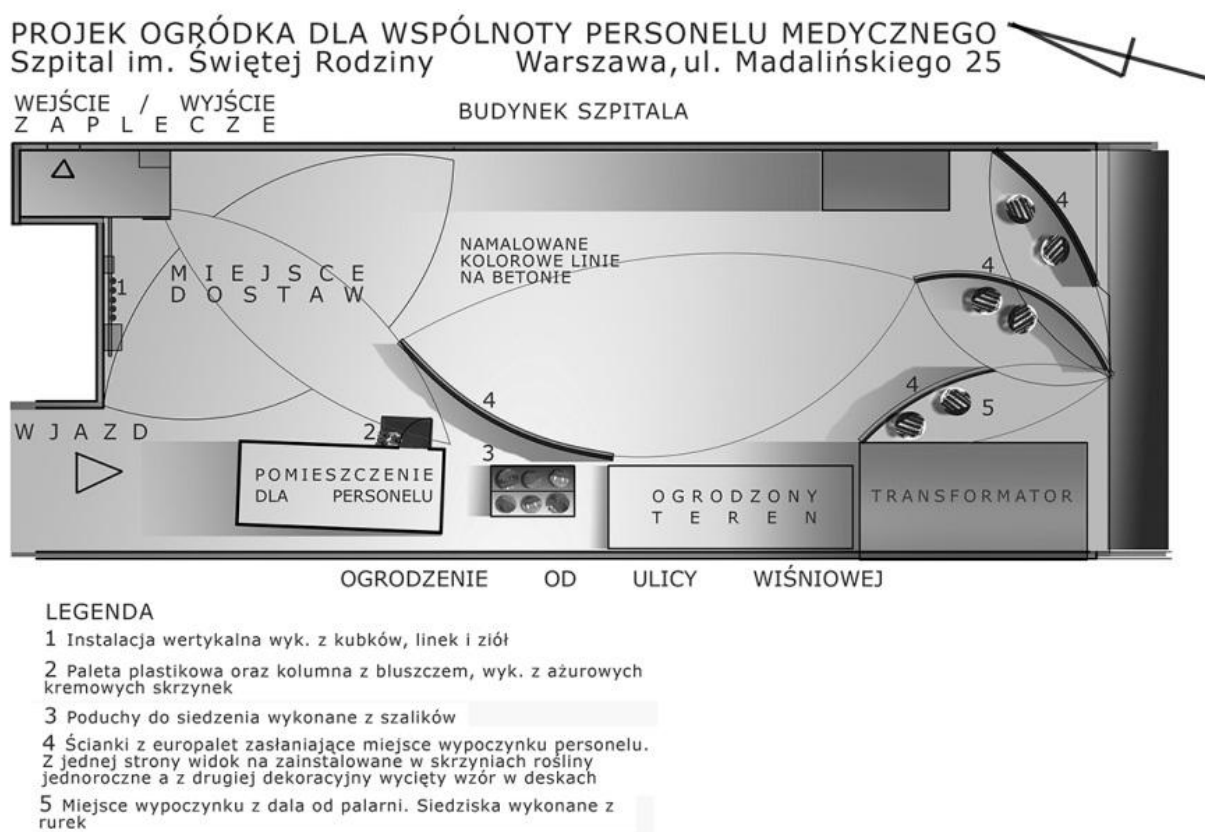
Wyniki badań

Szeroki temat jakim jest wpływ kontaktu z naturą na nasze zdrowie jest od 20 lat poruszany przez interdyscyplinarną rzeszę ludzi z całego świata (Mitrione i in.). Nieśmiało z początku projekty ogrodów przy szpitalach dziecięcych Topher Delaney, dają pretekst do stworzenia miejsc przyjezdnych dla wszystkich grup wiekowych o każdym szczeblu niepełnosprawności czy etapie zaawansowania choroby. Działając zgodnie z ideą „Przestrzeń, która jest dla wszystkich zwierząt potrzebą biologiczną, dla człowieka jest również potrzebą psychologiczną, społecznym produktem ubocznym a nawet atrybutem duchowym” (Tuan, 1987) konieczne jest udostępnianie terenów zieleni przyszpitalnej wszystkim użytkownikom. Wstępny przykładowy projekt przestrzeni dla personelu medycznego Szpitala Im. Świętej Rodziny (Ryc. 9) pokazuje jak nie wiele potrzeba środków finansowych oraz wystarczająca jest mała przestrzeń dla stworzenia miejsca przyjaznego odstresowaniu się. Do zrealizowania samych projektów warto wykorzystać metody partycypacji społecznych ujętych w książce Krystyny Pawłowskiej, m.in. zaproszenie i zachęta, określenie celu, definiowanie problemów badawczych, warsztaty projektowe, dyskusja, wybranie lidera. Poniżej prezentowany

projekt ma szansę realizacji i dalszego funkcjonowania z prostych względów: zachęcił do udziału cały personel przebywający na tym terenie, skorzystał z materiałów dostępnych po remoncie szpitala, oraz wykorzystał potencjał miejsca i dopasował go do możliwości i oczekiwań samych użytkowników dzięki partycypacji społecznej (Pawłowska, 2010).

Ryc. 10 A. Widok na miejsce spotkań personelu szpitala im. Świętej Rodziny, stan istniejący, zdj. Lilia 2013; B. Wizualizacja odremontowanego kontenera budowlanego i placu przed. (Lilia i inni, 2013)

Ryc. 11 Koncepcja na zagospodarowanie ogródka dla personelu medycznego. (Lilia i inni., 2013)

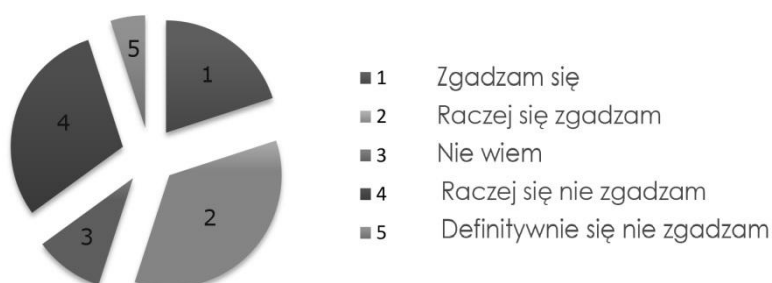
Wybrane wyniki sondażu socjologicznego, prezentowane poniżej dały jednoznaczne wnioski do wytycznych projektowych. Mieszkańcy większych miast są świadomi, że roślinność nie posiada jedynie funkcji dekoracyjnej. Wybierają przykłady nowoczesnych, a zarazem przepięknych roślinami projektów, którym blisko do naturalnych

kompozycji. Ważnym aspektem jest również dla nich połączenie miejsc do odpoczynku biernego z aktywnym.

1. Obecnie w większych miastach są odnawiane i rozbudowywane budynki szpitali. Pomijając często w projektach i realizacjach jest teren zieleni towarzyszącej obiektowi.

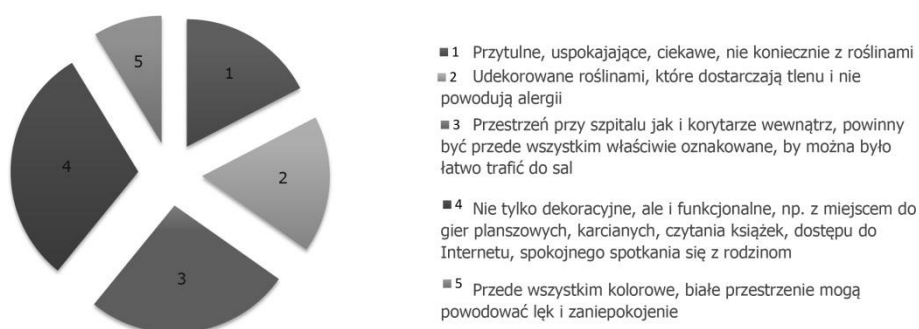
3. Roślinność ma tylko funkcje dekoracyjną.

7. Poniżej prezentowane są zdjęcia wybranych ogrodów przyszpitalnych. Proszę wybrać trzy, które najbardziej się podobają.

14. Jako chory najchętniej zapomniabym/zapomniabym że się w nim znajduje. Przestrzeń przy szpitalu jak i jego wnętrza powinny być (Zaznaczyć można wiele odpowiedzi)

Ryc. 12 A Pytanie 1, B Pytanie 3, C Pytanie 7, D Pytanie 14 (Lilia, 2013)

Wytyczne w procesie projektowania zagospodarowania terenów przyszpitalnych, holi wejściowych, wewnątrz do wypoczynku dla pacjentów, odwiedzających i personelu medycznego:

- Proponowanie takich rozwiązań projektowych, które będą mogły funkcjonować długoterminowo, będą opłacalne i dostosowując się do środków finansowych przeznaczonych na realizację i pielęgnację ogrodu – **myślenie długoterminowe**.
- Zastosowanie droższych a trwałych materiałów budowlanych, oraz roślin nie wymagających takiej pielęgnacji, na której nie będzie stać szpitala – **łatwość w utrzymaniu**.
- Projekt programowy dostosowany dla grup docelowych, tj. pacjentów, odwiedzających i personelu – **dostosowanie dla wszystkich użytkowników**.
- Bezwarunkowo wszędzie możliwy dostęp dla osób niepełnosprawnych.
- W procesie projektowania nowych obiektów lub modernizacji szpitali powinni brać udział architekci krajobrazu, którzy będą traktowani na równi z architektami – **interdyscyplinarność zespołu projektowego**.
- Kreowanie przestrzeni pobudzającej wszystkie zmysły, poprzez umiejętne wykorzystanie faktur, struktur, roślin, światła, dźwięków, widoków i zapachów – **identyfikacja miejsca, orientacja na terenie szpitala**.
- Świadome wykorzystanie różnych gatunków roślin, by przybliżyć kontakt człowieka z naturą – **rośliny wpływające na wszystkie zmysły**.
- Zapewnienie psychicznego komfortu użytkowników ogrodu, poprzez prostotę form i kształtów – **optymalizacja kompozycji projektu**.
- Wykorzystanie zbawiennego wpływu partycypacji społecznej, prowadzonej na terenie szpitala oraz ogrodu – **partycypacja społeczna**.
- Unowocześnienie przestrzeni szpitala, projektując multimedialnych panele, proste w obsłudze, z aplikacjami pokazującymi aspekty zdrowego trybu życia – **nowoczesność**.
- W projektowaniu wewnątrz holi wejściowych i głównych korytarzy, aby były one uspokajające, należy wykorzystać możliwie najwięcej światła dziennego. Dla bezpieczeństwa i orientacji w terenie, warto odpowiednio zaprojektować oświetlenie sztuczne obiektu – **ważne oświetlenie naturalne i sztuczne**.
- Projekty ogrodów są uzależnione od wielkości szpitali i ich specjalizacji. Jest to czynnik ważny do zapamiętania przy przetargach – **dostosowanie wielkości ogrodu do bryły budynku**.
- Całościowe podejście do projektowania szpitali, ich wewnątrz i terenów przyszpitalnych – **spójność tworząca harmonię**.

Bibliografia

Cortesia Sanctuary, 2007: One Sanctuary, Interactive Features, <http://www.onesanctuary.com/cortesiasanctuary/interactivefeatures.html>

Delaney Topher, 2013: Philosophy, <http://www.tdelaney.com/philosophy2.php>

Frumkin Howard, 2003: Healthy Places: Exploring the Evidence, American Journal of Public Health, September 2003, Vol 93, No. 9, <http://ajph.aphapublicationsorg/doi/pdf/0.2105/AJPH.93.9.1451>

Furgeson Molly, 2006: Healing Gardens, University of Minnesota Department of Horticultural Science, <http://www.sustland.umn.edu/design/healinggardens.html>

HOK, 2013: Walter Reed National Military Center Healing Garden, Bethesda, Maryland, USA, <http://www.hok.com/design/service/landscape-architecture/walter-reed-national-military-medical-center/>

Hotario Garden, 2013: Horatio's-Garden-Plant List, <http://www.horatiogarden.org.uk/>

Landscape Communications Inc, 2013: <http://www.landscapeonline.com/research/article.php?id=15>

Maruszevska Katarzyna, 2011: Jak otoczenie wpływa na poprawę naszego zdrowia?, <http://www.psychologia-spoeczna.pl/aktualnosci/959-otoczenie.html>

Mitrione Steve, MD, MLA, Larson Jean Implications, vol 02 issue 10: Healing by Design: Healing Gardens and Therapeutic Landscapes, University of Minnesota, www.informedesign.umn.edu

Pawłowska Krystyna, pod red., 2010: Idea i metody partycypacji społecznej w ochronie krajobrazu i kształtowaniu przestrzeni, tom B, Jak?, Wyd. Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków

Pokorski Janusz, Siwiec Andrzej, 1998: Kształtowanie terenów zieleni. Podręcznik dla technikum ogrodniczego, Wyd. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa

Resort, 2013: Amara Sanctuary Resort Sentosa, Singapore, <http://www.resortsguru.com/amara-sanctuary-resort-sentosa/>

RTE player, 2013: Dermot's Secret Garden, sezon 1, odcinek 3, <http://www.rte.ie/player/pl/>, dostęp przez serwer z Irlandii

RTE, 2013: Dermot's Secret Garden, RTE ONE, <http://www.rte.ie/tv/dermotssecretgarden/>

Sahlqvist Kristina, 2006: Conference Design for all and sustainable development, Goteborg University, Sweden, http://www.accessiblebuildings.eu/UserFiles/File/Lund/C.5.BAS-Lund._Kristina_Sahlqvist.pdf

Slade Naomi, 2012: Gardens: the healing garden, The Guardian 26.10.2012 <http://www.theguardian.com/lifeandstyle/2012/oct/26/healing-garden-spinal-treatment-centre-salisbury>

Stowarzyszenie Architektury Krajobrazu, 2013: Konferencja Park w Mieście - wielofunkcyjna przestrzeń publiczna, <http://sak.org.pl>

Think outside gardens, 2013: <http://www.thinkoutsidegardens.com.au>

Tuan, Yi-Fu, 1987: Przestrzeń i miejsce, Wyd. Państwowy Instytut Wydawniczy

Wejchert Kazimierz, 2008: Elementy kompozycji urbanistycznej, Arkady

Aleksandra Jaskłowska

Modernizacja placu przy ulicy Sobieskiego w Legionowie. Park czy Targowisko?

Modernization square at Sobieski street in Legionowo. Square or market?

Streszczenie: Niniejszy artykuł jest przedstawieniem argumentów przemawiających za modernizacją placu przy ulicy Sobieskiego w Legionowie. Opisanie i omówienie problemu miejsca. Oras opisanie wniosków i wytycznych projektowych dla placu w Legionowie.

Słowa kluczowe: targowisko, park miejski, targ śniadaniowy, modernizacja

Summary: This article is to present the arguments for the modernization of the square on the street Sobieski in Legionowo. Describe and discuss the problem space. And to describe applications and design guidelines for square Legionowo.

Key words: market, public park, market breakfast, modernization

MODERNIZACJA PLACU PRZY ULICY SOBIESKIEGO W LEGIONOWIE PARK CZY TARGOWISKO?

Wstęp

Temat artykułu powstał w oparciu o obserwacje placu przy ulicy Sobieskiego w Legionowie. Jako mieszkanka Legionowa od kilkunastu lat obserwuję sytuację rozgrywającą się w tym miejscu, od kilku z racji zainteresowań i wykształcenia analizuję ją z perspektywy architekta krajobrazu. Obecnie plac przy ulicy Sobieskiego pełni funkcję Targowiska Miejskiego. Wątpliwości odnośnie funkcji i przeznaczenia tego miejsca nasuwają się ze względu na lokalizację, nieprzychylnie opinie osób goszczących w Legionowie, kilkakrotne propozycje ze strony Urzędu Miasta dotyczące zmiany funkcji placu oraz osobiste odczucia i niesmak jaki pozostaje po przejechaniu ulicy Sobie-

skiego w sobotnie popołudnie. Ulica Sobieskiego to główna ulica przelotowa przez miasto, czy obecna funkcja jaką pełni plac i to jakie spustoszenie pozostawia nie tylko na placu ale i wokół niego aby na pewno powinna być zlokalizowana właśnie w tym miejscu?

Ryc.1 i 2. Migawki z placu przy ulicy Sobieskiego (strona: fotopolska)

Targowisko działa już kilkadziesiąt lat, w tym czasie kilka razy zmieniał swoją lokalizację a jego wierni fani przenosili się razem z nim. Czy mogłoby stać się tak po raz kolejny? Czy bazar wraz z jego atrybutami począwszy od dywanów i mebli po bieliznę i mięso udało by się przenieść w inną, peryferyjną część Legionowa, a obecną funkcję placu zredukować do handlu warzywami wpisującego się w nową funkcję tego miejsca?

Istotnym argumentem motywującym rozważania nad zmianą funkcji tego miejsca jest fakt iż w Legionowie brakuje terenów zieleni. Niniejszy artykuł będzie zawierał też rozważania co w projektowaniu jest ważniejsze, przypisanie odpowiedniej funkcji do rangi miejsca czy głos mieszkańców i ich oczekiwania? Czy odwzorowanie Campo di fiori na Legionowskim placu rozwiązało by problem funkcji i oczekiwań społecznych?

Ryc.3. Migawki z placu przy ulicy Sobieskiego (strona: gazetaecho)

Materialy i metody

Analizie poddany został teren placu przy ulicy Sobieskiego w Legionowie, obecnie pełniący funkcję Targowiska Miejskiego. Teren ten ze względu na swój wydłużony kształt i obszar jaki zajmuje wpisuje się w całą tkankę miasta. Jest też doskonale znany mieszkańcom.

Kiedy na jednym z popularnych portali opisano teren targowiska jako lubiany na forum internetowym zawrzało. Wielu mieszkańców Legionowa jest niezadowolonych z obecności targowiska w samym centrum miasta i domagają się zmian.

Jednak dwie propozycje ze strony Urzędu Miasta aby zamienić to miejsce w funkcjonalny park miejski spotkały się ze sprzeciwem fanów bazaru.

Niestety takie użytkowanie tego terenu odbiło się na jego walorach krajobrazowych. Analizowany obszar pozbawiony jest naturalnej szaty roślinnej ze względu na jego silne eksploatowanie.

Ryc.4. Migawki z placu przy ulicy Sobieskiego (strona: gazetaecho)

Na terenie opracowania występują jedynie Robinie akacjowe, ich stan ze względu na funkcję jaką pełni teren nie jest zadowalający. Obszar poddany analizie jest ogrodzony a na jego terenie znajdują się elementy służące do handlu, takie jak blaszane pawilony. Celem przeprowadzenia analiz jest zmiana funkcji terenu tak aby poprawić wizualny odbiór miasta przez mieszkańców i przyjezdnych, poprawić jego walory krajobrazowe i przyrodnicze oraz wprowadzić tam strefy rekreacyjno-wypoczynkowe, użytkowe czy strefy zabaw dla dzieci (Rylke 1986). W ramach analizy wyżej omawianego terenu zostały przeprowadzone badania kameralne i terenowe. Badania kameralne oparte zostały o analizę dokumentów planistycznych oraz przegląd literatury fachowej poświęconej podobnym zagadnieniom. W badaniach kameralnych uwzględniona została między innymi analiza historyczna miejsca. Do badań terenowych niewątpliwie zaliczyć trzeba analizę istniejącej roślinności, analizę przyrodniczą, analizę sąsiedztwa, analizę widokową, uwarunkowań klimatycznych, analizę oczekiwań społecznych, wywiad środowiskowy. Do wykonanych analiz wy-

korzystane zostały odpowiednie metody badawcze. Do wyszczególnionych na końcu analiz oczekiwań społecznych wykorzystano takie metody społeczne jak : obserwacja- która pozwala na wnikliwe poznanie i zrozumienie zachowań ludzkich, wywiad socjologiczny- najbardziej elastyczna i wnikliwa z metod badawczych, polega na przeprowadzeniu rozmów z respondentami oraz fotografia socjologiczna- doskonale przedstawia relację człowiek-otoczenie. Ocenę samego terenu opracowania i to jak wpisuje się ona w tkankę miasta, oraz czy jest na jego tle dominantą najlepiej obrazuje metoda Dominanty Barbary Żarskiej opierająca się na ocenie dominant krajobrazowych (Żarska 2012). Przeprowadzono także ocenę oddziaływania terenu targowiska na najbliższe otoczenie oraz na odbiór wizualny placu i jego otoczenia przez mieszkańców okolicznych bloków (Skalski 1978). Wyniki i wnioski wyływające z powyższych analiz zostały opisane w następnych rozdziałach.

Ryc.5 i 6. Migawki z placu przy ulicy Sobieskiego (Fot. Ola Jaskłowska)

Omówienie wyników i analiz

Analiza za pomocą metody dominant krajobrazowych według Barbary Żarskiej wykazała, że teren objęty opracowaniem rozciąga się od ulicy Leśnej do ulicy Zygmunta Krasińskiego, mając prawie 1000 m długości i 45 metrów szerokości, co daje powierzchnię 45 000 m². Obszar jaki zajmuje plac i to jak linearną formę mu nadano sprawia, że stanowi on wyraźną dominantę przestrzenną dla tej części miasta i w dużym stopniu determinuje tożsamość miejsca.

Dokładna analiza Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego dla miasta Legionowa wykazała iż na terenie objętym opracowaniem przewidziane jest takie zagospodarowanie terenu jak: usługi oświaty, usługi kultury, zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna, zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna i jednorodzinna z usługami. Analiza historyczna wykazała, że oficjalnie Targowisko Miejskie przy ulicy Sobieskiego działa od 1993 roku, wcześniej kilkakrotnie zmieniało swoją lokalizację. W roku 2011 miasto zaproponowało przeniesienie targowiska do hal na obrzeża miasta ale projekt upadł wobec ogólnego protestu społeczeństwa. W podobnym czasie Urząd Miasta wyszedł z propozycją dwóch projektów parku miejskiego na terenie placu przy ulicy Sobieskiego, te jednak nigdy nie zostały zrealizowane prawdopodobnie z tego samego powodu, dla którego bazaru nie udało przenieść się na obrzeża miasta. Fakt ten dziwi ze względu na wstępne wyniki analizy oczekiwań społecznych i wywiadu środowiskowego. Na forach internetowych poświęconych miastu, miesz-

siedztwie placu znajduje się zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna, usługi, usługi nauki oraz usługi sportu. Teren ten zlokalizowany jest pomiędzy dwoma największymi osiedlami w Legionowie. Osiedla Sobieskiego i Jagiellońska wybudowano w latach 70-tych, są to typowe dla tamtych czasów osiedla z wielkiej płyty, ich budowa przyczyniła się do zniszczenia naturalnej roślinności oraz wpłynęła na zmianę charakteru miasta. Mieszkańcy osiedla Sobieskiego i Jagiellońska od wielu lat skarżą się na widok rozciągający się z ich okien w dni targowe. Zamiast atrakcyjnej zieleni przyosiedlowej, skazani są na oglądanie pustego wydeptanego placu w dni kiedy nie ma targowiska, w dni targowe natomiast dokucza im śmieć pod blokiem, nieprzyjemne zapachy i hałas dochodzący z głośników radiowęzła. Przeprowadzono także ocenę oddziaływania terenu targowiska na dalsze otoczenie, wynika z niej, że obecność targowiska w centrum ma wpływ na negatywny odbiór wizualny miasta przez mieszkańców i przyjezdnych.

Ryc.8 i 9. Targowisko w sobotnie przedpołudnie (Fot. Ola Jaskłowska)

Ryc.10. Analiza sąsiedztwa (źródło własne)

Omówienie wniosków pracy

Wnioski i spostrzeżenia wyływające z niniejszego artykułu to między innymi fakt iż obecna funkcja placu przy ulicy Sobieskiego nie wpisuje się w lokalizację tego miejsca (Zachariasz 2006). Lokalizacja terenu, przy głównej ulicy w mieście, jego wielkość i kształt, który dominuje na tle miasta sprawiają, że chciałoby się nadać mu inną, nieco bardziej atrakcyjną wizualnie funkcję.

W mieście, w którym brakuje terenów zieleni, zarówno pełniących funkcję rekreacji biernej jak i czynnej, znajduje się teren o powierzchni 45 000m², zlokalizowany w samym centrum miasta, pomiędzy dwoma największymi osiedlami Legionowa, o prostej linearnej formie, pozbawiony roślinności, zupełnie nie ukształtowany, można by rzec marzenie każdego architekta krajobrazu i nie małe pole do popisu. Jednak z pozoru wdzięczny teren projektowy od dawna przyklejoną ma łatkę targowiska i wielu fanów wśród mieszkańców. Czy połączenie na placu funkcji parku i handlu warzywami i owocami byłoby próbą pogodzenia oczekiwań zwolenników targowiska i tych mieszkańców, którzy domagają się przeniesienia go z centrum miasta w inne miejsce? Czy istnieje cień szansy na pogodzenie oczekiwań obu grup społecznych w jednym miejscu?

Ryc.11 i 12. Inspiracje (strony: hellowarsaw, polskafirma)

Omówienie wytycznych projektowych

Dla przedmiotowego terenu przewiduje się:

- stworzenie miejsca pełniącego funkcję zarówno parku miejskiego jak i targowiska śniadaniowego.
- nadanie nowej, bardziej reprezentacyjnej funkcji miejscu, biorąc pod uwagę jego lokalizację i rozmiar.
- wprowadzenie elementów sprzyjających wypoczynkowi biernemu i czynnemu, takich jak sprawna komunikacja, ścieżki, alejki, place, w tym place zabaw dla najmłodszych i dla starszych dzieci.
- wprowadzenie walorów krajobrazowych, spójnej dla całego terenu opracowania roślinności.
- bezkolizyjne skomunikowanie trzech fragmentów terenu opracowania, wprowadzenie kładek pieszych nad ulicami osiedlowymi przecinającymi plac.
- zamknięcie terenu w sposób naturalny od ulicy Sobieskiego np. szpaler drzew.

-wprowadzenie elementów DFA, meble miejskie, ławki, kosze, stojaki na rowery, latarnie.

Liczę, że napisanie tego artykułu oraz praca nad pisanie pracy magisterskiej pomoże mi w stworzeniu projektu, który rozwiąże problemy związane z tym miejscem.

Literatura:

Rylke J., 1986: Wartość parku historycznego dla ochrony integralności funkcjonowania przestrzennego człowieka", Problemy architektury krajobrazu, t. I, Wydawnictwo SGGW-AR, Warszawa

Skalski J., 1978: Widok z okna dominującym elementem wnętrza mieszkalnych. (w:) Aura. Miesięcznik Naczelnej Organizacji Technicznej nr 12 /1978 (72)

Wejchert K., 1984: Elementy kompozycji urbanistycznej. Wyd. Arkady, Warszawa

Zachariasz A., 2006: Zieleń jako współczesny czynnik miastotwórczy ze szczególnym uwzględnieniem roli parków publicznych, Kraków

Żarska B., 2012: Ochrona Krajobrazu. Wyd. SGGW, Warszawa

Źródła internetowe:

Ryc.1 i 2. http://fotopolska.eu/Legionowo/b91210,Targowisko_Miejskie.html/http://www.kurier-w.pl/?p=7321

Ryc.3. http://www.gazetaecho.pl/zabierzcie-bazar-z-centrum-miasta_63479

Ryc.4. http://www.gazetaecho.pl/centrum-wiatr-hula-miedzy-smieciami_65229

Ryc.11 i 12. <http://polskafirma.co.uk/archives/event/hyde-park/>

<http://hellowarsaw.net/723/>

http://www.gazetaecho.pl/forum_zabierzcie-bazar-z-centrum-miasta/topic/4-6677adrko2008,

http://forum.gazeta.pl/forum/w,93,78037233,78037973,Re_Targowisko_.html

uwaga_tramwaj2008,

http://forum.gazeta.pl/forum/w,93,78037233,78037973,Re_Targowisko_.html

Przestrzeń publiczna wizytówką miasta

Public space – visiting card of the city

Streszczenie. Jak pisał Platon – miasto ludzie założyli do życia szczęśliwego. Nie dla obronności, ale dlatego że ludziom lepiej się żyje w skupiskach. Człowiek to istota społeczna, potrzebuje kontaktu z innymi ludźmi, a żeby je nawiązać – przestrzeni, która tym kontaktom sprzyja (Stanisz, 2008). Jakość przestrzeni publicznej wpływa zarówno na nasz nastrój, jakość życia, a także na wizerunek miasta, który wpływa na jego promocję, a tym samym na rozwój. Kluczem do sukcesu jest właściwe zarządzanie miastem, biorąc pod uwagę potrzeby ludzi. Polskie miasta świadome roli marketingu miejskiego, nie zawsze widzą potencjał w przestrzeni publicznej. Jej wkład w kreowany wizerunek pokazują różnego rodzaju rankingi prezentujące miasta najpiękniejsze, najlepsze do życia, najbardziej atrakcyjne turystycznie. W większości z nich triumfuje Kraków, który wysokie pozycje zawdzięcza ujęciu przestrzeni publicznych jako główny punkt w strategii promocji miasta.

Słowa kluczowe: Wizerunek miasta, strategia promocji miasta, przestrzeń publiczna, zieleń w mieście, Kraków, marketing miejski

Abstract. As Plato wrote - a city founded by people to live happy. Not for the defense, but because people better to live in communities. Man is a social being, need contact with other people, and to establish them - a space that is conducive to these contacts. The quality of public space affects both our mood, quality of life, as well as the image of the city, which affects its promotion, and therefore for growth. The key to success is proper management of the city, taking into account the needs of the people. Polish city aware of the role of urban marketing, do not always see the potential in the public space. Her contribution to the creation of the image show the different types of charts presenting the most beautiful cities, the best life, the most attractive to tourists. Most of them triumphs Krakow, which owes terms of high positions of public space as a focal point in the strategy to promote the city.

Keywords: Image of the city, the strategy of promoting the city, public space, greenery in the city, Krakow, urban marketing

Wstęp

Pierwsze wrażenie określa ocenę wszystkich następnych czynów. To, w jaki sposób zachowamy się na początku nowej znajomości, ma większe znaczenie niż wszystko, co uczynimy potem. W ciągu czterech pierwszych minut wyrabiamy sobie opinię o osobie, którą właśnie poznaliśmy. Nawet jeśli w późniejszym okresie zwrócimy uwagę na pewne cechy pozostające w sprzeczności z tym pierwszym wrażeniem, dopuszczamy już możliwość zaledwie niewielkiej korekty (Naumann, 2004).

Jaki komunikat wysyła nam miasto przy pierwszym spotkaniu? Co sprawia, że do jednych miast pragniemy wracać wielokrotnie, a inne nie robią na nas wrażenia? Kto i co odpowiada za wizerunek miast?

Żyjemy w czasach gdzie zmysł wzroku odgrywa kluczową rolę. Obraz to potężne narzędzie, które wpływa na ludzką percepcję. Tak jak o wizerunek dba każdy z nas, dbają firmy czy organizacje dba również i miasto. Jakość przestrzeni publicznej wpływa zarówno na nasz nastrój, jakość życia, a także na wizerunek miasta. Kluczem do sukcesu jest właściwe zarządzanie miastem, biorąc pod uwagę potrzeby ludzi. Jak pisał Platon – miasto ludzie założyli do życia szczęśliwego. Nie dla obronności, ale

dlatego że ludziom lepiej się żyje w skupiskach. Człowiek to istota społeczna, potrzebuje kontaktu z innymi ludźmi, a żeby je nawiązać - przestrzeni, która tym kontaktom sprzyja (Staniszki, 2008). Artykuł jest próbą udowodnienia tezy, że to właśnie jakość przestrzeni publicznej jest wizytówką miasta. Na pytania czy możemy w ten wizerunek zaingerować oraz w jaki sposób, a także do kogo należy ten obowiązek autorka stara się odpowiedzieć w artykule na podstawie wybranej literatury oraz obserwacji własnych aktualnej sytuacji polskich miast. Miasta konkurują między sobą o turystów, inwestorów czy nowych mieszkańców. Miarą tej rywalizacji są różnego typu rankingi prezentujące miasta najbardziej atrakcyjnie turystycznie, najlepsze miejsca do życia. Na ich podstawie autorka artykułu próbuje znaleźć cechy, które zapewniają miastom pierwsze miejsca list rankingowych.

(Nie)widzialne miasto

To jak oceniamy miasto zależy w dużej mierze od tego czym ono dla nas jest. Interpretacji jest tak wiele jak wielu jest jego użytkowników, to od niej zależy prawidłowy rozwój miasta. Już w starożytności uważano, że za niepowtarzalną atmosferę miasta odpowiada - duch opiekuńczy – genius loci. Siła, duch opiekujący się danym miejscem, coś co sprawia, że dana przestrzeń jest jedyna w swoim rodzaju, którego wyjątkową aurę wyczuwają zarówno jego mieszkańcy przywiązani do swojego miejsca na ziemi jak i przyjezdni pragnący dzięki niej wracać tu wielokrotnie. Wydaje się, że dzisiejsze miasta, jakby nie wierząc w te magiczne siły, ukrywają wszelkie duchy za płachtami reklam, kolejnymi wieżowcami i tonami asfaltu, a promocję miast powierzają specjalistom od marketingu. W marketingu miejskim¹ miasto zostaje potraktowane jako produkt. Nie jest jednak łatwo scharakteryzować je w tej kategorii przede wszystkim dlatego że jest bardzo złożone i samo składa się z wielu różnorodnych produktów. Miasta stanowią pewien otwarty system uwarunkowany historycznie, stale zmienny i ewoluujący w czasie. Jest kombinacją konkretnych namacalnych ale także nieuchwytnych i abstrakcyjnych komponentów. Miasto to struktura nie tylko materialna, ale i społeczna. Doświadczenie przestrzeni i miejsca o którym pisze m.in. Dolińska (2010) decyduje o tworzeniu specyficznej więzi człowieka z przestrzenią. Dziś większość z nas utożsamia się nie z miejscem urodzenia, lecz z miejscem wyboru. Często to współcześni nomadzi, wnosząc do nowego miejsca coś swojego, zmieniają odbiór miasta. Grodzki (2007) natomiast, uważa że ujęcie miasta jako twór człowieka istniejący aby mu służyć, jest interpretacją błędną, wynikającą z naszego antropocentrycznego patrzenia na świat. Nadmierne skupianie się na aspekcie ludzkim sprawia, że miasto wymyka się spod kontroli, kieruje własnymi regułami. Grodzki używa porównania, iż piękno jako kategoria antropogeniczna z punktu widzenia proce-

¹ Marketing miejski – filozofia lub też sposób zarządzania, który prowadzi do zaspokajania potrzeb i pragnień określonych grup odbiorców jednostek terytorialnych. Głównym celem marketingu miejsc jest kształtowanie poglądów, postaw i zachowań zainteresowanych grup klientów zgodnych z interesem danego miejsca. Twórcy strategii marketingowych dążą do poprawy wizerunku jednostek terytorialnych. Często sprowadza się to do wykorzystania różnych kanałów komunikacji. Wykorzystuje się często spoty reklamowe, billboardy, portale internetowe, a także organizuje eventy. Przykład: "POZnań* miasto know-how" – kampania promocyjna miasta Poznań. Andrzej Szromnik, *Marketing Terytorialny: Miasto i region na rynku*, Oficyna, Kraków 2007.

su nie ma znaczenia gdyż proces jest ślepy. Człowiek jest więc dla miasta źródłem niezbędnej energii, jednak nie jest jego podmiotem. Nie można się z tym stwierdzeniem nie zgodzić w świetle dzisiejszych problemów z kontrolą ładu przestrzennego miast. Ta interpretacja nie neguje jednak faktu, iż jesteśmy mieszkańcami tego środowiska i pozostajemy z nim we wzajemnej relacji. Zasadnym jest więc ujęcie miasta jako krajobrazu. W krajobrazie elementy stabilne wchodzą w relacje z czasowymi wydarzeniami i obrazami, formy urbanistyczne z naturalnymi formacjami terenu, scalając się w jedną całość (Nyka, 2012). Interpretacja miasta jako krajobrazu pozwala na odbiór przestrzeni dynamicznie, z perspektywy drogi. Niejednokrotnie w naszych podróżach miasta stają się dla nas jedynie punktami wyznaczającymi trasę do zupełnie innego celu. Krajobraz miejski widziany z drogi może stać się czynnikiem przyciągającym potencjalnego turystę, ale równie dobrze zostać zupełnie niezauważony, zależeć to będzie od jakości przestrzeni miasta, a co za tym idzie od jego atrakcyjności. Sylweta miasta, panorama to często wizytówka miasta.

Jak Cię widzą tak Cię piszą

Rosnąca konkurencja między miastami rodzi naturalną potrzebę wyróżnienia się a to domena marketingu, stąd jedna z jego głównych zasad brzmi: wyróżnij się albo zgiń! Terminu wizerunek używa się do zdefiniowania wielu rzeczy i zjawisk. Wizerunek miasta to zestaw wrażeń i interpretacji powiązanych spontanicznie z określonym bodźcem (fizycznym lub społecznym), który powoduje u ludzi serię skojarzeń z danym miejscem. Miasta współzawodniczą o uwagę i zaufanie, inwestorów, turystów, pracowników, zainteresowanie mediów czy przywiązanie mieszkańców. Walczą o dobrą opinię i właściwy wizerunek. Miarą poziomu konkurowania między miastami są różnego typu rankingi, które kontrolują poszczególne wymiary rywalizacji między miastami. W lutym 2009 roku agencja badawcza Synovate na zlecenie Polskiej Agencji Rozwoju Turystyki przeprowadziła badanie „Najatrakcyjniejsze turystycznie miasta w Polsce” Sondaż zrealizowano metodą wywiadów telefonicznych (CATI) na reprezentatywnej próbie 1000 Polaków w wieku 15-64 lata. Najwięcej respondentów bo aż 60% wskazało Kraków jako najatrakcyjniejsze miasto turystyczne w Polsce. Jak twierdzi „City Board” autorzy raportu z lutego 2009 przedstawiającego wyniki badań atrakcyjności 10 największych miast Polski² postrzeganie miast przez mieszkańców Polski nie wynika tylko z ich obiektywnej atrakcyjności czy potencjału. *Promocja jest często równie ważna jak produkt (czyli miasto) może bowiem pomóc zlikwidować problemy lub wydobyć ukryte atuty. Wszystko zależy od strategii promocji miasta, której przygotowanie jest dużo ważniejsze niż np. graficzny projekt plakatu.* Efekty strategii promocyjnej widać zwłaszcza w odniesieniu do ocen Krakowa. Miasto jawiło się badanym jako wymarzone miejsce do zamieszkania, choć większość ankietowanych w Krakowie nie była i wydawała opinię tylko na podstawie wyobrażeń. Według autorów raportu „City Board” to efekt bardzo dobrej promocji marki miasta, która przynosi efekty wizerunkowe. Wyjątkowy charakter Krakowa znalazł również

² Badanie przeprowadzone przez „City Board” w lutym 2009 na atrakcyjności 10 największych miast Polski oparte zostało na 3 różnych wymiarach, badano postrzeganie miast jako miejsca 1) dającego szansę rozwoju kariery zawodowej, 2) atrakcyjnego zamieszkania, 3) atrakcyjnego turystycznie

potwierdzenie w decyzji z 1978 r. obejmującej część miasta: stare miasto, Wawel i Kazimierz, wpisem na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Widoki na Wawel od północnego zachodu to najczęściej pokazywany na historycznych panoramach wizerunek Krakowa. To obszar stanowiący kluczowy element tożsamości miasta, ale jego ważnym uzupełnieniem są m.in. cztery usypane z ziemi kopce – pomniki (Zachariasz). Kraków w ostatnim czasie zwyciężał m.in. w amerykańskim plebiscycie urbanistycznym, który uznał krakowski Rynek Główny za najpiękniejszy na świecie. Ceniony międzynarodowy periodyk *Tourism+Leisure* przyznał miastu piąte miejsce w plebiscycie na najatrakcyjniejsze miasto Europy, zaraz za Florencją, Rzymem, Wenecją i Istambulem. W czym zatem tkwi magia Krakowa, dzięki której przyciąga i zachwyca? Chcąc sprawdzić co odpowiada za wizerunek miasta pojawiającego się na szczytach rankingów zasadnym jest przyjrzenie się strategii promocji miasta, której zadaniem jest ów wizerunek planować.

Kraków miasto idealne?

Strategia promocji Krakowa 2008 – 2012 traktuje miasto jako markowy „produkt”. W kreacji swojego wizerunku stawia na zewnętrzną opinię o mieście ale również za nie mniej ważną uważa samoocenę mieszkańców i lokalny patriotyzm. Określając tożsamość marki miasto wymienia Wawel, Rynek Główny, Kościół Mariacki, Kazimierz, a więc miejsca – przestrzenie publiczne. BIG IDEA³ Krakowa brzmi „Kraków – miasto na piechotę”. Pamiętając w komunikacji o tym aspekcie dają do zrozumienia turystom, że w żadnym innym miejscu na świecie nie są oni w stanie zobaczyć tylu intrygujących rzeczy w tak krótkim czasie, poświęconym na przemieszczanie się z miejsca do miejsca. Jest to sytuacja o tyle komfortowa, że na przestrzeni jednego spaceru turyści odwiedzający Kraków mają okazję zobaczyć aż dwa centra urbanistyczne – Stare Miasto oraz Kazimierz. Kraków jako jedno z niewielu miast na świecie ma całkowicie zachowaną starą, centralną część miasta, bez drastycznych ingerencji w układ, funkcję i celowość architektury. Mimo że charakter niektórych miejsc się zmienił (przykład dzielnicy Kazimierz), a innych został nadszarpnięty to ich istota – którą jest funkcjonowanie jako serce miasta „bijące” dla gości i mieszkańców – pozostała niezmienna. Pamięć o tym nie wyklucza z myślenia o Krakowie wszystkich innych miejsc, które Rynkiem i Kazimierzem nie są. Wręcz przeciwnie, dzielnice takie jak Dębniki, Nowa Huta czy Podgórze są jeszcze ważniejsze, bo w dużej mierze nadal pozostają nieodkryte przez turystów. Całość tego obrazu stanowi „formę”, którą dopełniają ludzie. Strategia kładzie duży nacisk na estetykę przestrzeni publicznych miasta angażując w to samych mieszkańców. Proponowane zadania takie jak program aktywizacji wspólnot lokalnych na rzecz rewitalizacji estetycznej miasta – konkurs „Moje podwórko”, program rozwoju zieleni miejskiej – konkurs „Mój piękny balkon, okno, elewacja, podwórko”, cykliczna akcja na rzecz porządkowania terenów wzdłuż kolejowej traktacji dojazdowej do Krakowa, program współpracy z plastykiem miasta przy stosowaniu jednolitych reguł dotyczących reklam i szyldów na elewacjach kamienic, umieszczanych na terenie miasta, ze szczególnym uwzględnieniem centrum Krako-

³ BIG IDEA - określenie używane w branży reklamowej do nazwania głównej koncepcji kampanii reklamowej lub głównego motywu, zamysłu, jaki przyświeca twórcom konkretnej reklamy – Strategia Promocji Krakowa na lata 2008-2012

wa to tylko kilka propozycji, które w prosty sposób przynoszą ogromne korzyści dla każdej ze stron. Dla wizerunku miasta istotne jest również to, aby każde z wydarzeń strategicznych pozostawiło po sobie trwały ślad w tkance miasta, kooperowało z nieruchomością, zmieniało i współkształtowało przestrzeń, w której się odbywa.

Gdyby wytypować najczęściej wykorzystane w tekście dokumentu słowo, z pewnością na czele pojawiłyby się trzy hasła: przestrzeń, miejsce, ludzie. Zatem można z przekonaniem stwierdzić, że siła wizerunku Krakowa tkwi właśnie w przestrzeni publicznej, przestrzeni dobrze zarządzanej, przyjaznej i atrakcyjnej. Kraków zwraca uwagę na drobne szczegóły, zaczynając od balkonów kreuje atrakcyjny wizerunek całego miasta, który jak pokazują rankingi przyciąga turystów z całego świata.

Reklama kontra rzeczywistość

Promocja miasta ograniczająca się do logo, hasła czy broszur to za mało. Władza lokalna, branża turystyczna i mieszkańcy zbudować muszą strategię marketingową we współpracy i w porozumieniu ze sobą. W związku z tym, że proces percepcji jest bardzo indywidualny, a wizerunek ma charakter dynamiczny, najważniejsze staje się, aby wizerunek był rzeczywisty, spełniający obietnice Kruczek, Walas (2009). Władze miast doskonale zdają sobie sprawę z potencjału marketingowego zieleni. Zachwyceni pomysłem miasta-ogrodu stawiają kolejne osiedla pod tą przyciągającą nazwą w rzeczywistości jednak całkowicie jej urągające. Interesującą nieprawidłowość zauważa w swoim artykule dr Agnieszka Kępkowicz (2012). Ci, którzy nie mają się czym chwalić, mają „zielonymi” złudzeniami, zaś decydenci, którzy dysponują atrakcyjnymi obiektami, milczą. Z czego wynika ten fakt? Miasta otwarcie ogłaszają chęć zapewnienia mieszkańcom wysokiej jakości warunków życia. Z jakością życia wiąże się również widok za oknem, jakość przestrzeni publicznej oraz możliwość rekreacji w bezpośrednim sąsiedztwie miejsca zamieszkania. Tereny zieleni pełnią ważną rolę z punktu widzenia i budowania więzi społecznych, przekładających się na kapitał społeczny mieszkańców, a to przecież podstawa rozwoju miasta, pozwalająca na budowanie zaufania niezbędnego do współpracy. Pokazuje to prowadzony w Wielkiej Brytanii projekt Home Zones. W jego ramach tworzone nowe przestrzenie publiczne na brytyjskich osiedlach w szczególności odzyskując dla mieszkańców przestrzenie ulic – wyciszając na nich ruch stwarzając miejsca spotkań i spędzania czasu. Działania tego typu zyskują uznanie mieszkańców jak i odbijają się szerokim echem w mediach przyczyniając się do promocji miasta jako przyjaznego mieszkańcom.

Klucz do sukcesu

„Przede wszystkim musimy chodzić, tak jak ptaki muszą latać. Chcemy też przebywać między ludźmi. Potrzebujemy kontaktu z naturą i nie powinniśmy czuć się w naszych miastach wykluczeni” – mówił na festiwalu projektowania dobrych miast reSITE⁴ burmistrz Bogoty. Choć to głównie mieszkańcy korzystają ze swojego miasta jego wizerunek i postrzeganie przez innych też jest ważny. Mieszkańcy chcą żyć i praco-

⁴ ReSITE - To konferencja, w której bierze udział 300 architektów, urbanistów, miejskich aktywistów, samorządowców, studentów i dziennikarzy połączona z otwartym dla publiczności festiwal. Jest niesamowitym tygłem wymiany myśli i doświadczeń. To jak intensywny, dwudniowy uniwersytet robienia lepszych miast.

wać w funkcjonalnym i przyjaznym środowisku, goście i turyści chcą poznawać kulturę i zabytki a inwestorzy chętniej wydają swoje pieniądze w miejscach, które cieszą się dobrą opinią i mają renomę. Aby zrozumieć miasto i być w stanie nad nim i w nim pracować, powinniśmy je zobaczyć jako spłot rezultatów ludzkich czynów i woli – rzeczy, które składają się na wygląd miejsc Rykwert (2013). Kreacja atrakcyjnego wizerunku miasta jest niezwykle trudnym przedsięwzięciem. Aby była skuteczna i przynosiła odpowiednie rezultaty powinna być dobrze zaplanowana i konsekwentnie wdrażana przy współpracy różnych sektorów zarządzających miastem, w tym mieszkańców. Rola głównych beneficjentów miasta we współdecydowaniu o przestrzeni, w której żyją jest wciąż pomijana przy ważnych decyzjach dotyczących rozwoju miast. Jeśli miasto nie będzie przyjazne mieszkańcom i przyjezdnym nie pomoże najlepsza promocja. Miasto zakorkowane, zanieczyszczone, szare i pozbawione drzew, nie napawa otuchą. Na atrakcyjność składają się parki, ścieżki rowerowe i place, a nie liczba samochodów. W ostatnim czasie zaczęliśmy doceniać wagę przestrzeni publicznej. Świadczy o tym ilość założonych organizacji, czy też publikacji odnoszących się do wizerunku polskich miast. Nie odpowiada nam wszechotaczający nas chaos. Jak pisze Springer (2013) w artykule „Brzydka nasza Polska cała” w Polsce jest tak brzydko, bo sprzedaliśmy naszą przestrzeń. Nie czujemy, że przestrzeń publiczna należy również do nas. Za nasze uznajemy tylko to, co znajduje się w obrębie działki czy mieszkania. Przestrzeń miasta jest nieustannie rozkradana przez reklamę, przez polityków, przez władzę czy inwestorów nastawionych na zysk. Przestrzeń jest zawłaszczana i prywatyzowana, coraz częściej po prostu niedostępna, stąd m.in. problem nieużytków i barku ładu urbanistycznego. Jednak o ile nie możemy zmienić położenia miasta czy jego głównych założeń urbanistycznych, o tyle z powodzeniem, świadomie możemy wpłynąć na jego przestrzeń publiczną. To w nich drzemie największy potencjał, który warto wykorzystać. Kraków, który tego potencjału jest całkowicie świadomy, zaczynając od najdrobniejszych szczegółów, wraz z mieszkańcami dba o wizerunek miasta i jak pokazują rankingi – z pozytywnym skutkiem. Kluczem do sukcesu jest uświadomienie władz o ogromnej wartości krajobrazu miejskiego. Jeśli tego nie docenimy w porę, Varga (2013) już dziś ma pomysł na strategię promocyjną dla Polski „Skoro nie mamy szans na naprawienie naszej przestrzeni publicznej, to może należy iść w ekstremum? W Polskę jeszcze brzydszą, bardziej koślawą i schizofreniczną? Odrzucić resztki skrupułów, bo skoro nigdy nie będziemy krajem zabytków, Warszawa nie będzie Paryżem ani Rzymem, nie wyrośnie nam tu żadna Florencja czy Wenecja,..., to zrobmy z naszego kraju prawdziwą atrakcję turystyczną pod tytułem: Najbrzydszy kraj świata.”

Literatura.

- Bartoszewski D., Jarecka D., 2008: *Do szczęścia potrzebne jest miasto*, dostępny 12 grudnia 2013 r. http://wyborcza.pl/1,76842,5470432,Do_szczescia_potrzebne_jest_miasto.html>
- Dolistowska M., 2010: *Miasta wielokrotnego zapisu – ikonosfera nowych przestrzeni tożsamości*, Kraków, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej
- Grodzki P., 2007: *Miasto nie widzi czy jest piękne. Formalizm procesu*, w Czasopismo Techniczne, Kraków, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej

Grzegorz A., 2011: Wizerunek i miasto, w Grzegorz A., Kochanec A. (2011), *Kreowanie wizerunku miast*, Wyższa Szkoła Promocji, Warszawa

Kępkowicz A., 2012: *Promocja miasta przez zieleń a wirtualny świat* Zieleń Miejska Numer 3/2012, s.59

Kowalska A., 2013: *Festiwal projektowania miast. Czego brakuje Warszawie*, dostępny 12 grudnia 2013 r. <http://warszawa.gazeta.pl/warszawa/1,34862,14181619,Festiwal_projektowania_miast_Czego_brakuje_Warszawie_.html >

Kruczek Z., Walas B., 2009: Nowoczesne postrzeganie promocji kulturowych produktów turystycznych, w red. Stasiak A. *Kultura i Turystyka Wspólnie Zyskać*, Łódź,

Naumann F., 2004: *Sztuka dyplomacji na co dzień. Dwadzieścia zasad udanego obcowania z ludźmi*, KDC, Warszawa 2004, ISBN: 83-7404-017-3 (cytat, str. 246)

Nyka L., 2012: *Przestrzeń miejska jako krajobraz*, w Czasopismo Techniczne, Kraków, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej

Rykwert J., 2013: *Pokusa miejsca. Przeszłość i przyszłość miast*, Międzynarodowe Centrum Kultury Kraków

Strategia Promocji Krakowa na lata 2008 – 2012, dostępna 3 grudnia 2013 r. <http://www.bip.krakow.pl/_inc/rada/uchwaly/show_pdf.php?id=38334>

Varga K., 2013: *Największa polska katastrofa*, dostępny 20 grudnia 2013 r. <http://wyborcza.pl/magazyn/1,134494,14719457,Najwieksza_polska_katastrofa.html>

Wybieralski M., 2013: *Brzydka nasza Polska cała*, dostępny 12 grudnia 2013 r. <http://wyborcza.pl/magazyn/1,134494,14719476,Brzydka_nasza_Polska_cala.html>

Zachariasz A., 2011: *Krajobrazy pamięci wyrazem tożsamości miejsca*, w *Niematerialne wartości krajobrazów kulturowych*, Komisja Krajobrazu Kulturowego, Sosnowiec

Justyna Pałka

Obiekty zabytkowe w strukturze miasta – urbanistyczne problemy, możliwości i zagrożenia funkcjonowania zabytków na przykładzie założenia pałacowo-parkowego w Radzynie Podlaskim.

Historic buildings in the city structure – urban problems, opportunities and monuments functioning threats on the example of the palace and the park in Radzyń Podlaski.

Streszczenie. Artykuł traktuje o obiektach zabytkowych w strukturze miasta na przykładzie założenia pałacowo-parkowego w Radzynie Podlaskim. Analizuje aspekt historyczny w odniesieniu do procesu kształtowania miasta. Przedstawiono wyniki badań nad wartościami widokowymi krajobrazu kulturowego w aspekcie obiektu zabytkowego. Skupiono się także na wzajemnym oddziaływaniu między miastem a zabytkiem. W artykule wykazano, że procesy urbanistyczne i współczesne narzędzia ich planowania stanowią istotny element w świadomej ochronie substancji zabytkowej.

Słowa kluczowe: Krajobraz kulturowy, ochrona zabytków, planowanie miejscowe, proces urbanistyczny, zabytek

Abstract. The article is about historic buildings in a city structure on the example of the palace and the park in Radzyń Podlaski. It analyzes the historical aspect of the city shaping process. The results of research on the viewing values of cultural landscape. It also focuses on the interaction between the city and monument. The article shows that urban processing and contemporary ways of urban planning are essential elements in sensible protection of the historic buildings.

Key words: Cultural landscape, historic buildings protection, local planning, urban process, monument

Powstawanie miast, a wartości elementów zabytkowych.

W dobie postępujących procesów urbanizacyjnych wartość krajobrazu, jako miejsca percepcji wizualnej, zostaje zagubiona. Wynika to głównie z braku poszanowania wartości już istniejących w danym krajobrazie. Wiele miast powstawało wokół obiektów dziś uznawanych za zabytkowe. Zjawisko to było naturalne i wynikało z postępującego procesu zmiany struktury osadniczej. Wokół założenia dworskiego, pałacu bądź rezydencji powstawała nowa struktura zapewniająca wzajemne utrzymanie. Z przyczyn społecznych, ekonomicznych jak i politycznych jednostki osadnicze zmieniały się w czasie. Powstawała struktura, której jeszcze nie można było nazwać miastem, ale z pewnością układem tworzącym kształt miasta. Nie zawsze miasto zostało wytyczone i zaplanowane. Przypadki powstawania miast poprzez proces organicznego ich narastania wokół elementu centralnego nie były odosobnione. Często wynikało to z nadania praw miejskich jednostkom osadnictwa wiejskiego, które w swym zamyśle nie były kształtowane stricte jako miasto. Proces jego wytyczania był odpowiedzią na tworzenie się tej nieorganizowanej struktury. Nie oznacza to, że miasta takie są mniej wartościowe pod względem historycznym od tych nakreślonych ręką specjalisty. Problemem jednostek powstających bez ściśle określonego planu jest zaburzenie proporcji i przesunięcie dominant. Punkt centralny, wokół którego miasto powstało stracił swoje pierwotne znaczenie. W takim przypadku proces

ten wydaje się być naturalnym, jednak w przypadku miast, dla których procesy urbanistyczne są odgórnie sterowane, takie zjawisko nie powinno mieć miejsca. Jest jednak inaczej. Tematem niniejszej publikacji jest proces narastania miasta wokół obiektów dziś uznawanych za zabytkowe, a także próba odpowiedzenia na pytania: dlaczego zabytki funkcjonują tak różnie – jedne popadają w ruinę, podczas gdy dla innych znaleziono właściwe zastosowanie w czasach współczesnych. Czy przyczyna ich degradacji leży w aspektach historycznych czy w wadliwych procesach urbanistycznych? Przy rozpatrywaniu tego problemu nie sposób pominąć zagadnienia ochrony zarówno zabytków jak i całego krajobrazu kulturowego poprzez prawidłowe kształtowanie procesów urbanizacyjnych oraz spróbować odpowiedzieć na pytanie czy proces urbanizacyjny może być elementem chroniącym zabytek, nie zaś degradującym go.

Aby znaleźć odpowiedzi na postawione pytania zbadano obiekty zabytkowe położone w strukturze miasta, w aspektach urbanistycznych problemów oraz możliwości i zagrożeń ich funkcjonowania. Głównym elementem, na którym się skupiono, były nowe formy ochrony zabytków poprzez ścisłe określenie ich możliwości współczesnego wykorzystania, a także określenie sposobu kształtowania miast wokół zabytków oraz wpływu procesów urbanistycznych na ich stan i ówczesne funkcjonowanie samych obiektów.

Badanymi zabytkami były magnackie założenia pałacowo-parkowe powstałe, bądź przebudowane do swojej ostatecznej formy, na przełomie XVII i XVIII w. położone na terenach miejskich. Wybrane obiekty są zbliżone do siebie stylem oraz strukturą. Badania wykazały, w jaki sposób struktura tkanki miejskiej narastała wokół zabytków oraz jaką pełniły one w tym procesie rolę.

Efektem końcowym pracy było stworzenie wytycznych do rewaloryzacji zabytkowych założeń pałacowo-parkowych w kontekście urbanistycznym przy jednoczesnej dbałości o wysoką funkcjonalność współczesną, potencjał kulturowy miejsca jak i kontekst historyczny. Próba wskazania tych wytycznych wymagała także sprawdzenia, jakie instrumenty ochrony zabytków są obowiązujące na terenie Polski oraz czy faktycznie spełniają one należycie swoją rolę i czy są w pełni wykorzystywane.

Stosowane metody badań zabytków w kontekście urbanistycznym.

Celem pracy było scharakteryzowanie historycznego i współczesnego funkcjonowania wybranych obiektów zabytkowych oraz wskazanie wytycznych do ich ochrony z wykorzystaniem istniejących możliwości w aspekcie prawnym oraz administracyjnym. Skupiono się głównie na formach ochrony w kontekście urbanistycznym.

Metodami, które zastosowano celem osiągnięcia założeń pracy, było wykonanie analizy urbanistycznej, analizy percepcyjnej Janusza Skalskiego, analizy przyrodniczej, oraz analizy historyczno-porównawczej.

W analizie urbanistycznej skupiono się na wyodrębnieniu zabudowy i zagospodarowania terenu położonego w bliskim sąsiedztwie zabytku, wytyczeniu głównych osi założenia i otwarcie widokowych między strukturą miejską a zabytkiem. Zbadano także dominanty urbanistyczne w strukturze miasta i najbliższym sąsiedztwie zabytku.

Analiza percepcyjna skupiała się na ocenie odbioru wizualnego badanych obiektów. Wyniki wskazywały obiekty zabytkowe jako miejsce ochrony niematerialnej war-

tości krajobrazu miejskiego, jaką jest komfort dalekiego patrzenia. Wartość ta zostaje zatracona na terenach zurbanizowanych.

Analiza funkcjonalna wyodrębniła poszczególne funkcje obiektów zabytkowych oraz sposób ich użytkowania.

Analiza przyrodnicza dotyczyła badania ilości terenów zieleni w najbliższym sąsiedztwie zabytku oraz na terenie samego obiektu. Zbadano również zróżnicowanie przyrodnicze poszczególnych terenów w oparciu o skład gatunkowy i sposób kształtowania zieleni.

W analizie historycznej skupiono się na przeprowadzeniu kwerendy archiwalnej i ikonograficznej, co stanowiło jednocześnie podsumowanie pozostałych metod analitycznych. Wykazano różnice w sposobie użytkowania terenów sąsiednich na przestrzeni lat oraz przebieg procesu narastania miasta wokół zabytku.

Jako założenie podstawowe (tezę) przyjęto, że obiekty zabytkowe w strukturze urbanistycznej odznaczają się często nieprawidłowym funkcjonowaniem, wynikającym z zagrożeń będących skutkiem wzajemnego oddziaływania zabytku i tkanki miejskiej. Badania skupiały się na całorocznym funkcjonowaniu obiektu w odniesieniu do funkcjonowania miasta oraz możliwości ich wykorzystywania przez społeczeństwo.

Badania prowadzone były na trzech obiektach: założeniu pałacowo-parkowym w Radzynie Podlaskim wraz z pałacem Potockich, założeniu pałacowo-parkowym w Białymstoku wraz z pałacem Branickich oraz założeniu pałacowo-parkowym w Wilanowie wraz z pałacem Jana III Sobieskiego. Wymienione obiekty zostały zaprojektowane przez czołowego twórcę tego typu założeń: Jakuba Fontanę. Dodatkowo nad wszystkimi założeniami architekt pracował jednocześnie.

Mimo iż badania prowadzone były na trzech obiektach w niniejszej publikacji skupiono się tylko na jednym z nich – założeniu pałacowo-parkowym w Radzynie Podlaskim.

Historia radzyńskiego zabytku.

Szukając odpowiedzi na postawione powyżej pytania prześledzono historię miasta, szczególnie w kontekście obiektu zabytkowego. Początek miasta datuje się na 1468 r., kiedy to Kazimierz Jagiellończyk nadał miastu przywilej lokacyjny na prawie magdeburskim. Założeniem jednostki zajął się podkomorzy lubelski – Grot z Ostrowa.⁵ Radzyń jest typowym przykładem miasta zakładanego na osadzie wiejskiej. W XV w. trudno jednak szukać już obiektów pałacowych. Pierwsza zabudowa rezydencjonalna wiąże się z kolejnym właścicielem podkanclerzem litewskim – Stanisławem Antonim Szczuką, który tworzy podwaliny pod przyszłe założenie pałacowe.⁶ W latach 1685-1709 wznosi on w Radzynie budowlę typu *palazzo in fortezza*. Była to barokowa rezydencja połączona z włoskim ogrodem, a zaprojektowaną przez architekta Augustyna Locciego Młodszego. Następnie dobra radzyńskie wraz z zamkiem przechodzą drogą dziedziczenia w ręce wnuczku Szczuki – Marii Kątskiej – późniejszej żony Eustachego Potockiego – generała artylerii litewskiej. Decyzja o przebudowie zamku w Radzynie zapadła prawdopodobnie pod koniec lat czterdziestych XVIII wieku.

⁵ Stągrowski M., 1996

⁶ Międzybłocki B., 1993

Głównym architektem pałacu został Jakub Fontana. Prace nad przebudową rozpoczęto pod koniec 1749 lub na początku 1750 roku⁷. Fontana pracował równolegle w posiadłości Branickiego w Białymstoku – od 1750 roku, oraz w Warszawie. W 1755 roku przystąpiono do urządzenia ogrodu według planów Fontany, które realizował ogrodnik Dawid Knackfus. Pałac został wyposażony także w wiele form rzeźbiarskich dłuta Jana Chryzostoma Redlera. W 1759 r. trwały prace wykończeniowe, a pod koniec roku pałac został oddany do użytku właścicielom. Staraniami Fontany powstaje w Radzynie założenie typu *entre cour et jardin*, podporządkowane zasadzie osiowości. Główna oś przebiegała przez groblę paradną, most wjazdowy, środkowy ryzalit pałacu, oraz aleję parkową i kanał. Możliwe jest także wyróżnienie osi parkowej, biegnącej poprzez zachodnią bramę wejściową i aleję parkową, a zakończone oranżerią, również projektu Fontany⁸.

W roku 1768 Potocki umiera zostawiając pałac swoim synom – Ignacemu i Stanisławowi Kostce, którzy przeszli do historii, jako współtwórcy Konstytucji 3 Maja³. Część prac nad tym dokumentem były prowadzona w radzyńskim pałacu. Synowie Potockich sfinansowali budowę podziemnych korytarzy biegnących od pałacu ku oranżerii (strona północna) i ku pobliskiemu kościołowi (strona zachodnia), aby w razie niebezpieczeństwa można było bezpiecznie ewakuować opracowywany tekst Konstytucji poza pałac. Po śmierci Potockich pałac często zmienia właściciela. Na krótko dobra radzyńskie trafiają w ręce Anny Sapieżyny z Zamoyskich Jabłonowskiej i książąt Czartoryskich, aż ostatecznie przechodzi on w ręce Korwin-Szłubowskich, którzy w latach 20-tych XX w. oddają go na rzecz Skarbu Państwa³.

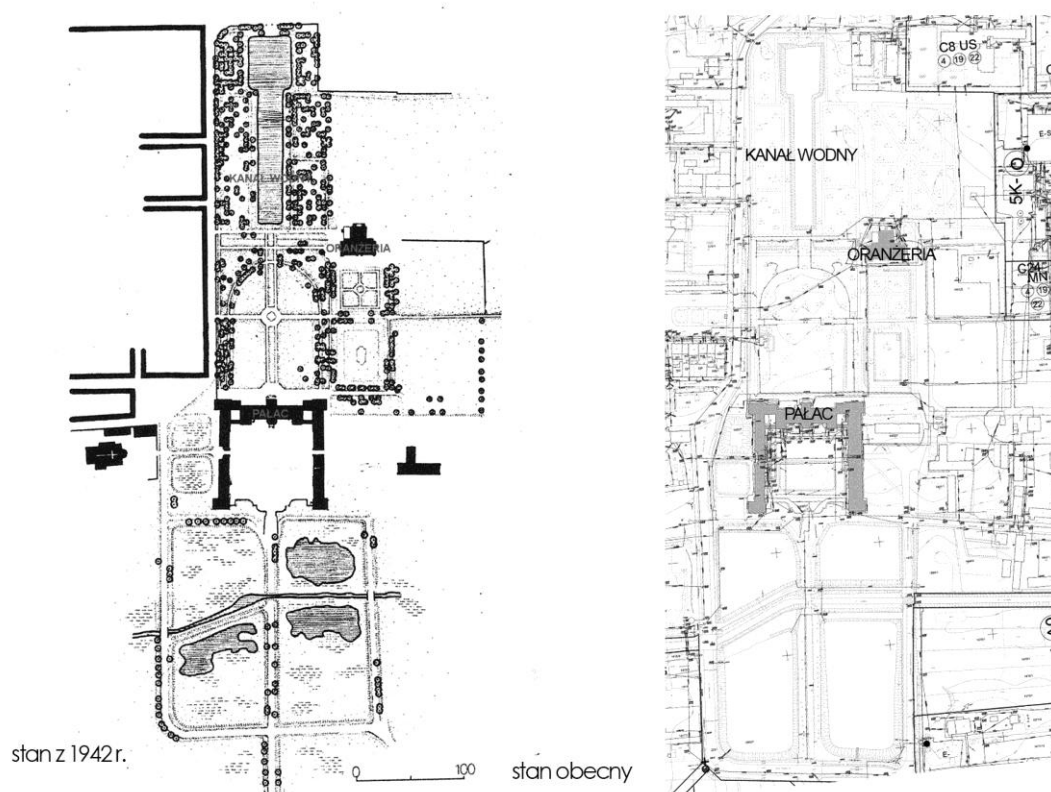
Współczesne pomysły na pałac.

Obecnie pałac jest w złym stanie technicznym, który pogarsza się z dnia na dzień. Jedynie rozmach założenia i imponująca architektura przypominają o jego dawnej świetności. W murach pałacu obecnie mieści się miejska biblioteka i szkoła muzyczna I stopnia, a do 2012 r. był także wykorzystywany, jako siedziba sądu rejonowego. W oranżerii pałacowej mieści się Radzyński Ośrodek Kultury. Od czasu, gdy sąd zyskał własny odrębny budynek, pałac stał się dużym problemem dla władz miasta, głównie z przyczyn ekonomicznych i konieczności utrzymania go w należytym stanie technicznym. Miasto ogłosiło przetarg na nowe zastosowanie dla pałacu, jednak nie doczekał się on odzewu. W październiku 2013 r. pałacem zainteresowały się dwie firmy, jedna z nich chciała stworzyć w nim szkołę kuchni indyjskiej i centrum masażu ajurwedyjskiego. Jednak miasto zablokowało tę drogę wykorzystania zabytku twierdząc, że ma lepszy pomysł na jego rozwój. Niestety do dnia dzisiejszego niepoczynione zostały kroki w tej sprawie. Powołał jedynie Społeczny Komitet Rewaloryzacji Zespołu Pałacowo-Parkowego i Staromieścia w Radzynie Podlaskim, który ma na celu przekształcenie pałacu w instytucje kultury. Cieszy jedynie fakt, że zabytek dalej pozostaje w rękach polskich, a władze miasta będą starały się o dofinansowanie prac renowacyjnych. Do tego czasu jednak radzyński pałac dalej będzie popadał w ruinę. Piękna niegdyś fasada jedynie od strony północnej nie straszy białym wapno-

⁷ Jarmuś S., 1998

⁸ Leszczyńska D., 2011

waniem. Reprezentacyjny dziedziniec pałacowy wybrukowano betonowymi płytami jeszcze w latach 70-tych XX w., a elementy pięknych rzeźb Redlera podziwiać można w pełnej krasie jedynie na dawnych fotografiach. Trudno też doszukiwać się tu elementów historii, ciężko domyśleć się roli, jaką pałac pełnił podczas powstań narodowych czy toczących się wojen. Próżno także szukać wyjść z tuneli, które powstały na rzecz pisania Konstytucji 3 Maja – dawno zostały zasypane i zapomniane. Mimo niewątpliwych starań miasta i przeprowadzanych prac remontowych radzyński zabytek można określić mianem „pięknego problemu”. Chociaż miasto stara się sukcesywnie ratować budowlę, która precyzuje specyfikę miasta i jest rdzeniem radzyńskiego *genius loci*, skala i rozmach założenia uniemożliwiają podjęcie odpowiednich działań – niestety z powodów ekonomicznych.

Ryc. 1. Dawna forma zagospodarowania – widoczna wyraźnie oś główna oraz współczesna forma zagospodarowania założenia z zaburzona osią.⁹

Radzyński zabytek, jako przykład obiektu silnie wpływającego na procesy urbanistyczne.

Przyszłość radzyńskiego pałacu jest niepewna, brak jest interwencji odpowiednich instytucji, które powinny zająć się ochroną zabytku. Brakuje też jasnych i stanowczych decyzji odnośnie jego możliwego zastosowania. A pałac posiada duży potencjał. Przeprowadzona analiza urbanistyczna wykazała, że pałac jest dominantą w strukturze miejskiej. Zabudowa zlokalizowana w jego sąsiedztwie nie zaburza odbioru zabytku, a osiowość samego założenia można dostrzec także w układzie ulic odchodzących od pałacu. Jeszcze na początku XX w. główna oś była zachowana w

⁹ Źródło: stan z 1942 r.: Ciołek 1978, stan obecny wyciąg z rysunku Miejsowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Radzyń Podlaski

zadowalającym stanie. Oś założenia posiada długość 750 m, jednak układ ulic przedłuża ją do 2000 m. Zauważalne jest, że pałac był istotnym elementem kształtującym siatkę ulic i sąsiednią zabudowę. Wyraźnie widoczna jest też oś, którą tworzy pałac z kościołem, a jej przedłużeniem jest ulica Warszawska. Te i inne powiązania dowodzą, że struktura miasta ściśle powiązana jest z zabytkiem, wpływa na sposób kształtowania terenów sąsiednich. Badania nad innymi obiektami wykazały, że obiekty zabytkowe w wyniku procesów urbanizacyjnych stają się niewidoczne i są niewłaściwie wyeksponowane. Radzyńskiego pałacu nie spotkał taki los, jest dobrze widocznym elementem w krajobrazie miasta, punktem, od którego wytyczano ulice. Jednak pod względem użytkowym został sprowadzony do rangi parceli miejskiej o mało istotnym znaczeniu w aspekcie funkcjonalnym.

Ryc. 2. Radzyński pałac od strony północnej (od strony parku), zdjęcie z ok. 1939 r. Widoczna główna aleja podkreślająca oś.¹⁰

Przez fakt, że pałac jest dobrze wyeksponowany i miasto narastało wokół niego koncentrycznie, nie sposób pominąć oceny odbioru wizualnego. Do zbadania tego aspektu posłużyła analiza percepcyjna Janusza Skalskiego. Jako ogół przyjęto całe założenie – zarówno rezydencję jak i przyległy ogród, pełniący dzisiaj rolę parku miejskiego. Dostrzegamy wyraźnie wejścia prowadzące w głąb obiektu, są one odpowiednio akcentowane – w założeniu ogrodowym bramami, zaś w założeniu pałacowym wieżami na skrzydłach bocznych i kutą bramą na osi założenia na początku grobli paradnej. Wyraźne akcentowanie wejść porządkuje przestrzeń. Jest elementem, który zachował swój pierwotny charakter, przez co tworzy spójną całość z wi-

¹⁰ Źródło: <http://fotopolska.eu> [dostęp: 15.10.2013]

dokiem tego krajobrazu kulturowego. Analiza ta wykazała również, że w wielu miejscach występuje komfort dalekiego patrzenia. Szczególnie w powiązaniu z osią widokową, a poszczególnymi elementami obiektu zabytkowego (wnętrza „ogótu”) oraz między osiami założenia, a krajobrazem miasta. W innych badanych obiektach, poprzez zurbanizowanie terenów sąsiednich komfort dalekiego patrzenia jest zaburzony. Silna urbanizacja miast nie sprzyja zachowaniu powiązań widokowych i komfortu dalekiego patrzenia, jednak w Radzynie wartość ta na szczęście ocalała i jest widoczna głównie na osiach będących przedłużeniem osi pałacu i ogrodu. Udo-
wadnia to, że obiekty zabytkowe w miastach są istotnym elementem chroniącym wartość osi widokowych, których brakuje na terenach sąsiadujących z zabytkiem. Są także elementem kształtującym powiązania i otwarcia widokowe, które coraz częściej pomija się w procesach rozwoju miast, a są bezcenną wartością krajobrazową.

Ryc. 3. Radzyński pałac od strony północnej (od strony parku), zdjęcie z współczesne. Aleja będąca podkreśleniem głównej osi założenia już nie istnieje.¹¹

Radzyński pałac, a miasto – wzajemne oddziaływanie sposobem na ochronę wartości krajobrazu kulturowego.

W radzyńskim zabytku mieszczą się obecnie instytucje państwowe, o znaczeniu edukacyjnym i kulturalnym: szkoła muzyczna, ośrodek kultury, biblioteka. Powierzchnia wykorzystywana przez te instytucje jest jednak niewielka i stanowi zaledwie część rezydencji. Poprzez swoje położenie, architekturę oraz historię posiada on ogromny potencjał, jako obiekt, który można zaadaptować do różnorodnych form aktywności. Nie można przy tym zapomnieć o przyległym ogrodzie, który pełni rolę parku miej-

¹¹ Źródło: <http://www.panoramio.com> [dostęp 12.06.2013]

skiego o charakterze spacerowym. Jest także miejscem, które pobliskie szkoły wykorzystują, jako teren zajęć wychowania fizycznego (boiska we wschodniej części parku). Radzyński Ośrodek Kultury przy wsparciu miasta z powodzeniem na jego terenie organizuje festyny i koncerty. W związku z powyższym, radzyńskie założenie pełni także istotną rolę wypoczynkową oraz sportową w strukturze miasta.

Możliwość różnorodnego wykorzystania obiektów zabytkowych wiąże się z problemem ochrony ich walorów historycznych. Dlatego też właściwe przystosowywanie zabytków do pełnienia funkcji współczesnych wymaga przestrzegania ścisłych wytycznych konserwatorskich.

W przypadku radzyńskiego założenia dopiero w odległości 1 km od zabytku znajdują się miejsca, które można uznać za tereny zieleni w myśl Ustawy o Ochronie Przyrody: stadion miejski oraz cmentarz. Dodatkowo tylko jedno z nich – stadion miejski, można uznać za teren zieleni o charakterze wypoczynkowym. Zdaniem autorki, cmentarze, mimo iż uznawane przez ustawodawcę za tereny zieleni, nie pełnią funkcji wypoczynkowej. Niewątpliwie park stanowi większą wartość niż stadion pod względem zróżnicowania gatunkowego szaty roślinnej jak i sposobu kształtowania zieleni. Jest strukturą cenną pod względem przyrodniczym oraz może stanowić element systemu przyrodniczego miasta.

Pałac Potockich w Radzynie został objęty ochroną konserwatorską i wpisany do rejestru zabytków 31.03.1967 r. W celu ochrony wartości substancji zabytkowej Rada Miejska powołała do życia Fundację Ochrony Zespołu Pałacowo-Parkowego w Radzynie Podlaskim. W Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego ujęto działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, jakim niewątpliwie jest pałac Potockich wraz z założeniem parkowym. Tekst planu wskazuje sposoby ochrony radzyńskiego zabytku poprzez powołanie nowej formy ochrony „Radzyńskiego Parku Kulturowego”¹². Jako istotny aspekt rozwoju miast wskazuje także konieczność ochrony krajobrazu kulturowego oraz rewaloryzację zespołu rezydencjonalnego. Postulaty te są szczytne, nie można jednak zapominać o kosztach, jakie się z nimi wiążą. Smuci fakt, że w planie nie ujęto konieczności ochrony walorów widokowych takich, jak otwarcia, powiązania i komfort dalekiego patrzenia – nienamacalną, a bezcenną wartość miejskiego krajobrazu, a dodatkowo bardzo specyficzną akurat dla Radzyna. Jedynym zapisem dotyczącym tej kwestii jest sugestia ograniczenia linii napowietrznych sieci w otoczeniu obiektów zabytkowych. Ważne jest, aby tekst planu skupiał się na ochronie wartości, które już istnieją. Odzyskiwanie wartości straconej, jaką niewątpliwie jest świetność założenia pałacowo-parkowego w Radzynie Podlaskim, zawsze wymaga wielu poświęceń, wyrzeczeń i co najsmutniejsze – potężnych środków finansowych, których zawsze dla zabytków jest za mało.

Ochrona zabytków w mieście – co dalej?

Przeprowadzone badania wykazały niezbieżność oddziaływanie między zabytkiem a tkanką miejską a także wpływ i wzajemne powiązanie obiektów historycznych z procesami urbanizacyjnymi. Analizy wykazały, że zabytki stanowią element chroniący wartość osi widokowych, a co za tym idzie komfortu dalekiego patrzenia – coraz

¹² Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Radzyń Podlaski

rzadszej wartości na terenach miejskich. Ponadto zabytki posiadają duży potencjał, jako obiekty, które można zaadaptować do różnorodnych form aktywności. Towarzyszą im często rozległe tereny zieleni, które są cenne pod względem przyrodniczym oraz mogą stanowić trzon systemu przyrodniczego miasta. Są także jednym z podstawowych czynników wpływających na kształtowanie miast – szczególnie terenów znajdujących się w bliskim sąsiedztwie zabytku.

Mimo tego procesy urbanizacyjne wpływają destrukcyjnie zarówno na formę postrzegania obiektów zabytkowych jak i ich rangę czy funkcję. Konieczne jest odwrócenie tej zależności. Skoro zabytek może pozytywnie oddziaływać na strukturę miasta, możliwe jest, aby procesy urbanizacyjne miały korzystny wpływ na zabytek. W obecnych czasach, gdzie narastanie miast nie następuje w sposób organiczny a jest procesem sterowanym, należy go kierować w kierunku skupiającym się na ochronie najcenniejszych obiektów, jakimi z pewnością są zabytki.

Wykorzystanie do tego celu zapisów i ustaleń Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego jest rozwiązaniem oczywistym, a często niedostatecznie wykorzystywanym. Ochrona zabytków na mocy prawa miejscowego i kierowanie rozwojem terenów sąsiadujących wpływa korzystnie na współczesne funkcjonowanie zabytku, a co za tym idzie pociągga za sobą szereg korzyści ekonomicznych. Właściwe zarządzanie zabytkami oraz gospodarowanie przestrzenią miasta nie tylko chroni takie obiekty, ale również przyczynia się do poprawy jakości życia człowieka. A to właśnie człowiek i jego dziedzictwo powinny być tym elementem nadrzędnym, chronionym zarówno prawnie jak i moralnie.

Literatura

Ciołek G., 1978: *Ogrody polskie*, Arkady, Warszawa

Jarmuś S., 1998: *Pałac Potockich w Radzynie Podlaskiej*, Waldemar Krupa, 1998

Leszczyńska D., 2011: *Miejsca pamięci w powiecie radzyńskim*, Powiat Radzyński, Radzyń Podlaski

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Radzyń Podlaskiej [online], dostęp w Internecie <http://www.radzyn-podl.pl> [dostęp: 05.12.2013]

Międybłocki B., 1993: *Monografia powiatu radzyńskiego*, Arpol, Warszawa

Pawlak-Karczewska A., 2002: *Wpływ dziedzictwa kulturowego na kształtowanie wartości estetycznej na przykładzie architektur późnego baroku pałacu Potockich w Radzynie Podlaskiej*, Akademia Podlaska w Siedlcach Wydział Humanistyczny, praca magisterska

Stagrowski M., 1976: *Radzyń Podlaski i okolice*, WOiT, Lublin

Magdalena Pożarowszczyk

System wartościowania zabytków architektury jako punkt wyjścia do rozważań nad opracowaniem ogólnego systemu wartościowania przestrzeni.

System of evaluation of architectural monuments as a basis for development of a general system for spatial evaluation.

Streszczenie. Wśród wielu czynników, które mają wpływ na kształtowanie przestrzeni należy wyróżnić przyjęty układ wartości, będący najważniejszym czynnikiem najważniejszy kształtującym przestrzeń, decyduje on o strategii wyborów. W zależności od przyjętego układu wartości, determinuje on ostateczny kształt podjętej decyzji. Zagadnienie systemu wartości i kwestii wartościowania przestrzeni jest bardzo złożone i wymaga pogłębionych studiów zarówno nad samą istotą rzeczy jak i zaszłościami historycznymi, uwarunkowaniami kulturowymi jak i zmieniającym się społeczeństwem i jego aktualnymi i przyszłymi potrzebami. Celem niniejszego artykułu jest przekazanie zakresu, spektrum patrzenia na kwestię wartościowania przestrzeni, obierania systemu wartościowania przy podejmowaniu wszelkiego rodzaju decyzji. Artykuł ma być punktem wyjścia do rozważań na temat wypracowania ogólnego systemu wartościowania i procedur decyzyjnych.

Słowa kluczowe: System wartościowania zabytków architektury, ogólnego systemu wartościowania przestrzeni, ocena wartości, wartościowanie, wartości przestrzenne, planowanie przestrzenne

Abstrakt. Among the many factors, which have an impact on spatial development, systems of evaluation determine the strategy choices. An increased awareness makes it necessary to carry out a dynamic values description for objects and to carry out an analysis of the potential values and role of an object in the society. In order to develop a general spatial evaluation system it is important to conduct a detailed analysis and identification of its values. It is important to recognize all possible values, not to prioritize values and not to miss the arbitrarily less important values. The system of issuing ratings should require a comparison with the description of other objects of the same kind. It is necessary to make a correct classification of objects. Also multi-scale assessments are needed. Ratings should be adapted to the specifics of a class and the level of details for the criteria, depending on the experience and the needs deriving from the properties of the class.

Keywords: system of evaluation of architectural monuments, general system of spatial evaluation, value ratings, valuation, spatial values, spatial development

...wartości są jedynie tam, gdzie jest wola stawiająca sobie cele"

Władysław Tatarkiewicz 1968

Wstęp:

Celem niniejszego artykułu jest przekazanie zakresu, spektrum patrzenia na kwestię wartościowania przestrzeni, obierania systemu wartościowania przy podejmowaniu wszelkiego rodzaju decyzji w przestrzeni egzystencjalnej człowieka. Artykuł ma być punktem wyjścia do rozważań na temat wypracowania ogólnego systemu wartościowania i procedur decyzyjnych mających w możliwie wszechstronny sposób brać pod uwagę aspekty i okoliczności rozwiązywanego problemu, zagadnienia przestrzennego. Publikacja może być przydatna dla odniesienia mechanizmów zawartych w systemach wartościowania zabytków, wypracowanych przez praktykę kon-

serwatorską na przestrzeni wielu lat i potraktowania tych mechanizmów jako punktu wyjścia do opracowania ogólnego systemu wartościowania. Wśród wielu czynników, które mają wpływ na kształtowanie przestrzeni należy wyróżnić przyjęty układ wartości, który prof. Królikowski uznaje za czynnik najważniejszy kształtujący przestrzeń, gdyż w dużej mierze decyduje on o strategii wyborów. (Królikowski J.T., 1997) W zależności jaki układ zostaje przyjęty, czy to w projektowaniu, planowaniu czy jakimkolwiek działaniu, determinuje on ostateczny kształt podejmowanych decyzji a więc kształt przestrzeni, kształt naszego życia. Przyjęcie odmiennej hierarchii wartości warunkuje odmienny wynik. Na kształt decyzji, poza samym układem wartości, ma wpływ również przyjęta wartość nadrzędna, która w wyraźny sposób podporządkowuje sobie pozostałe wartości i staje się dominującym czynnikiem.

Wartościowanie to pewnego rodzaju wprowadzanie kategoryzacji wartości na te ważne, ważniejsze, mniej ważne, poboczne a nawet pomijane. Pokazuje to, jak ważne jest właściwe pojmowanie całościowe projektowania, nakierowanego na świadome poruszanie się w repertuarze wartości, których układ determinuje wynik procesu twórczego projektowania. Obecnie nie ma ogólnego systemu wartościowania obowiązującego dla celów projektowania, planowania. Architekt, architekt krajozrazu, urbanista posługuje się własnym systemem wartości, który kształtuje często nieświadomie, z dużą dozą uznaniowości i często niekonsekwentnie, zależnie od okoliczności. Należy również zauważyć, że repertuar wartości branych pod uwagę jest bardzo ograniczony i sprowadza się często do wartości wymaganych prawem (pewne minimum) lub wynikających z ograniczeń dla danego problemu projektowego, które trzeba w procesie projektowania uwzględnić. Wartości te zazwyczaj należą do repertuaru wartości materialnych, natomiast te niematerialne najczęściej są pomijane lub po prostu niedostrzegane. Równie często się zdarza, że przyjęty przez projektanta system wartości powoduje ostatecznie, na skutek przyjętych zmian w przestrzeni, rozmycie lub utratę niematerialnych wartości przestrzennych.

Powyższe podejście, nieuwzględniające bogactwa wartości przestrzennych, prowadzić może do zubożenia przestrzeni znaczeniowej, intelektualnej, wrażliwej, emocjonalnej, czyli zaniku niematerialnej warstwy przestrzeni, która określa tożsamość miejsca, miasta, państwa, narodu.

Wartość, wartościowanie, czy kategoryzacja?

Jak słusznie zauważył Jan Białostocki podstawowym wyróżnikiem konserwatorstwa, jest działanie oparte o wartościowanie relikwów przeszłości, będących przedmiotem tego działania. (Białostocki J., 1991) Na potrzeby niniejszego artykułu można wprowadzić na tej podstawie ogólną zasadę, że cechą, wyróżnikiem każdej dziedziny życia są działania, decyzje oparte o wartościowanie składowych, elementów, okoliczności, będących przedmiotem tego działania. Termin wartość jak również poszerzenie jego znaczenia rozpowszechnił się w myśli filozoficznej drugiej połowy XIX wieku, za sprawą myślicieli jak: Rudolf Lotze, Fryderyk Nietzsche, Franciszek Brentano, Alexius Meinong czy Heinrich Rickert. Wtedy ukształtowała się dziedzina zajmująca się teorią wartości, zwaną aksjologią. (Krawczyk J. 2012) Po tylu latach termin wartość nie jest zdefiniowany w sposób jednoznaczny. Na seminarium metodologicznym Stowarzyszenia Historyków Sztuki, poświęconemu temu zagadnieniu, Władysław Ta-

tarkiewicz podał trzy przyczyny chwiejności terminu wartość. Pierwszą wskazał wartość jako własność rzeczy albo rzecz posiadającą tę własność. Po drugie – termin może być używany jako określenie własności wyłącznie dodatnich ale termin ten może być użyty również w znaczeniu ujemnym. Wreszcie szerokie znaczenie terminu wyparło znaczenia ekonomicznego co jest źródłem licznych nieporozumień. (Tarkiewicz W., 1968). Wieloznaczność terminu wartość wywiera wpływ na rozumienie terminu wartościowanie. Słownikowo oznacza on „określanie wartości czegoś”, „formułowanie sądów oceniających coś”, klasyfikowanie według wartości” (Szymczak M., 1981) Obecnie termin wartościowanie odnosi się zarówno do czynności prowadzących do oceny jakościowej (aksjologicznej) ale również do oceny ilościowej. Wraz z poszerzaniem swojego znaczenia, termin wartościowanie zbliżał się do czasownika oceniać. Jednak czasownik oceniać nie odnosi się do ocen emocjonalnych natomiast wartościowanie owszem. (Krawczyk J., 2012)

Początkowe podstawowe kryteria oceny (wartościowania)

Kryteria oceny F. Vicq d'Azyra

Kryteria te pochodzą z czasów rewolucji francuskiej i odnoszą się do oceny dóbr narodowych. Zawarte zostały w dokumencie z 1793 roku zatwierdzonym przez Komitet Oświaty Publicznej w „Instrukcji sposobu inwentaryzacji i konserwacji wszystkich przedmiotów mogących służyć sztukom, naukom i oświacie na całym obszarze Republiki”. Pierwszą czynnością była inwentaryzacja i klasyfikacja dóbr i zaliczenie ich do jednej z trzynastu sekcji: 1) historia naturalna, 2) fizyka, 3) chemia, 4) anatomia, medycyna, chirurgia, 5) mechanika, sztuki i zawody, 6) geografia i marynarka, 7) fortyfikacje i inżynieria wojskowa, 8) antyki, 9) archiwa i księgozbiory, 10) malarstwo i rzeźba, 11) architektura, 12) muzyka, 13) mosty i drogi. Kolejnym krokiem były procedury oceniające. W Instrukcji stosowano trójstopniową skalę ocen. Oceny nadawano w formie znaków graficznych. Krzyżyk lub gwiazdkę otrzymywał obiekt „godny uwagi ze względu na swoje cechy lub doskonały stan zachowania” i jeśli został uznany za „przydatny w nauczaniu”. Obiekt „rzadki, cenny i wyjątkowo godny uwagi” dostawał podwójne gwiazdki lub krzyżyki, natomiast obiekty wyjątkowe „najrzadsze i najcenniejsze” dostawały potrójne znaki. W klasach wprowadzono podziały wtórne, które miały za zadanie grupować obiektyw jednorodne grupy typologiczne. W niektórych sekcjach wprowadzono dodatkowe kryterium jak ocena oryginalności, rangi dzieła (Krawczyk J., 2012). System wydawania ocen opracowany przez Vicq d'Azyra przyjmuje, że ocena danego przedmiotu, obiektu wymaga porównania go z innymi obiektami tego samego rodzaju. By spełnić ten warunek konieczna jest właściwa klasyfikacja wszystkich dóbr na zbiory bardziej jednorodne. W wyznaczaniu hierarchii w obrębie klasy, od nieważnych po najcenniejsze, pomocna jest wielostopniowa skala ocen. Oceny wewnątrz danych klas są możliwie dostosowane do specyfiki klasy, a stopień szczegółowości kryteriów, zależy od doświadczenia i potrzeb, wynikających z właściwości danej klasy. (Krawczyk J., 2012)

Wartościowanie w ujęciu A. Riegla

Alois Riegl był pierwszym teoretykiem konserwacji, który do zagadnienia wartościowania podszedł w sposób naukowy. Na kształt nowej koncepcji metodologicznej miało wpływ wprowadzenie pojęcia wartości. Prekursorem był Heinrich Rickert, nie-

miecki filozof, który stwierdził, że nauki humanistyczne różnią się od nauk przyrodniczych „od niesieniem do wartości” (Krawczyk J.,2012). Przedstawiona przez Riegla teoria składa się z trzech części. Pierwsza ma za zadanie odpowiedzieć co w rzeczywistości jest przedmiotem działalności konserwatorskiej, druga przedstawia klasyfikację pomników-znaków pamięci a trzecia zawiera problematykę wartościowania. W klasyfikacji Riegl tworzy podział na dwie klasy: pomniki zamierzone i pomniki niezamierzone. O zaliczeniu do danej klasy decyduje postawa odbiorcy „poznającego” i „pamiętającego”. Tym samym dany pomnik może być zaliczony do obu klas, zależnie od okoliczności. Pomniki niezamierzone z kolei dzieli na pomniki historyczne i pomniki dawności (Krawczyk J.,2012). Klasyfikacja wartości przedstawiona przez Riegla wychodzi z założenia, że każde ludzkie działanie jest ukierunkowane na określone wartości. Można było więc w drodze analiz motywacji wyodrębnić te wartości które przyświecały twórcom pomników. Wartość taką Riegl określa jako wartość pomnikową. Obiekty te charakteryzują się dążeniem do przywrócenia im stanu pierwotnego, by mogły przedstawiać wartości, którym miały służyć. Pomniki niezamierzone, pojmowane przez podmiot jako pomniki historyczne, wskazują na wartość historyczną. Tu działania konserwatorskie, w odróżnieniu od obiektów o wartości pomnikowej, postulują o pozostawienie obiektu w stanie „zastanym”. Wreszcie wyodrębniona jest wartość dawności, która wskazuje na nieuchronną przemijalność dzieł człowieka. (Krawczyk J.,2012)

Te trzy rodzaje wartości, ze względu na ich podobieństwo (pamięć o przeszłości) zaliczone zostają do klasy wartości upamiętniające. Dopełnieniem tego zbioru są pozostałe wartości ważne dla teraźniejszości czyli klasa: wartości współcześnie doniosłe. Wyróżnia się tutaj wartość artystyczną i wartość użytkową. Wartość artystyczną dzieli natomiast na wartość nowości która ma siłę oddziaływania na masy ludzi niewykształconych oraz na względną wartość artystyczną która mogą docenić jedynie wykształceni artystycznie ludzie (Krawczyk J.,2012).

Obecne trendy w wartościowaniu zabytków

Współcześnie kwesta wartościowania zabytków architektury powraca, gdyż obecnie przed konserwatorstwem stają nowe zagadnienia, nowe obiekty, które często wychodzą poza ramy dotychczasowych modeli wartościowania. Profesor Bogumiła Rouba, Kierownik Zakładem Konserwacji Malarstwa i Rzeźby Polichromowanej IZK na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu M. Kopernika, podkreśla nieodnawialność i nieodtwarzalność zasobu zabytków oraz wynikającą z tego tytułu wartość nadrzędną obiektu jaką jest jego autentyczność. Wartość ta z kolei warunkuje istnienie wartości historycznej i naukowej. Wskazuje również konieczność zmian w systemie wartościowania zabytków, gdyż w obecnych czasach zachowanie zabytku i jego przeszłości jest niewystarczające. Wzrosło znaczenie tego co jest jeszcze przed zabytkiem, czyli to jaką rolę ma odgrywać we współczesnej rzeczywistości. Odnosi się to bezpośrednio do interakcji społeczeństwo – zabytek oraz do dostrzegania potencjału obiektu do generowania wartości materialnych i coraz częściej zauważanych wartości niematerialnych. Wzrost świadomości wymusza konieczność dynamicznego opisu zabytku, analizę jego wartości potencjalnych oraz roli społecznych. Prace profesor zaowocowały, w 2007 roku, powstaniem koncepcji certyfikacji cech zabytkowych.

Założeniem było stworzenie otwartego systemu opisywania wartości zabytków, umożliwiającego partycypację społeczną (cechy, które właściciel lub opiekun zabytku może zmieniać. Niżej przedstawiono obecną postać karty zabytku (rys.1).

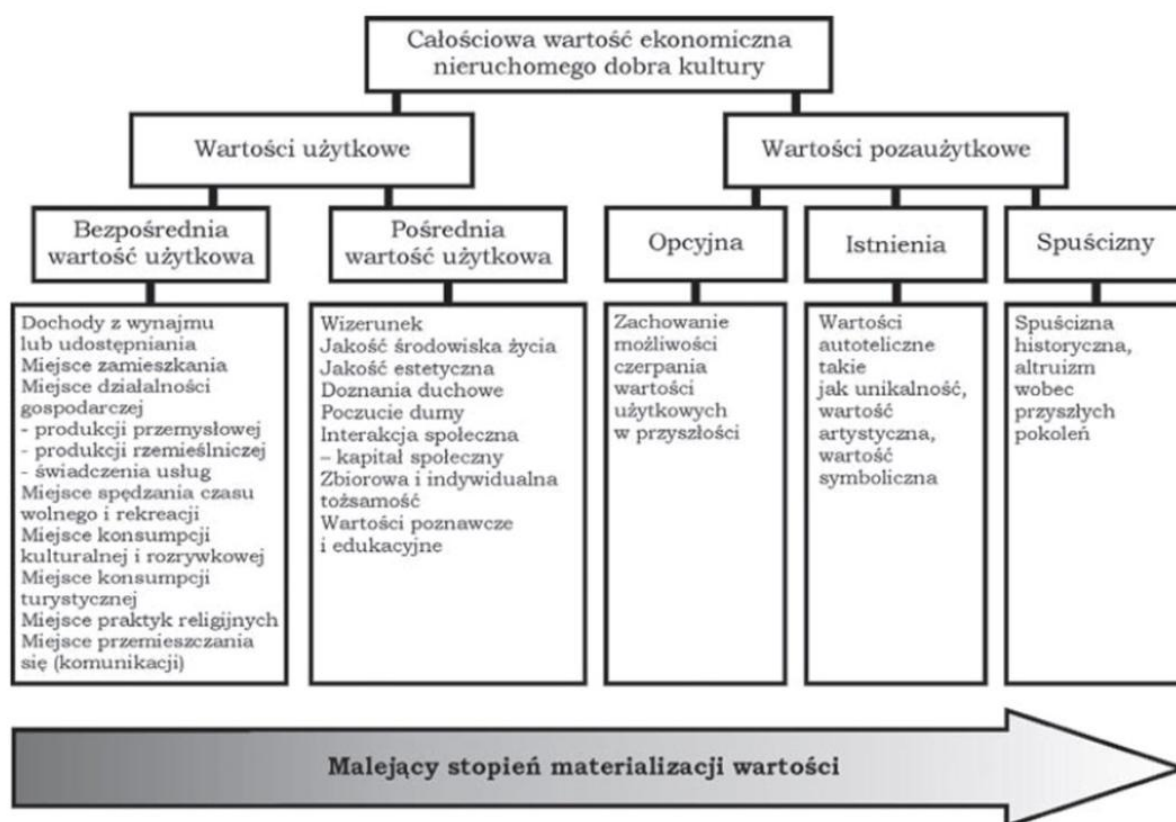
KARTA ZABYTUKU (projekt)			
	Lp.		1-10
Wartości i cechy sfery intelektualnej	1	Wartość kontynuacji (wieku, trwania)	
	2	Wartość historyczna i dokumentacyjna	
	3	Stopień rozpoznania zabytku (historii, techniki, opracowania specjalist.)	
	4	Wartość naukowa	
Wartości i cechy sfery emocjonalnej	5	Wartość artystyczna	
	6	Wartość estetyczna	
	7	Wartość skomponowania z otoczeniem	
	8	Dawność (czytelność cech świadczących o pochodzeniu z określonej epoki)	
	9	Unikatowość	
	10	Jakość i wartość historycznych nawarstwień	
	11	Jakość i wartość elementów dodanych współcześnie	
	12	Jakość wykonanych prac adaptacyjnych (niszczące zabytek < nieniszczące)	
Nadwartości	13	Autentyczność	
	14	Integralność	
Użyteczność	15	Wartość materialna (w swojej kategorii)	
	16	Wartość użytkowa (zdolność pełnienia funkcji pierwotnej lub wtórnej)	
	17	Zgodność funkcji współczesnej z charakterem i cechami obiektu	
Wartości społeczne i potencjalne	18	Znaczenie dla kultury społeczności lokalnej (wartość swojskości)	
	19	Znaczenie dla kultury krajowej	
	20	Znaczenie dla kultury globalnej	
	21	Interakcje społeczne (porzucony, dewastowany < zadbany, doceniany)	
	22	Ocena wykonanych działań rewitalizacyjnych	
Problematyka konserwatorska i społeczna	23	Ocena konserwatorska stanu zachowania zabytku	
	24	Stopień rozpoznania potrzeb konserwatorskich	
	25	Jakość wykonanych prac konserwatorskich	
	26	Jakość wykonanych prac restauratorskich	
	27	Prawidłowość użytkowania (zagrożenie < bezpieczeństwo)	
	28	Prawidłowość sprawowania codziennej opieki (konserwacja profilaktyczna)	
	29	Stopień zabezpieczenia przed zagrożeniami (kradzież, pożar, kataklizm)	
	30	Potencjalna możliwość podwyższenia wartości i znaczenia zabytku	
Razem:			1-300
			Data
Sporządzili niezależni specjaliści:			
1.			
2.			
3.			
Średnia z trzech obliczeń:			
Zatwierdził:			
Uwagi i data weryfikacji:			

Rys.1. Karta zabytku zaproponowana przez prof. Bogumiłę Roubę (Rouba B.,2012)

Otwarta forma projektu z jednej strony wytycza ściśle ogólny kierunek postępowania, z drugiej strony pozwala na wprowadzanie korekt wynikających wcześniejszego etapu prac. (Rouba B., 2012) Zdaniem Bogusława Krasnowolskiego współcześnie powinno się opierać nie jedynie na waloryzacji lecz również na kategoryzacji, która jego zdaniem, omija ryzyko zabiegów wartościowania a kładzie nacisk na postulowanie i dopuszczalne zabiegi. (Krasnowolski B., 2012)

Ciekawym głosem w dyskusyjny na temat kwestii wartościowania we współczesnym pojęciu była wypowiedź Moniki Murzyn – Kupisz, z wykształcenia doktor nauk ekonomicznych, magister nauk humanistycznych. Absolwentka Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie oraz uniwersytetów w Brukseli, Tilburgu, Bilbao i Loughborough. Przedstawia ona wartości ekonomiczne zabytku jako dopełnienie wartości kulturowych. (Murzyn-Kupisz M., 2012)

Z perspektywy ekonomii korzyści z zachowania i wykorzystania danego obiektu mogą być podzielone na wartości użytkowe i poza-użytkowe. Bezpośrednie wartości użytkowe dotyczą wszystkich dóbr i usług, jakie wprost generuje dany obiekt, które można wyrazić ceną. Pośrednie wartości użytkowe związane z aktualną „przydatnością” obiektu w odniesieniu do jakości życia, doznań estetycznych, duchowych, kształtowania tożsamości, edukacyjnej itp. Wśród wartości poza-użytkowych wyróżnia się: wartość istnienia, wartość opcyjną oraz wartość spuścizny. Niżej przedstawiono schemat (Rys.2.) prezentujący wartości ekonomiczne dobra kultury, zaprezentowany przez Murzyn-Kupisz na konferencji w Wilanowie, poświęconej wartościowaniu zabytków architektury. (Murzyn-Kupisz M., 2012)

Rys.2. Wartości ekonomiczne nieruchomości dobra kultury. (Murzyn-Kupisz M., 2012)

Waldemar Affelt w zaprezentowanej na konferencji nt. Wartościowania zabytków architektury w Wilanowie metodzie ukazuje inne podejście do kwestii wartościowania dziedzictwa techniki. Metodę dzieli na etapy. Pierwszy oznacza waloryzowanie, które w możliwie wszechstronny sposób bada nawarstwione wartości kulturowe obiektu. W ten sposób uzyskuje narrację obiektu, czyli swego rodzaju opis atrybutów wartości i ich cechy. Drugim etapem, proponowanym przez Affelta, jest rewaloryzowanie, czyli negocjacje interesariuszy (pod nadzorem odpowiednich służb konserwatorskich) dotyczące wyboru zbioru wartości społeczno – ekonomicznych, które posłużą następnie do podjęcia decyzji inwestycyjnych dla rewitalizacji zasobu dziedzictwa techniki. Repertuar wartości, atrybutów i cech obiektów przedstawiony przez Affelta jest niezmiernie szeroki, przedstawiony w formie macierzy, co pozwala na łatwe i szybkie wypunktowanie cech danego obiektu przy trafnej interpretacji i rozpoznaniu. Propozycja ta jest ukłonem w stronę bieżących potrzeb społeczeństwa oraz rozszerzania repertuaru wartości branych pod uwagę w procesie wartościowania. (Affelt W. J., 2012)

Dlaczego wartościowanie jest niezbędne? Do czego ma służyć?

Można tu wyróżnić dwie grupy celów – cele społeczne i praktyczne.

Cele społeczne są tożsame z rolami pełnionymi przez obiekty:

rola kulturotwórcza

rola edukacyjna

rola ekonomiczna

rozbudzanie zainteresowania

Jednakże warunkiem realizacji celów społecznych, jest odpowiednie przygotowanie społeczeństwa. Zgodnie z zasadą „widzimy tylko tyle ile wiemy, dopiero wyedukowane społeczności mogą dostrzec, zrozumieć i wykorzystać wartości.

Cele praktyczne, którym służy wartościowanie to: budowanie nowej jakości wiedzy o obiektach podlegających wartościowaniu usprawnianie organizacji postępowania decyzyjnego,

Repertuar wartości przestrzennych

W celu opracowania ogólnego systemu wartościowania przestrzeni należy przeprowadzić szczegółową analizę i identyfikację wartości. Ważne jest możliwe szerokie rozpoznanie repertuaru wartości, tak by nie pominąć żadnej wartości. Jak widać na przykładzie wartościowania zabytków na przestrzeni dziejów, pominięcie szeregu wartości niematerialnych, jak również wartości potencjalnych lub utraconych, w ocenie zabytków okazało się niewystarczające w dzisiejszych czasach. Na etapie rozpoznania nie powinno się hierarchizować wartości i w związku z tym pomijać te uznaniowo mniej ważne.

Odnosząc się do wartościowania przestrzeni zasadne jest posługiwanie się terminem wartości przestrzennych, które przejawiają się jako przestrzenne sensu stricto. Wymienić należy tu przytaczane przez profesora Królikowskiego wartości artystyczne, estetyczne, historyczne, symboliczne, poznawcze, sakralne, społeczne i indywidualne, psychologiczne, ideowe, uniwersalne, narodowe, grupowe, użytkowe, techniczne,

finansowe, naturalne i przyrodnicze, zdrowotne, ekonomiczne, własność przestrzeni i Genius Loci. (Królikowski J. T., 1997)

Miejsce oznacza pewną całość, składającą się z materialnych rzeczy, będących substancją, mających określony kształt, fakturę czy kolor. Rzeczy te charakteryzują się pewnym zgrupowaniem, porządkiem albo pozostają w rozproszeniu. Z kolei porządek przestrzeni jest inaczej widziany, postrzegany w świetle, które z kolei jest zmienne w czasie. Natomiast ta zmienność w czasie i pewne rytmy utrzymujące się w przestrzeni decydują o jej specyficznym charakterze. (Schulz N., 1979)

Christian Norberg Schulz traktuje miejsca, jako swego rodzaju fenomen, czyli zjawisko. Zauważył potrzebę innego podejścia do tych elementów architektury, które pozwalają uchwycić jej istotę, a co za tym idzie, wartości (Schulz N. 1979) Wartość przestrzeni decyduje o jakościach zawartych w otoczeniu. Odwołując się do systemu wartości nie chodzi jedynie o fizyczne otoczenie człowieka, ale przede wszystkim o aspekty społeczne, symboliczne i duchowe. Otoczenie człowieka jest przestrzenią egzystencjalną, więc wielowymiarową. (Królikowski J.T., Rylke J., 2010) Każda przestrzeń posiada, wyróżniający charakter, stanowiący o jej szczególności w stosunku do otoczenia. Określeniu szczególności mają być pomocne kategorie pozwalające uchwycić ich charakter. (Dąbrowska-Budziło K., 2011)

Wnioski

Wśród wielu czynników, które mają wpływ na kształtowanie przestrzeni należy wyróżnić przyjęty układ wartości, który decyduje o strategii wyborów. Wzrost świadomości wymusza konieczność dynamicznego opisu, analizy wartości potencjalnych oraz roli społecznych. W celu opracowania ogólnego systemu wartościowania przestrzeni należy przeprowadzić szczegółową analizę i identyfikację wartości. Ważne jest możliwe szerokie rozpoznanie repertuaru wartości. Na etapie rozpoznania nie powinno się hierarchizować wartości i w związku z tym pomijać te uznaniowo mniej ważne. System wydawania ocen powinien wymagać porównania opisywanego obiektu z innymi obiektami tego samego rodzaju. Konieczna jest właściwa klasyfikacja obiektów. W wyznaczaniu hierarchii wartości w obrębie klasy obiektów, konieczna jest wielostopniowa skala ocen. Ocenę powinny być możliwie dostosowane do specyfiki klasy, a stopień szczegółowości kryteriów zależny od doświadczenia i potrzeb, wynikających z właściwości danej klasy.

Podsumowanie

Zagadnienie systemu wartości i kwestii wartościowania przestrzeni jest bardzo złożone i wymaga pogłębionych studiów zarówno nad samą istotą rzeczy jak i zaszłościami historycznymi, uwarunkowaniami kulturowymi jak i zmieniającym się społeczeństwem i jego aktualnymi i przyszłymi potrzebami. Pomimo doskonalenia wiedzy i praktyk konserwatorskich widoczny jest brak wypracowanych jednoznacznych procedur, począwszy od analiz i opisywanie obiektów po intuicyjne, niejasne i niedostosowane do nowych wymogów wartościowanie i wszechobecną intuicyjność i subiektywność ocen. Mankamentem, różnych podejmowanych względem przestrzeni, decyzji jest brak choćby podstawowego schematu narzucającego porządek i kolejność analizowania poszczególnych wartości. Częste jest opisywanie istniejących wartości a

pomijanie nieistniejących (np. utraconych). Niekiedy nadmierne skupianie się na opisie wartości pierwszoplanowych warunkuje pomijanie uznaniowo pobocznych. Brak również skali ocen wartości, chociażby polegającej na pokazaniu obiektu na tle innych, reprezentujących tę samą lub podobną grupę.

Niniejszy artykuł uwzględnia różne aspekty, które wymagają szerokiego opisu w drodze do wypracowania ogólnego systemu wartościowania, systemu kroków, który uporządkuje procedury wartościowania i oceny obiektów, przestrzeni podlegającym zmianom, decyzjom. Jest swego rodzaju zaczątkiem do zwalczania uznaniowości i nieświadomego projektowania, podejmowania decyzji, które mogą prowadzić do zubożenia repertuaru wartości w otoczenia człowieka, tym samym zatracenia tożsamości przestrzeni, człowieka, społeczeństw, narodów.

Literatura:

Affelt W.J., 2012: Wartościowanie dziedzictwa techniki: rozpoznawanie, interpretacja, zachowanie, w: Wartościowanie w ochronie i konserwacji zabytków, Szmygin B. (red.), Warszawa-Lublin, s. 7

Białostocki J. 1991: Historia sztuki i konserwatorstwo w: Gumkowska M. (red.), Konserwator i zabytek. In memoriam Jerzego Remera, Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków, Warszawa, s. 22

Dąbrowska-Budziło K., 2011: Genius Loci jako potencjalne źródło inspiracji dla kształtowania krajobrazu, Kraków

Krasnowolski B., 2012: Wartościowanie czy kategoryzacja? , w: Wartościowanie w ochronie i konserwacji zabytków, Szmygin B. (red.), Warszawa-Lublin, s. 75

Krawczyk J., 2012: Ideał obiektywności wiedzy a początki wartościowania w konserwatorstwie, w: Wartościowanie w ochronie i konserwacji zabytków, Szmygin B. (red.), Warszawa-Lublin, s. 101

Królikowski J.T., 1997: Plac i ulica, w: Przyroda i miasto, Rylke J. (red.), Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 71

Królikowski J.T., Rylke J., 2010: Społeczno-kulturowe podstawy gospodarowania przestrzenią, Wydawnictwo SGGW, Warszawa

Murzyn-Kupisz M., 2012: Spojrzenie na wartości obiektów zabytkowych z perspektywy ekonomiki kultury, w: Wartościowanie w ochronie i konserwacji zabytków, Szmygin B. (red.), Warszawa-Lublin, s. 135

Schulz N., 1979: Genius Loci. Towards a Phenomenology of Architecture, Rizzoli, NY.

Rouba B. J., 2012: Wartościowanie w praktyce konserwatorskiej, w: Wartościowanie w ochronie i konserwacji zabytków, Szmygin B. (red.), Warszawa-Lublin, s. 201

Szymczak M., 1981: Słownik Języka Polskiego, PWN, Warszawa, t. 3, s. 660

Tatarkiewicz W. 1968: O pojęciu wartości, co historyk filozofii ma do zakomunikowania historykowi sztuki, w: O wartości dzieła sztuki, Materiały II Seminarium Metodologicznego Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Wydawnictwo Arkady, Warszawa, s. 13

Istota living streets - czyli nadanie nowych funkcji ulicom miejskim

The essence of living streets - the new features of urban streets

Streszczenie. W artykule podjęta została próba definicji pojęcia koncepcji living street poprzez omówienie jej poszczególnych aspektów: funkcjonalnego, integracji społecznej, identyfikacji miejsca, ekonomicznego. Przedstawione zostały również sposoby kreacji przestrzeni zgodnej z koncepcją, obejmujące różne formy organizacji ruchu drogowego: segregacje, wykluczenie ruchu kołowego, współdzielenie przestrzeni przez wszystkich użytkowników.

Słowa kluczowe: Living streets, ulica, przestrzeń publiczna, przestrzeń miejska, rewitalizacja

Abstract: The article defines the living street concept by analyzing it's aspects: functional, social, place identification and economic. Also disclosed are processes of space creation in accordance with the concept, including various forms of traffic organization: segregation, exclusion of car traffic, sharing space.

Key words: Living street, street, public space, urban space, revitalization

Wstęp

Przestrzeń publiczna definiowana jest w obowiązującej Ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 2003 roku jako: „obszar o szczególnym znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, poprawy jakości ich życia i sprzyjający nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na jego położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne”. Ulice również należy traktować jako przestrzeń publiczną. Rzadko jednak spełniają funkcje wymienione w ustawie. W dzisiejszych czasach, gdzie każdy skrawek miasta jest niezwykle cenny nie możemy sobie pozwolić na marnowanie potencjału wypoczynkowego, integracyjnego, czy nawet ekonomicznego jaki mogą nieść ze sobą ulice. Część z nich przeznaczona jest do szybkiego ruchu kołowego i pełni charakter tranzytowy, więc wprowadzenie tam elementów wypoczynkowych byłoby niemożliwe. Jednak ulice o mniejszym natężeniu ruchu, szczególnie osiedlowe lub handlowe uliczki predysponują do stania się wartościowymi elementami w systemie wypoczynkowym miasta. Problem niewykorzystanego potencjału ulic rozwiązuje koncepcja living street. Celem niniejszej pracy jest zdefiniowanie pojęcia living street i przeanalizowanie jego aspektów oraz omówienie możliwości adaptowania przestrzeni ulic do wypoczynku w różnych formach i zakresie. Prezentowany artykuł jest artykułem przeglądowym. Porównane w nim zostały podejścia różnych autorów do tematu. Choć założenia living street sięgają w głąb historii aglomeracji miejskich, to współczesne rozumienie pojęcia jest stosunkowo nowe i temat ten nie jest jeszcze zbyt popularny w literaturze. Dlatego też do przeglądu literatury wykorzystane zostały dostępne publikacje dla omawianego tematu.

Współczesne rozumienie pojęcia living street

Jak należy rozumieć pojęcie living street? W dosłownym tłumaczeniu oznacza „żywe ulice”. Życie nadaje im nie kto inny jak użytkownicy, tak więc living streets można traktować jako przestrzeń ulic, która jest w jak największym stopniu udostępniona ludziom, niekoniecznie wyłącznie użytkownikom pieszym. Idea living street umożliwia realizowanie wielu funkcji, czym przyciąga użytkowników. Model Design Manual for

Living Streets przedstawia wizję living streets jako przestrzeni, w której piesi nie są traktowani jako intruzi. Nie oznacza to jednak, że ruch kołowy musi być wyłączone. Celem wprowadzania takiej organizacji przestrzeni jest raczej ograniczenie prędkości ruchu, co pozwala na bardziej bezpieczne i bardziej komfortowe jej użytkowanie zarówno przez pieszych, rowerzystów, jak i kierowców (Ryan Synder Associates, 2011). Koncepcja living street dopuszcza zarówno współdzielenie przestrzeni ulicy przez wszystkich użytkowników (piesi, rowerzyści, kierowcy) jak i wydzielenie stref dla każdego typu użytkowników. Wprowadzenie koncepcji w życie nie musi więc wcale wymagać radykalnych zmian w przestrzeni. Na przykład pojawienie się wysepek między pasami, pokrytych zielenią pomaga ożywić przestrzeń ulicy i uczynić ją bardziej przyjazną dla pieszych. Odpowiednio zaprojektowane przestrzenie ulic wymuszają zmniejszenie prędkości pojazdów zmotoryzowanych i tym samym stymulują ruch pieszego (Ryan Synder Associates, 2011). Żeby jednak dobrze zrozumieć istotę koncepcji living street niezbędne jest rozpatrzenie jej poszczególnych aspektów.

Aspekt funkcjonalny

Ulice projektowane są zwykle z myślą o wyłącznie jednej funkcji - zapewnieniu mobilności. Należy je jednak rozpatrywać wieloaspektowo. Warto zwrócić uwagę na fakt, że ulice tworzą siatkę, która może zapewniać połączenie między przestrzeniami nie tylko tranzytowe, ale również funkcjonalne. Odpowiednio zaprojektowane ulice mogą wspierać życie wspólnot lokalnych na różne sposoby. Głównym zadaniem projektanta jest więc stworzenie miejsca, w którym ludzie chcieliby spędzać czas, do tego bowiem w dużym stopniu sprawdza się wprowadzenie funkcji wypoczynkowej w przestrzeń ulic. Trzeba umiejętnie zatrzymać użytkownika, który tylko przechodzi przez przestrzeń, często bez zwracania uwagi na otoczenie. W ten sposób marnowany jest potencjał przestrzeni, która mogłaby pełnić bardziej zróżnicowane funkcje (Bain i in., 2012). Zmniejszenie dopuszczalnej prędkości pozwala na wprowadzenie w przestrzeń ulicy elementów wyposażenia wypoczynkowego i roślinności, co czyni ją wartościowym elementem struktury wypoczynkowej miasta (InfraPlan, 2012).

Prędkość „zabija” zarówno ludzi, jak i miejsca. Percepcja człowieka uniemożliwia mu rejestrowanie otoczenia, gdy porusza się z dużą prędkością. Projektowanie ulic, gdzie przewidziana jest większa prędkość ruchu kołowego czyni ją jednocześnie mocno tranzytową i ogranicza dostęp dla pieszych. Powoduje to degradację życia społecznego ulicy i najbliższego otoczenia. Ulica taka staje się barierą dla przemieszczania się pieszych i utrudnia integrację społeczną i funkcjonalną terenów po przeciwnych jej stronach (Ryan Synder Associates, 2011).

Aspekt integracji społecznej

Ludzie preferują życie w przestrzeni, która umożliwia im integrację zarówno z miastem jak i z jego mieszkańcami. Miasta zapewniają więc duże parki, place miejskie, publiczne biblioteki i podobne przestrzenie publiczne umożliwiające wspólne spędzanie czasu. Rzadko zwraca się jednak uwagę na przestrzenie bezpośrednio przy miejscu zamieszkania. Jeżeli mieszkaniec miasta nie jest szczęściarzem mieszkającym przy parku miejskim lub innej popularnej formie zieleni miejskiej o funkcji rekreacyjnej, oznacza to że skazany jest na dojeżdżanie do tych miejsc tylko okazjonalnie. Może

warto zapewnić mu wartościową przestrzeń wypoczynkową w najbliższym otoczeniu miejsca zamieszkania? Odpowiedzią na to pytanie może być właśnie koncepcja dostosowywania wypoczynkowego ulic (Bain i in., 2012).

Ludzie przyzwyczaili się do wygody komunikacji kołowej i niechętnie poruszają się pieszo. Jeżeli mają możliwość dokądś pojechać, nawet jeden przystanek, to przeważnie wybiorą szybszy sposób poruszania się. Przyczyną tego jest nie tylko ogólnie panujący pośpiech, ale również nieprzyjazna przestrzeń, która nie zachęca w żaden sposób do przebywania w niej. Living streets, zapewniające wypoczynek i atrakcyjne widoki, skłaniają okolicznych mieszkańców do opuszczenia domów i spędzenia czasu na świeżym powietrzu. Wtedy wybierają krótki spacer w atrakcyjnej przestrzeni zamiast jazdy środkiem transportu. Daje im to również szansę na poznanie ludzi z sąsiedztwa, których zwykle mieli okazję widzieć głównie przez szybę samochodu (Bain i in., 2012). Koncepcja living streets inicjuje więc kontakty sąsiedzkie i pomaga budować więzi społeczne. Sąsiedzi mają szansę poznać się podczas przebywania we wspólnej przestrzeni zapewniającej wypoczynek.

Identyfikacja miejsca

Wkomponowanie zieleni w miasto pozwala nadać mu niepowtarzalny charakter oraz pomaga wprowadzić ład przestrzenny, nawet w miejsca, gdzie zabudowa jest chaotyczna, a kompozycja urbanistyczna mało czytelna (Jeleniewska, Urbański, 2012). Przestrzeń ulic, jeżeli nie towarzyszy jej charakterystyczna, zabudowa, często jest monotonna. Użytkownikowi brak punktów odniesienia i nie zapamiętuje przebytej przez siebie drogi. Warto więc wprowadzić elementy, które mogą pełnić funkcję miejsc spotkań czy choćby orientacji w terenie. Przyciągną one uwagę przechodniów, zachęcą do zatrzymania się i zapadną im w pamięć (Bain i in., 2012). Elementy takie mogą podlegać szerszej koncepcji i tworzyć założenia living streets.

Aspekt ekonomiczny

Tereny bogate w roślinność są chętniej odwiedzane, co często wykorzystywane jest w marketingu. Zapewnienie atrakcyjnego otoczenia obiektu usługowego może być świetnym pomysłem na przyciągnięcie klientów (Jeleniewska, Urbański, 2012).

Atrakcyjnie zaprojektowane ulice przyciągają użytkowników, którzy z kolei stają się klientami usług zlokalizowanych wzdłuż ulic. Napędza to lokalny rynek. Okoliczni mieszkańcy, zamiast jeździć po całym mieście w poszukiwaniu fryzjerów, dentystów czy sklepów odzieżowych zaspokajają popyt na te usługi w swojej okolicy. Żeby taki proces wystąpił niezbędne jest odpowiednie zaprojektowanie przestrzeni. Okolica bogata w zieleni kojarzona jest z luksusem i wysokim standardem usług. Oferta wypoczynkowa natomiast przyciąga nowych użytkowników, ponadto sprawia, że przestrzeń kojarzy się ludziom z relaksem i przyjemnością, co również wzmacnia popyt na towary i usługi. Inwestycje w estetykę przestrzeni są opłacalne, gdyż zwracają się w postaci zwiększonych obrotów lokalnych przedsiębiorstw (Bain i in., 2012).

Sposoby kreacji przestrzeni zgodnej z koncepcją living street

Wprowadzenie odpowiedniego limitu prędkości dla ruchu samochodowego determinuje w dużym stopniu możliwości wprowadzenia innych funkcji w przestrzeń ulicy.

Nie jest zaskoczeniem, że najniższe prędkości sprzyjają rozwojowi tych funkcji. Pozwalają na wprowadzenie mebli miejskich oraz drzew, co nie jest bez znaczenia dla funkcjonowania ulicy (Ryan Synder Associates, 2011). Dodanie stolika z krzesłami czasem wystarcza, by zmienić charakter miejsca. Zasygnalizowanie ludziom nowych możliwości przestrzeni jest bardzo szybko przez nich podchwytywane i kontynuowane. Przykładem tego może być choćby Nord Alley w Seattle, gdzie zastosowane zostało takie działanie. Oprócz ludzi siedzących przy stolikach zaczęli się pojawiać również uliczni artyści i tak miejsce stawało się coraz bardziej pełne użytkowników i tym samym życia (Bain i in., 2012). Pojęcie living street może być też traktowane bardziej radykalnie, czyniąc ulicę głównie miejscem wypoczynku (Adelaide City Council, 2012). Można to osiągnąć poprzez wyłączenie ulicy z ruchu kołowego, za wyjątkiem dostawców i pojazdów uprzywilejowanych. Jest to wprowadzić idealistyczne podejście do zagospodarowania ulicy, nie oznacza to jednak, że niemożliwe. Trzeba jednak odpowiednio wybrać ulicę do takiej koncepcji. Musi być to miejsce, gdzie waga komunikacji nie jest duża, za to potencjał rozwoju wypoczynkowego znaczny. Często miejsca historyczne są zagospodarowywane w ten sposób, gdyż nadrzędne są tam inne funkcje niż komunikacja. W przypadku dwupasmowych ulic, które nie są kluczowe dla komunikacji kołowej i ruch nie jest tam intensywny, można rozważyć zlikwidowanie jednego pasa na rzecz zatok parkingowych. Spowoduje to automatycznie zmniejszenie prędkości i przepustowości ulicy, ale też rozbuduje możliwości wypoczynkowe pieszych, odzyskując przestrzeń chodników często zastawioną samochodami (Ryan Synder Associates, 2011). Zabieg taki został przeprowadzony w mieście Mercer Island, w stanie Waszyngton. Umożliwiło to wprowadzenie wyposażenia wypoczynkowego i instalacji artystycznych w przestrzeń dla pieszych. Dodatkowo na pewnym odcinku ulicy zdecydowano się na koncept współdzielenia przestrzeni przez wszystkich użytkowników ruchu. W praktyce oznacza to, iż poruszanie się pieszych jest dozwolone na całej przestrzeni ulicy. Wzór nawierzchni oraz słupki drogowe i drzewa wyznaczają strefę dozwoloną dla ruchu samochodowego. Miejsce to pełni obecnie szczególnie istotną rolę w życiu miasta jako przestrzeń integracji, kultury i sztuki, a nawet miejsce odbywania się festiwali (Bain i in., 2012). Istotne jest, by odpowiednio wybrać miejsca do wprowadzenia koncepcji wspólnej przestrzeni polegającej na współdzieleniu jej przez wszystkich użytkowników ruchu. Powinny być to miejsca, gdzie ruch kołowy nie jest intensywny, a ruch pieszy wręcz odwrotnie (Adelaide City Council, 2012). Nie można oczywiście zakładać ograniczenia prędkości na wszystkich ulicach. Niektóre pełnią istotne tranzytowe funkcje. Nie oznacza to jednak, że muszą być wyłączone z użytkowania pieszych i rowerzystów. Niezbędna jest tam segregacja poszczególnych grup użytkowników ulicy, co zapewnia efektywność komunikacji i bezpieczeństwo (InfraPlan, 2012). Poczucie zagrożenia spowodowane sąsiedztwem pasa ruchu kołowego o dużej szybkości można zniwelować oddzielając go od strefy dla pozostałych użytkowników ulicy pasem zieleni. Ma on również za zadanie pełnić funkcje buforowe dla hałasu i zanieczyszczeń. W wymienionej sytuacji ulica tworzy pewien rodzaj bariery. Żeby nie była jednak uciążliwa przemyślane musi być rozlokowanie sygnalizacji świetlnej i pasów dla pieszych względem funkcji poszczególnych obiektów. Problem niestosowania się do tej zasady zaobserwować można było na ulicy Central Annapolis w Maryland, gdzie niewłaściwe rozlokowanie

przejeżdżać dla pieszych względem przystanków autobusowych skłaniało do przechodzenia przez ulicę w niedozwolonych do tego miejscach. Było to powodem częstych wypadków i braku poczucia bezpieczeństwa użytkowników. Dlatego też zdecydowano się tam na wprowadzenie pewnych zmian, obejmujących stworzenie strefy buforowej z roślinności, posadzenie drzew wzdłuż ulicy, co wpłynęło na wyraźniejsze zdefiniowanie przestrzeni. W dalszych planach zakładane jest również podzielenie przestrzeni dla ruchu samochodowego na pas szybkiego, tranzytowego ruchu, zlokalizowanego na osi ulicy oraz pas dla ruchu lokalnego, zapewniający dostęp do budynków wzdłuż ulicy, gdzie występowałoby ograniczenie prędkości a tym samym wzmożona byłaby dostępność dla pieszych (Bain i in., 2012).

Wnioski

Czym więc jest koncepcja living street? Jest sposobem udostępniania przestrzeni ulicy w większym stopniu pieszym i rowerzystom. Stymuluje życie społeczne i ekonomiczne oraz poprawia funkcjonalność terenu. Ułatwia identyfikację przestrzeni, burząc monotonię wielu ulic. Niezwykle istotnym dla zrozumienia założeń koncepcji jest fakt, że tylko użytkownicy mogą tchnąć życie w dane miejsce. Dobra organizacja przestrzeni sprzyja przebywaniu w niej ludzi i inicjuje nowe formy spędzania czasu, jednak o atmosferze i atrakcyjności miejsca decydują użytkownicy. Sygnalizowanie nowych funkcji ulicy jest o tyle istotne, że proces jest kontynuowany przez samych użytkowników, którzy wprowadzają niejednokrotnie kolejne funkcje, dostosowując tym samym przestrzeń do potrzeb lokalnej społeczności. Koncepcje living street można wdrażać na wiele różnych sposobów, w zależności od stopnia udostępnienia przestrzeni pieszym i tym samym ograniczenia prędkości ruchu kołowego. W założeniach koncepcji mieści się zarówno całkowite wyłączenie ulicy z komunikacji samochodowej jak i segregacja przestrzeni na strefy przeznaczone dla poszczególnych użytkowników. Pomiędzy tymi formami zagospodarowania ulicy wyróżnić można jeszcze koncept współdzielenia przestrzeni przez wszystkich użytkowników ruchu. Bazuje on na znacznym ograniczeniu dozwolonej prędkości samochodów i zezwoleniu pieszym na korzystanie z całej szerokości ulicy. Najważniejszy w koncepcji living street nie jest jednak sposób jej wdrażania, ale wpływ jaki ma ona na lokalną społeczność oraz układ wypoczynkowy miasta.

Literatura

- Adelaide City Council, 2012: Adelaide City Council's Integrated Movement Strategy. Sharing Street Space.
- Bain L., Gray B. i Rodgers D., 2012: Living Streets, Strategies for Crafting Public Space, WILEY, New Jersey.
- InfraPlan, 2012: Sharing street space. Ideas paper draft.
- Jeleniewska M., Urbański P., 2012. Promocja miast poprzez zieleń [w:] Zieleń miejska 3(59). ABRYŚ, Poznań: s. 32.
- Ryan Synder Associates, 2011: Model Design Manual for Living Streets, Los Angeles.
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Dz.U. 2003 nr 80 poz. 717

Wytyczne do projektowania otoczenia hoteli pod kątem rekreacji rodzinnej. Guidelines for designing hotel's surroundings for family recreation.

Streszczenie: Brak jest określonych wytycznych do projektowania terenów wokół hoteli. Na podstawie wielu analiz opracowano główne zasady. Określają one, czym powinno się kierować przy wykonywaniu projektów zagospodarowania terenu przy obiektach tego typu. W tym przypadku oparto się na wynikach analiz hotelu „Wiktoria” w miejscowości Wiązowna. Skupiono się głównie na możliwości rekreacji rodzinnej na jego terenie. Poza opracowaniem wytycznych projektowych sugeruje się wprowadzenie dodatkowej klasyfikacji przyznawania hotelom np. zielonych gwiazdek (istniejąca nie uwzględnia zupełnie sposobu ani nawet potrzeby tworzenia projektów zagospodarowania terenów należących do hoteli) lub dodatkowych oznaczeń dla hoteli, które mają ofertę programową również poza ścianami budynków.

Słowa kluczowe: teren, projekt, hotel, rekreacja, rodzina, wytyczne.

Abstract: There are no specific guidelines for the designing of the area around hotels. Based on many analyses, the main rules were developed. They determine, what should be guided by making site plans at facilities of this type. This case was based on the results of analyses “Wiktoria” hotel's in Wiązowna. It was focused on the possibility of family's recreation in its area. Except elaboration of designing guidelines it was suggested to add classification of the award of getting e.g. green stars by hotels (existing method does not account the way or necessity of making site plans of the areas, which belongs to hotels) or additional symbols for hotels that have programs offers outside of building's walls.

Key words: space, project, hotel, recreation, family, guidelines.

Co bierze się pod uwagę wyjeżdżając z rodziną na wakacje czy weekend? Oczywiście decyduje się o celu podróży, ale też pilnie zwraca uwagę na miejsce noclegu. Wybór hotelu zależy od tego, z kim jedziemy, w jakim celu i na jak długo. Inne czynniki są ważne przy urlopie we dwoje, a zupełnie odrębne, gdy zabiera się dzieci lub wyjeżdża większą grupą. W efekcie bardzo często wybiera się różne hotele. Na takie decyzje wpływają m.in. wyposażenie wewnątrz hoteli i ich oferta. Równie ważny jest sposób zagospodarowania terenów wokół nich. Rzadkim przypadkiem jest współgranie przestrzeni służących rekreacji dziecięcej, dla dorosłych, wspólnej, rodzinnej oraz jako zaplecze hotelowe. Należy znaleźć optymalny sposób na połączenie wspomnianych funkcji.

Informacje ogólne

Badania w celu stworzenia w miarę uniwersalnych wytycznych projektowych oparto na przykładzie hotelu „Wiktoria”. Znajduje się on pod Warszawą w miejscowości Wiązowna Kościelna. W klasyfikacji uzyskał trzy gwiazdki [<http://wadi.com.pl/Kategorie-hoteli.html>]. W ofercie mają noclegi, obsługę restauracyjną, organizację imprez (np. wesela, komunie, przyjęcia sylwestrowe, urodziny), pikniki, konferencje. Posiadają parkingi dla samochodów osobowych, ciężarowych i autokarów. W celu stworzenia modelowego projektu spełniającego wspomniane warunki konieczne jest określenie ogólnych wytycznych. Można to wykonać jednak dopiero po opracowaniu analiz.

Skąd wzięto do nich dane?

Pierwszym krokiem był przegląd literatury w poszukiwaniu informacji o modelowych wytycznych projektowych dla terenów przy hotelach. Ponadto danych o potrzebach i oczekiwaniach gości, zwłaszcza przyjeżdżających na rodzinny wypoczynek jak i o samej rekreacji rodzinnej.

Następnie wskazana była wizja lokalna w celu zweryfikowania danych uzyskanych z map oraz wykonania dokumentacji fotograficznej na potrzeby analizy widokowej.

Dalsze etapy to inwentaryzacja dendrologiczna. Potem określenie struktur funkcjonalno-przestrzennych na podstawie dyskretnej obserwacji zachowań ludzkich. Należało również ustalić uczęszczane miejsca rekreacji, zwłaszcza rodzinnej oraz jej form. W trakcie wizyty w terenie wykonano również badania społeczne polegające na przeprowadzeniu wywiadów z gośćmi hotelowymi. Pojawiły się pytania o ilość przybyłych osób wraz z pytaną (1 osoba, para, rodzina itd.), cel przyjazdu, planowaną długość pobytu, co skłoniło do wyboru hotelu „Wiktoria” wśród innych oraz prośba o krótką opinię na temat hotelu oraz jego otoczenia.

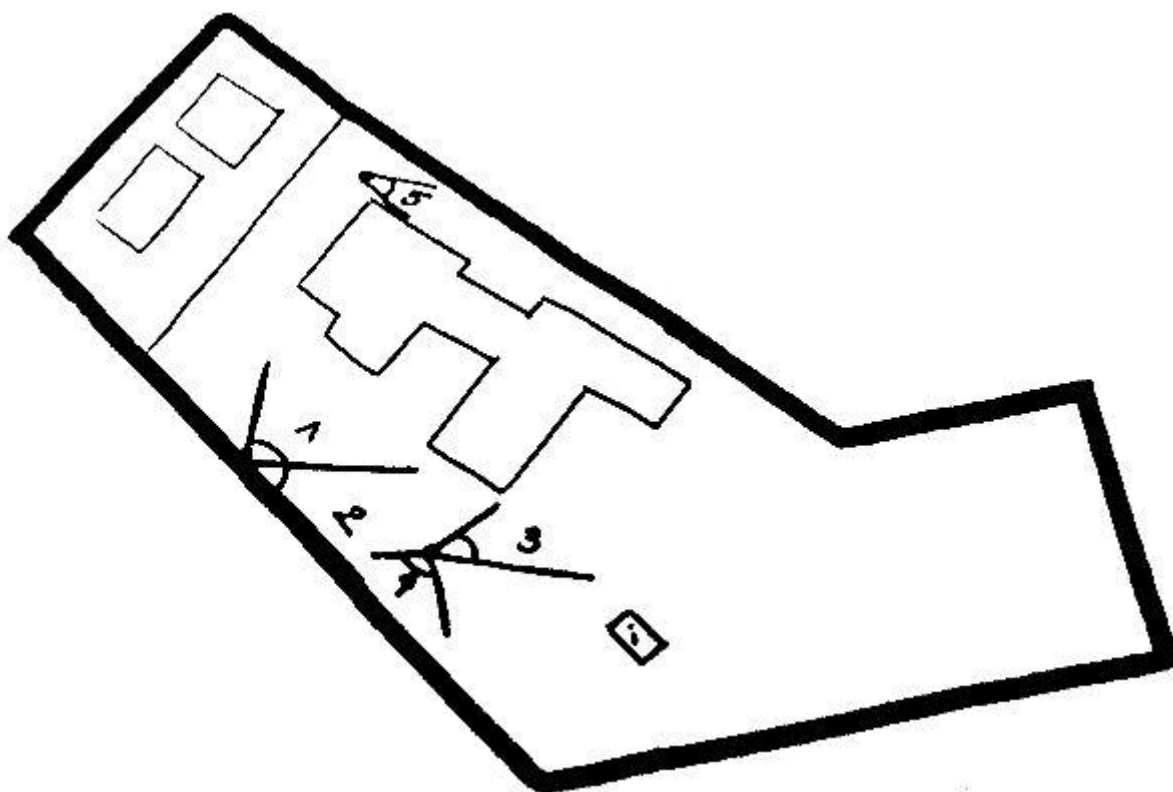
Analiza literatury

Jak wyszło z ustaleń, w literaturze jak i w Internecie brak jest jasnych wytycznych projektowych dla funkcjonalnych terenów umożliwiających rekreację, w tym rodzinną, przy obiektach hotelowych. Główne informacje dotyczące zagospodarowania, jakie można spotkać mówią o istotności zieleni, wymaganej prostocie jej pielęgnacji oraz koniecznym podziale funkcji [np. Borkowski S., Wszendybył E., 2009: Jakość i efektywność usług hotelarskich; Red. Panasiuk A., Szostak D., 2011: Hotelarstwo Usługi – eksploatacja – zarządzanie].

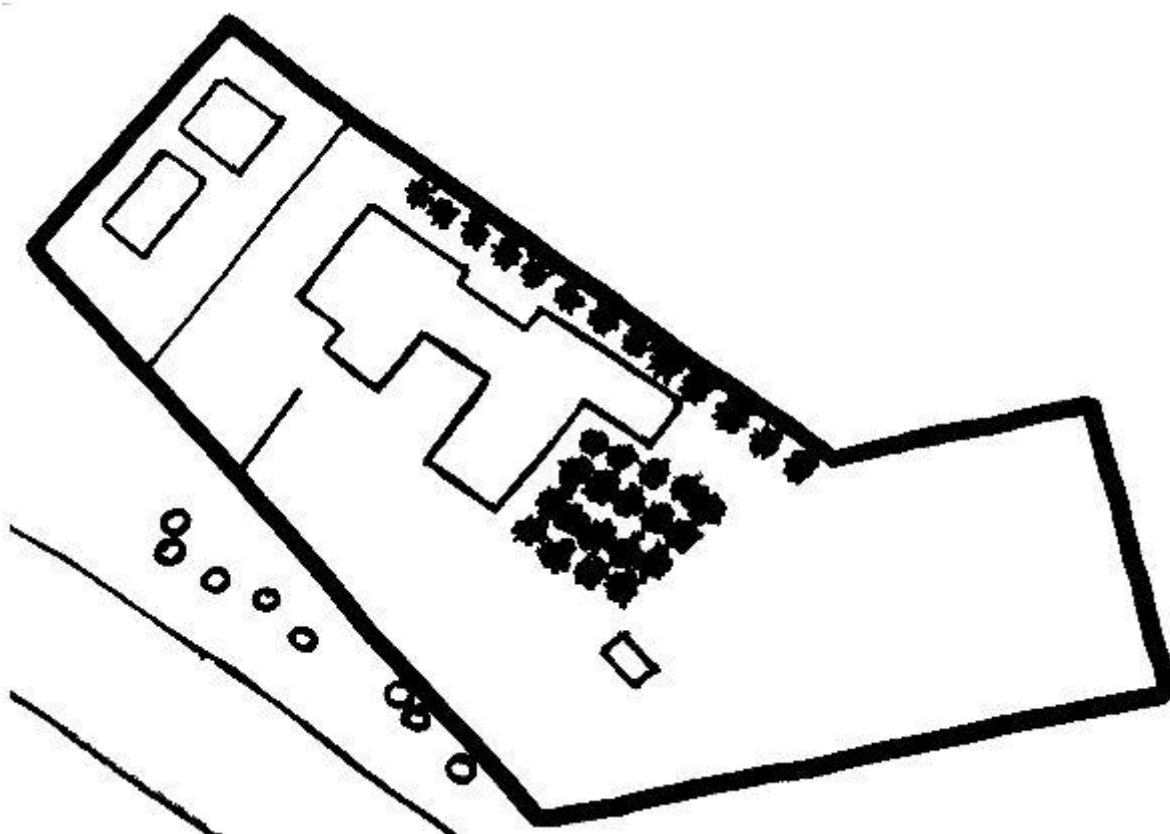
Łatwo znaleźć również samą definicję rekreacji rodzinnej, czyli wspólnego podejmowania różnorodnych zajęć przez minimum dwóch członków rodziny w czasie wolnym [Winiarski R., 2011: Rekreacja i czas wolny]. Celami są: odpoczynek, lepsze wzajemne poznanie lub rozwój zainteresowań. Cechami zaś aktywność, dobrowolność, zabawa i rozrywka, odmiennność oraz bezinteresowność. Odnaleźć można też jej cztery podziały, z czego interesują nas jedynie dwa: rekreacja ruchowo-fizyczną (np. zabawy, gry, wszelkie rodzaje aktywności) oraz twórcza (fotografowanie, malowanie etc.) [<http://hotelarstwowpolsce.pl>]. Pozostałe dwie nie mogą być stosowane przy hotelach ani innych obiektach tego typu.

Wizja lokalna

W trakcie wizji lokalnej wykonano dużą ilość zdjęć pokazującą, jak słabe są powiązania widokowe. Zieleń jest cofnięta i nie z każdego miejsca widoczna. Nie ma wizualnego ani fizycznego oddzielenia terenu hotelu od głównej drogi. Od strony niewielkiej drogi dojazdowej postawiono ogrodzenie z klinkieru i drewna, z pozostałych zaś betonowe i metalowe. Poprzez pomieszczenie materiałów daje wrażenie nieestetycznego. Poza tym na odcinkach, gdzie występuje widać jedynie dachy okolicznych budynków. Jest tak przez jego wysokość. Głównymi elementami, jakie zwracają uwagę przez swoje gabaryty są parking dla gości przed hotelem oraz bryła budynku, następnie fontanna (nieczynna w czasie przeprowadzania badań terenowych).

Rys. 1. Schemat pokazujący miejsca robienia zdjęć do analiz.

Rys. 2. Schemat rozmieszczenia roślinności na terenie hotelu „Wiktor”

Inwentaryzacja szaty roślinnej

Zieleń istnieje w postaci niewielkich obszarów zagospodarowanej przestrzeni. Pierwszy z nich jest pomiędzy parkingiem dla gości, a boczną częścią hotelu. Składa się ze świerków i żywotników. Drugie, jako szereg 10 młodych *Thui* znajduje się na tyłach hotelu. Dostęp do niego zapewnia jedynie przejście przez lobby hotelowe.

Układ funkcjonalno-przestrzenny

Analiza układu funkcjonalno-przestrzennego przyniosła następujące wyniki:

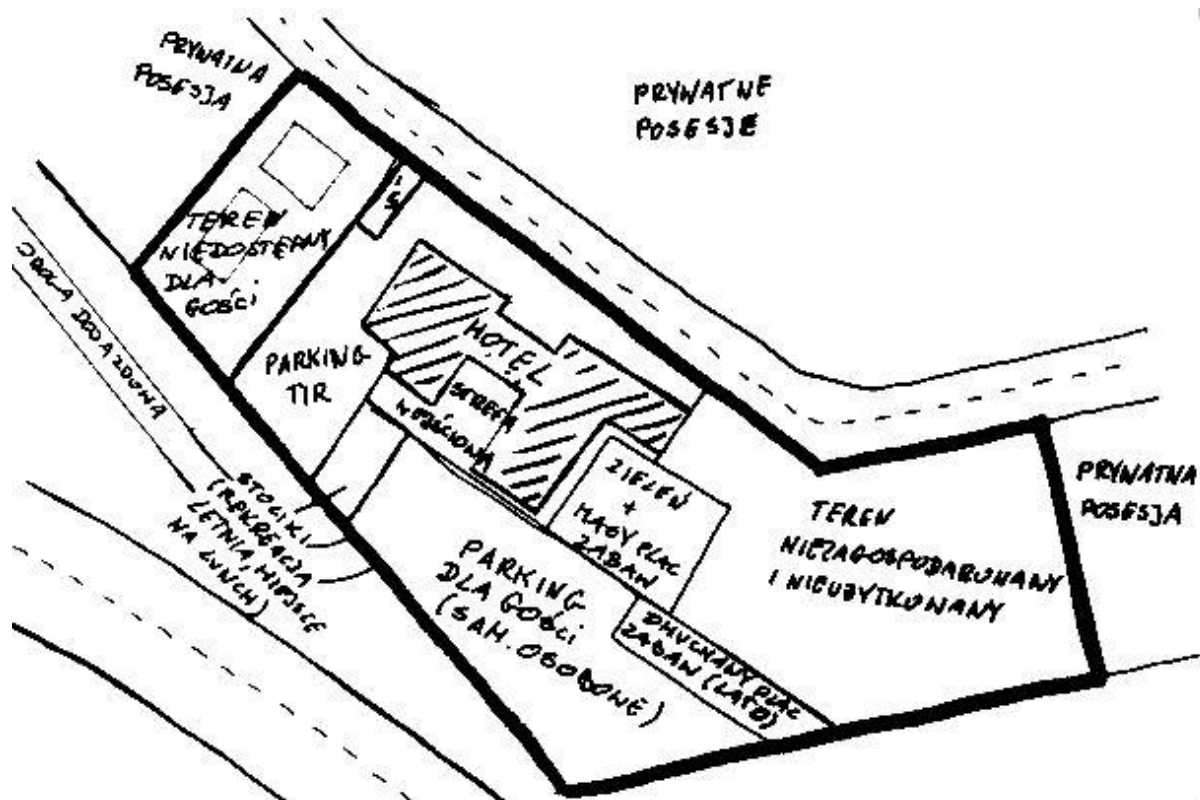
1. Teren hotelu z trzech stron sąsiaduje z prywatnymi posesjami, a z jednej z drogą prowadzącą z Warszawy aż do jednego z miast na Ukrainie (z tego powodu jeździ nią sporo samochodów ciężarowych),
2. Brak jest ogrodzenia terenu hotelu od głównej ulicy, jedyną formą oddzielenia jest dość szeroki pas drogowy porośnięty trawą i kilkoma drzewami oraz rów melioracyjny,
3. Wzdłuż budynku hotelu jest szeroki parking dla gości, z boku zaś dla autokarów i samochodów ciężarowych,
4. Nie ma niczego zwracającego uwagę,
5. Nie ma konkretnego ogrodzenia terenu hotelu, więc ciężko określić jego granice bez użycia mapy.
6. Oświetlenie terenu również sprowadzono do absolutnego minimum,
7. Do dyspozycji dorosłych pozostawiono jedynie kilka stolików przy wjeździe na teren hotelu, tuż obok fontanny,
8. Dzieci mogą się bawić na niewielkim i nieogrodzonym placu zabaw, w czasie letnim powiększonym dodatkowo o elementy dmuchane (zjeżdżalnia i trampolina),
9. Brak odpowiednio urządzonej przestrzeni do wspólnego odpoczynku, w tym rodzinnego,
10. Istniejące elementy są źle dobrane i zlokalizowane, przez co zainteresowanie rekreacją na świeżym powietrzu jest bardzo niskie.

Obserwacja zachowań gości hotelowych

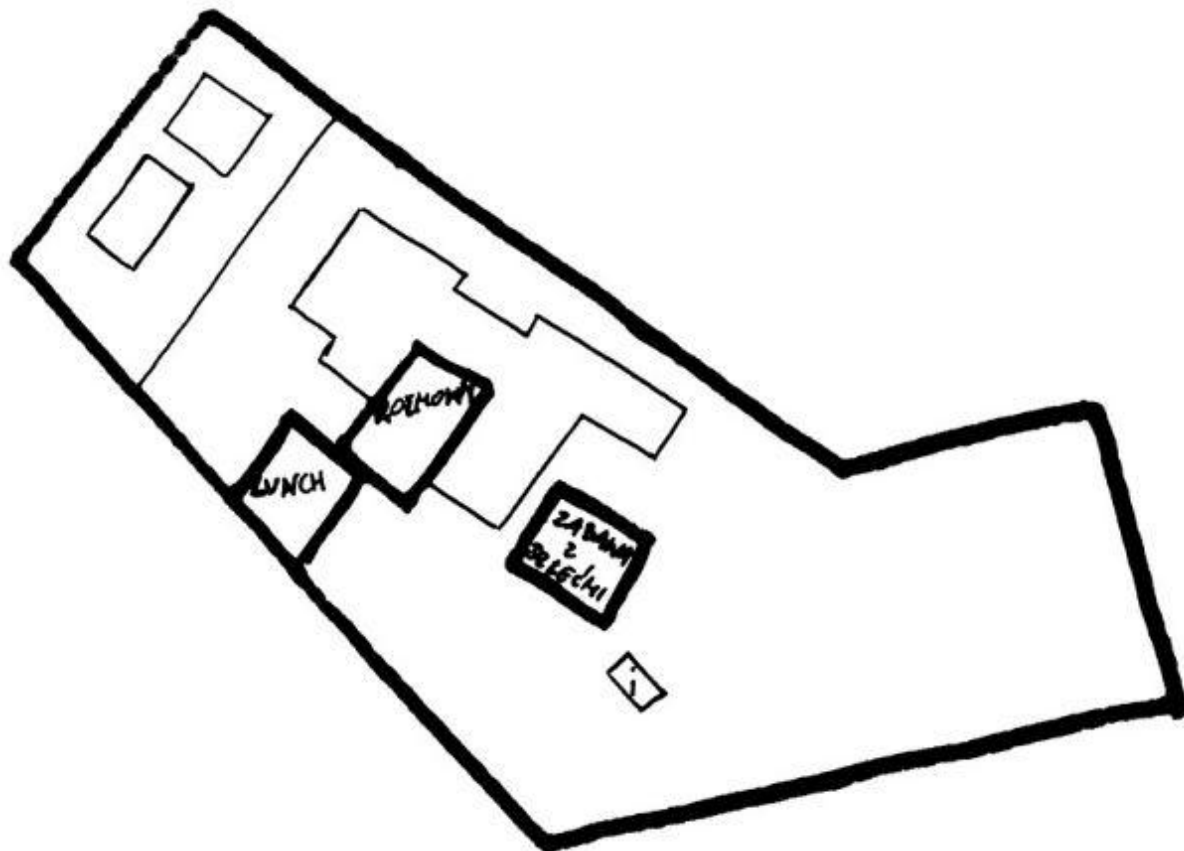
Dyskretna obserwacja tendencji w zachowaniu gości hotelowych wykazała, że są jedynie trzy obszary wykorzystywane do celów rekreacyjnych. Mianowicie są to:

1. miejsce ze stolikami i fontanną przy wjeździe na teren obiektu, gdzie ludzie wychodzą na lunch lub kawę,
2. strefa przy wejściu do hotelu uważana jest za najlepszą do 10-20 minutowych rozmów,
3. plac zabaw, który jest jedynym fragmentem terenu, gdzie bawią się rodzice z dziećmi, jednak to nigdy nie trwa długo.

Pozostały teren jest zupełnie niewykorzystywany pod względem rekreacji. Pikniki, które organizuje hotel nie odbywają się na jego terenie.

Rys. 3. Schemat wewnętrznych i zewnętrznych zależności przestrzennych.

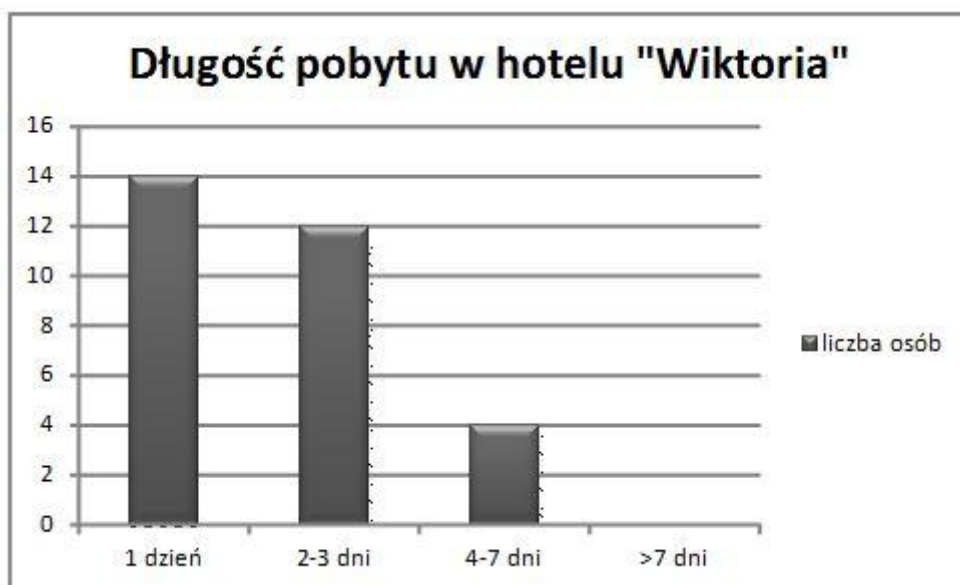
Rys. 4. Schemat aktualnego rozmieszczenia miejsc rekreacji i jej form.

Wywiady

W celu określenia wymagań, jakie powinno spełniać zagospodarowanie hotelu "Wiktor" należało stworzyć podstawowy profil gości hotelowych (ilość osób, długość pobytu, cel wizyty). W Pod tym kątem przeprowadzono wywiady z gośćmi hotelowymi. Były one w formie krótkich pytań pomocniczych. Odpowiedzi na część z nich przedstawione zostały w poniższych tabelach i na wykresach. W trakcie obserwacji i wywiadów w hotelu było łącznie 30 gości (w tym dzieci). Deklarowana długość pobytu wahała się w granicach 1-7 dni, z niewielką przewagą 1 dnia. Jednakże duży wpływ na to miało zapewne wesele, które odbywało się wieczorem.

Profil gości	Liczba	Łącznie osób
1. osoba	3	3
para/małżeństwo	6	12
rodzina z 1 dzieckiem (2+1)	3	9
rodzina z dziećmi (min. 2+2)	1	4
kierowca ciężarówki	2	2
ŁĄCZNIE GOŚCI		30

Tabela 1. Profil i liczba gości hotelowych w dniu przeprowadzania wywiadów.

Wykres 1. Deklarowana długość pobytu w hotelu „Wiktor”.

Najczęstszym celem przyjazdu było znalezienie tańszego lokum niż w Warszawie, zlokalizowanego w pewnej odległości od dużego miasta i zapewniającego miejsce wypadowe do wycieczek lub spędzania czasu na łonie przyrody, odpoczynku od miasta. Kolejnym powtarzającym się powodem przyjazdu było planowane wydarzenie rodzinne.

Na wybór hotelu wpływ miały przede wszystkim lokalizacja, cena, standard (ilość gwiazdek) oraz posiadanie w ofercie restauracji.

Po zadaniu pytań o opinie i uwagi o hotelu i jego otoczeniu okazało się, że przez brak ogrodzenia rodzice niechętnie puszczaają dzieci na plac zabaw, inni wolą być w budynku niż siedzieć przy parkingu i drodze będąc jednocześnie widocznymi przez wszystkich wokół, nawet przez pasażerów przejeżdżających samochodów czy autobusów. Wspólna i zarazem bezpieczna rekreacja rodzinna jest praktycznie niemożliwa.

Zrealizowanie podanych badań pozwoliło na ich analizę. Dzięki temu możliwe było wyciągnięcie wniosków potrzebnych do określenia wytycznych projektowych dla terenów przy hotelach (opracowanie dla obiektów trzygwiazdkowych). Na ich podstawie da się stworzyć projekt modelowy pokazujący praktyczne wykorzystanie opracowanych zaleceń.

Podsumowanie i wytyczne projektowe

Podstawowe wytyczne projektowe służące zagospodarowaniu obszarów przy trzygwiazdkowych hotelach zostały oparte o wyniki analiz oraz rozszerzone o informacje dodatkowe. Należy pamiętać, że w przypadku każdego hotelu opracowane zasady należy dostosowywać do danej klienteli, jaka występuje w określonym miejscu.

1. Teren musi mieć jasno określone granice,
2. Wymagane jest uporządkowane stylowo ogrodzenie,
3. Konieczne jest stworzenie podziału funkcjonalnego w sposób prosty, czytelny i dostosowany do potrzeb gości
 - a) Wydzielenie przestrzeni o danej funkcji np. kolorem lub typem nawierzchni
 - b) Zastosowanie odpowiednich oznaczeń
 - c) Określenie możliwych form rekreacji (np. możliwość zabawy na trawie, urządzania pikników, zabawa w wydzielonych do tego miejscach i innych)
4. Oferta programowa dostosowana do różnych grup wiekowych
 - a) dzieci – np. place zabaw, trawnik, domek na drzewie, płytkie brodziki lub fontanny i inne
 - b) dorośli – ławki, stoliki, atrakcyjne widokowo ścieżki spacerowe, dodatkowe atrakcje rekreacji aktywnej itp.
 - c) osoby starsze - miejsce do odpoczynku biernego
5. Dopasowanie zakresu oferty spędzania czasu wolnego do typu gości w danym hotelu
 - a) osoby przyjeżdżające samotnie
 - b) pary
 - c) rodziny z dziećmi
6. Dostosowanie do czasu spędzonego w hotelu oraz celu przyjazdu
 - a) w przypadku pobytu jednodniowego wystarczy atrakcyjna strefa wejściowa,
 - b) kilkudniowy zaś wymaga ciekawej oferty zlokalizowanej na zewnątrz budynku oparty na wszystkich omawianych wytycznych
7. Istotna jest atrakcyjność wizualna, na którą składają się m.in.
 - a) sposób zagospodarowania terenu
 - b) jasność przekazu

- c) spójność stylistyczna
- d) zróżnicowanie roślinności
- e) dobór drobnych form architektonicznych
- f) powiązania z otoczeniem
- g) sposób oświetlenia
- h) inne

8. Określenie ilości potrzebnych elementów na podstawie maksymalnej ilości gości

9. Dobra komunikacja zewnętrzna i wewnętrzna

Dodatkowo zaleca się wprowadzenie dodatkowych oznaczeń (zielone listki, dodatkowa gwiazdka, symbol na logu hotelu itd.) lub osobnej klasyfikacji mówiącej, co hotel o konkretnej ilości gwiazdek/listków musiałby mieć na swoim terenie i jakie formy rekreacji oferować.

Bibliografia:

1. Borkowski S., Wszendybył E., 2009: Jakość i efektywność usług hotelarskich, wyd. PWN, Warszawa
2. Panasiuk A., Szostak D. (red.), 2011: Hotelarstwo Usługi – eksploatacja – zarządzanie, wyd. PWN, Warszawa
3. Winiarski R., 2011: Rekreacja i czas wolny, Oficyna Wydawnicza Łośgraf, Warszawa
4. <http://hotelarstwopolsce.pl>
5. <http://wadi.com.pl/Kategorie-hoteli.html>

Mikołaj Foks

Jak zaprojektować Kosmos?

Ulica Kosmosu nie powinna się chyba nazywać ulicą, bo bardziej przypomina leśny dukt. Mając na uwadze, że tuż koło niej znajduje się linia kolejową, którą w 12 minut można dojechać do centrum Warszawy, jej charakter należy uznać za zaletę. Nie trzeba wyjeżdżać poza obręb Stolicy, żeby znaleźć się w niemal wiejskim krajobrazie. Dobrze wiedzą o tym osoby, które wzdłuż ulicy Kosmosu dzierżawiły ziemię pod ogródki działkowe. Niegdyś było ich tu wielu dziś zostało już tylko kilka skromnych altan. To właśnie małym ogródkom i nazwie ulicy zawdzięcza swoją potoczną nazwę to nietypowe miejsce. Ogrody Kosmosu znajdują się na terenie warszawskiej Dzielnicy Włochy w obrębie granic historycznego Miasta-Ogrodu Włochy. Dawne plany urbanistyczne

przewidywały w tym miejscu tereny zielone. Dziś powraca idea stworzenia w tym miejscu ogólnodostępnego terenu zieleni dla mieszkańców Włoch i całej Warszawy. Ulica Kosmosu i jej okolice bardziej przypominają podmiejski zakątek niż park w wielkiej metropolii. Choć jest to wyjątkowo urokliwe miejsce, to jednak wymaga planów na przyszłość - uwzględniających nie tylko obecne atuty, ale również potrzeby okolicznych mieszkańców. Stworzenia takich planów podjęli się studenci Pracowni Sztuki Ogrodu i Krajobrazu, na kierunku architektura krajobrazu warszawskiej Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Efekt ich prac można poznać oglądając zamieszone poniżej plansze.

Mikołaj Foks

PRZESTRZEŃ PRETEKSTÓW to koncepcja przekształcenia terenu działkowego w działki wliczonej się w otoczenie ulicy. Sympatyczny i funkcjonalny. Głównym zarysem koncepcji było ukształtowanie PRZESTRZENI, która ma za zadanie integrować mieszkańców pod wieloma względami. PRZESTRZEŃ to różnorodność form zagospodarowania, które sprzyja wypoczynkowi, aktywności w gronie rodzinnym, znajomości sąsiadów. Każde miejsce zostało tak zaplanowane, by podkreślać naturalny potencjał miejsca, jego walory i naturalną ekologię. Elementy takie jak: ścieżki, nawierzchnie, siatki, „plaza”, polana, słońce czy gołębniki zyskały nowe znaczenie i po odpowiednim zaaranżowaniu i przekształceniu mają szansę być domem OGRODÓW KOSMOSU i ich mieszkańcom.

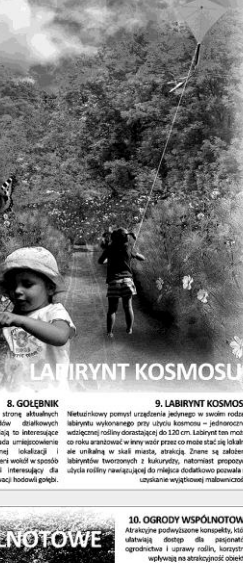
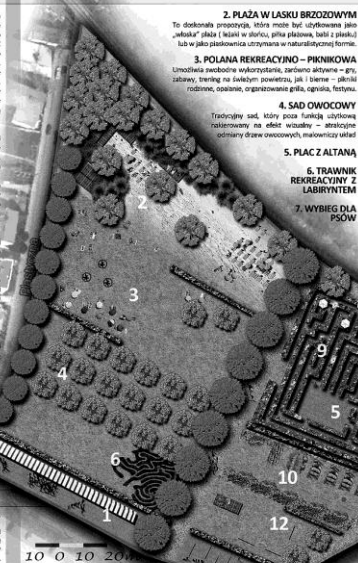
Podążając z TRADYCJĄ i bezpośrednio inspirowana żywymi sytuacjami sprzyjającymi SPOTKANIAM, spowodowała zastosowanie motywów takich jak: otwarte trawniki, kulturowe ławeczki, palenisko, lokalny targ, plac w nowej, wyidealizowanej formie, która podkreśla lokalny charakter i KLIEMAT MIEJSCA.

Teren działki Kosmosu, która dzieli teren na dwie części. Pośladła ona fragmenty ALII KASZTANOWCOWEJ, która została podzieleną w koncepcji i uzupełniona nasadzeniami. Kształtowanie cennej formy oddzielenia, w przeciwieństwie do tradycyjnego kasztanowca służącego na choroby i szkodniki.

Północno – zachodnia część ogrodu kosmosu ma bardziej SWOJEBYŃCZY CHARAKTER. Miejsce odwiedzić tam: SĄD OWOCOWY i trawniki polana, gdzie wspólnie są już ścieżki i ławeczki. Sąd zaparkowany dla wozów, w czasie kwietnia, między obłokami w cieniu i zapachem dojrzałych jabłek, liściem. Tętniąc z nim: POLANA REKREACYJNA z miejscami piknikowymi, paleniskami, altaną. W dalszej części przestrzeni dyktowana jest formą i kształtem i kształt wypoczynku na łonie natury z nutą wakacyjnych skojarzeń: „PLAZA – plac zabaw” – Basenale miejsce zabaw i wypoczynku.

Południowo – wschodnia część ogrodu to przede wszystkim taki element jak LABIRYNT KOSMOSU, wykonany przy użyciu naturalnych rośliny. **Cosmos Bipinnatus** – znanej jako kosmos podwójnie pierzasty, anetki, pomnika, warszawianka czy też wschodniaczki.

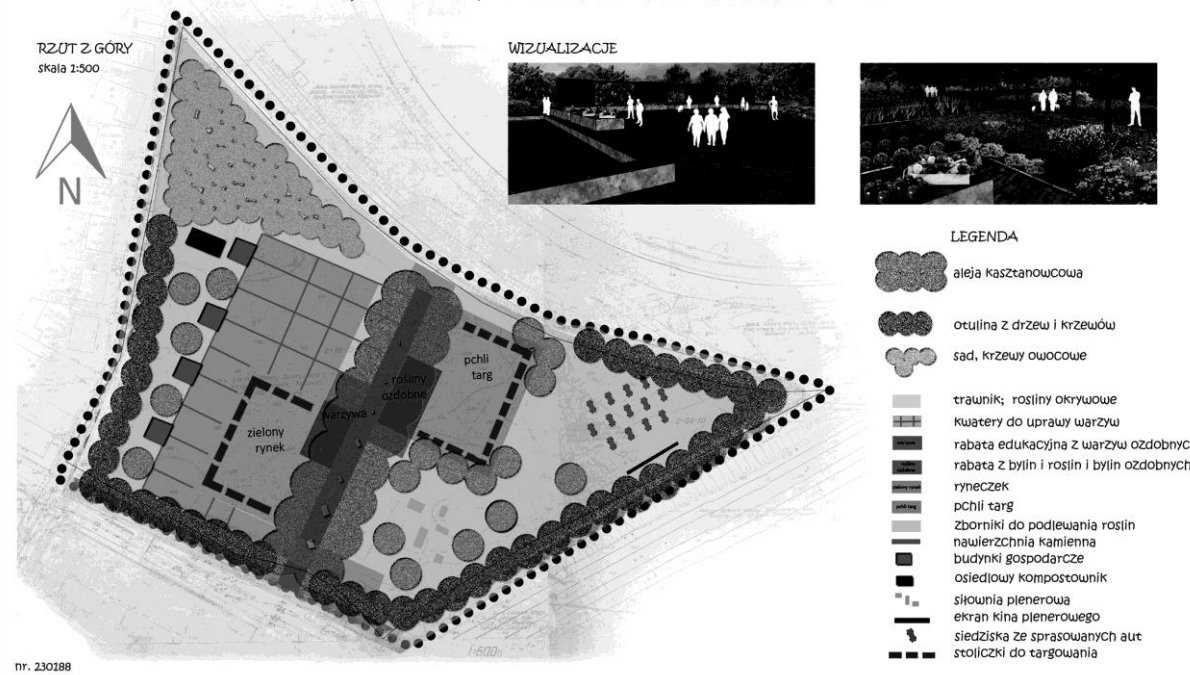
Kolejnym ważnym elementem jest GOLEBNIK, pełniący zarówno funkcję spacerową, holistycznie jak i rekreacyjną oraz OGRODY WSPÓLNOTOWE, umożliwiające wspólne uprawianie warzyw, roślin leczniczych, kwiatów. Ogrody te kontynuowałyby tradycję, idea ogrodu działkowego, ale w nowej formie.

Magda Pożarowszczyk, Matylda Salwa – II miejsce w konkursie

Ogrody Kosmosu - koncepcja zagospodarowania

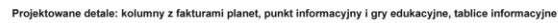
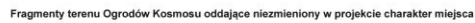
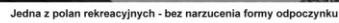
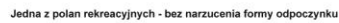
Koncepcja zagospodarowania terenu zielonych przy ulicy Kosmosu w dzielnicy Włochy opiera się na „podziałach” potencjału terenu, a także na potrzebach okolicznych mieszkańców. Odtworzono główną aleję kasztanową, uatrakcyjnając ją zbiornikami wodnymi. Aleja dzieli teren na część związaną z uprawą i sprzedażą warzyw oraz owoców. I jest to lewa część terenu, gdzie znajdują się kwatery uprawy warzyw i krzewów owocowych, ogólnie dostępny kompostownik, sąd owocowy, teren targu gdzie ustalone są stopy wspomagające handel oraz pokazowy ogród warzywno – owocowy. Przy projektowaniu części prawej postawiono na pogłębienie więzi sąsiedzkich i relacji między mieszkańcami okolicznych terenów. Zagospodarowano teren przeznaczony pod „pchli targ”, gdzie możliwa jest wymiana bądź sprzedaż starych rzeczy między mieszkańcami, element rekreacyjny stanowi ogród pokazowy z roślin ozdobnych. Użytkowano tam także siłownię plenerową oraz kino plenerowe, którego siedziska urządzono ze starych samochodów. Włochy terenu zagospodarowano gęsto nasadzeniami z drzew i krzewów mającymi na celu jego uzielenie. Tak zaprojektowany teren sprzyja aktywności fizycznej, daje możliwość taniego zaopatrzenia się, a także uprawę ekologicznych warzyw i owoców, oraz w znaczący sposób rozluźnia więzi sąsiedzkie co stanowi podstawę do przywrócenia pełni życia opuszczonego terenu.

Amadeusz Kaczmarski, Marta Sikora – III miejsce w konkursie

507848

Miejsce warsztatów dla dzieci

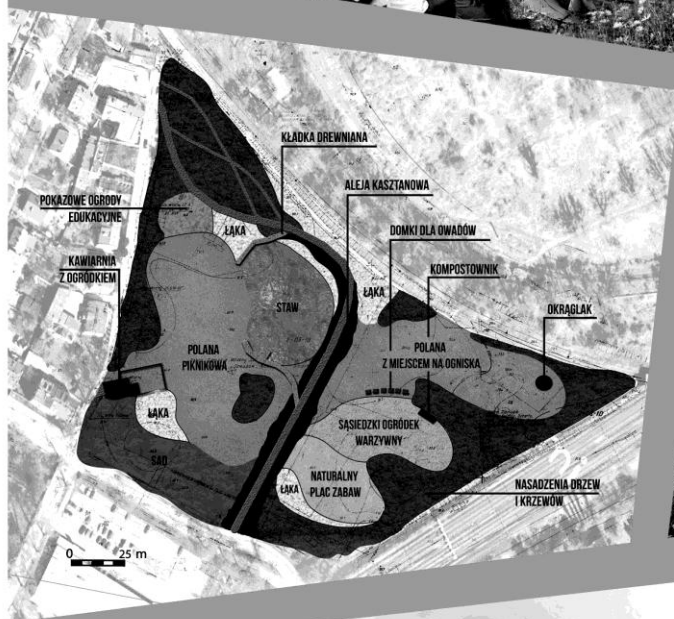
84

**POLANA PIKNIKOWA NAD STAWEM
TO WYJĄTKOWE MIEJSCE NA NIEDZIELNY
WYPOCZYNEK Z RODZINĄ**

OGRODY KOSMOSU TWOJE MIEJSCE JUŻ WKRÓTCE!

626209

**ZNAJDZIE SIĘ TU TAKŻE MIEJSCE
NA TARG WARZYWNY
I FESTIWALE NA ŚWIEŻYM POWIETRZU!**

WSZYSTKO TO I JESZCZE WIĘCEJ!!!!

POKAZOWY OGRÓD EDUKACYJNY
DOWIEDZ SIĘ JAK WYKORZYSTYWAĆ NAJNOWSZE
TECHNOLOGIE W TWOIM EKOLOGICZNYM OGRÓDZIE

SĄSIEDZKI OGRÓDEK WARZYWNY
NIE MASZ WŁASNEGO OGRÓDU A MARZA CI SIĘ
ŚWIEŻE WARZYWA I OWOCE?
TU MOŻESZ ZASADZIĆ SWOJĄ MARCHEWKĘ

NATURALNY PLAC ZABAW
OBUDZ W SWOIM DZIECKU KREATYWNOŚĆ,
POZWÓL MU BUDOWAĆ, WSPINAĆ
SIĘ I STAWIAĆ CZŁOŁA WYZWANIOM

BIESIADY I FESTIWALE
WYDZIELONE MIEJSCA NA OGNISKA,
OKRAGLAK ORAZ OTWARTE PRZESTRZENIE
NA RODZINNE PIKNIKI,
FESTIWALE I SPORTY CZEKAJĄ NA CIEBIE

**WSPANIAŁE WIDOKI I CHWIŁA ODPOCZYNKU
W MIEJSCOWEJ KAWIARNI**

Zuzanna Wąsowska, Martyna Zarębska

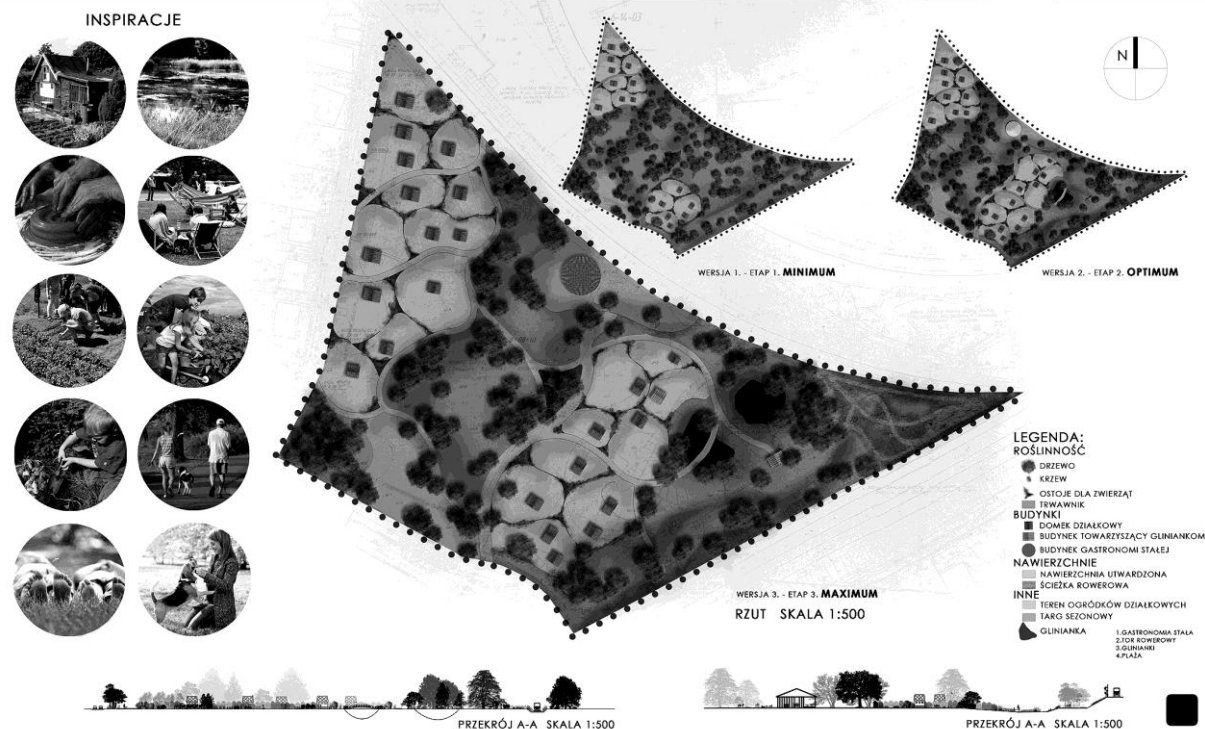
Zuzanna Jarzębowska, Joanna Ćwik

Karolina Kuszlis, Dorota Karwat

NOWE OGRODY KOSMOSU

871701

NOWE OGRODY KOSMOSU

871701

PROJEKT ZAKŁADA UPORZĄDKOWANIE W MIEJSCU OGRÓDÓW KOSMOSU KOSMOLOGICZNEGO PARKU, KTORE WYKONAJE PRACOWNIA ARCHITEKTURY I WYKONAWCZOŚĆ. Celem jest stworzenie miejsca, które będzie miało charakter ogrodu, ale także funkcji edukacyjnej i rekreacyjnej. W ramach projektu przewidziano kilka stref, które będą służyły różnym celom. W pierwszej strefie, która jest najbliższa drodze, przewidziano miejsce na parking i strefę dla zwierząt. W drugiej strefie, która jest dalej od drogi, przewidziano miejsce na strefę dla dzieci i strefę dla dorosłych. W trzeciej strefie, która jest najdalsza od drogi, przewidziano miejsce na strefę dla dorosłych i strefę dla dzieci. W ramach projektu przewidziano także kilka innych elementów, które będą służyły różnym celom. W ramach projektu przewidziano także kilka innych elementów, które będą służyły różnym celom.

Małgorzata Cegielska, Aleksandra Jaskłowska, Justyna Pałka, Celina Jechna